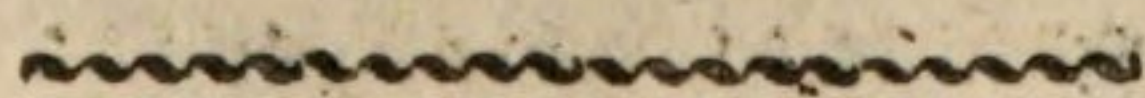

Diss. 1497.

DISPUTATIO INAUGURALIS
DE
ALTERA PAULI AD CORINTHIOS EPISTOLA,
ET OBSERVANDA IN ILLA
APOSTOLI INDOLE ET ORATIONE,
QUAM,
QUOD DEUS BENE VERTAT,
EX AUCTORITATE RECTORIS MAGNIFICI
PHILIPPI GUILIELMI VAN HEUSDE,
Litt. Hum. Profesforis,
AMPLISSIMIQUE SENATUS ACADEMICI CONSENSU,
ET VENERANDAE FACULTATIS THEOLOGICAE
DECRETO,
PRO GRADU DOCTORATUS
SUMMISQUE IN THEOLOGIA HONORIBUS AC
PRIVILEGIIS
IN ACADEMIA RHENO - TRAJECTINA
RITE AC LEGITIME CONSEQUENDIS,
PUBLICO ET SOLEMNI EXAMINI SUBMITTIT
HERMANNUS JOANNES ROYAARDS,
RHENO - TRAJECTINUS.

DIE XII MARTII MDCCCXVIII, HORA XI.

TRAJECTI AD RHENUM,
EX OFFIC. JOH. ALTHEER.

STADT- UND LANDESKUNDE

VON DR. JOHANNES MEYER

VERLAG VON J. NEBEL

LEIPZIG, 1874

STADT- UND LANDESKUNDE

VON DR. JOHANNES MEYER

VERLAG VON J. NEBEL

LEIPZIG, 1874

STADT- UND LANDESKUNDE

VON DR. JOHANNES MEYER

VERLAG VON J. NEBEL

LEIPZIG, 1874

STADT- UND LANDESKUNDE

VON DR. JOHANNES MEYER

VERLAG VON J. NEBEL

LEIPZIG, 1874

STADT- UND LANDESKUNDE

VON DR. JOHANNES MEYER

VERLAG VON J. NEBEL

LEIPZIG, 1874

STADT- UND LANDESKUNDE

Bayrische
Staatsbibliothek
München

V I R O C L A R I S S I M O
H E R M A N N O R O Y A A R D S,
THEOL. DOCT. ET PROFESSORI HAC IN ACADEMIA,
P A T R I O P T I M O

E T
P R O M O T O R I.

V I R O I L L U S T R I S S I M O
J A C O B O H E N R I C O S C H O R E R,
J. U. DOCT.

NOBILIBUS ZELANDIS ADSCRIPTO,
ORDINI EQUESTRI LEONIS BELGICI PRAEFECTO,
ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE CURATORI,
NUPER ZELANDIAE GUBERNATORI.

V I R O A M P L I S S I M O
D A V I D I I S A A C O S C H O R E R,
ZELANDIAE ORDINIBUS ADSCRIPTO,
CIVITATIS MEDIOBURGENSIS CONSULI.
A V U N C U L I S A E S T U M A T I S S I M I S.

U T I E T

V I R I S C O N S U L T I S S I M I S
J O A N N I G U I L I E L M O A L B E R T O R O Y A A R D S,
J. U. DOCT.

D A V I D I H E N R I C O R O Y A A R D S,
J. U. DOCT.

UTRIQUE FISCO PUBLICI ADMINISTRANDI CURAM GERENTI,
F R A T R I B U S D I L E C T I S S I M I S.

Hasce studiorum primitias

D. D.

H. J. ROYAARDS.

———— *Paulum spectate, absolutissimum illud Chri-
stianae virtutis exemplum, non qualem Socratem suum
Plato, suum Cyrum Xenophon, solerti manu, expresit, ut
dubites, historiam legas, an fabulam, sed qualem, in suis,
ipsum, Epistolis, videmus, nudis illis, et omni artificio ca-
rentibus, qualemque praestitit, non dicam, natura, sed
infinita bonitas Dei.*

J. D. VAN LENNEP.

~~~~~

Est haec gravissima Ciceronis sententia, omnes artes commune quoddam habere vinculum, et quasi cognatione quadam inter se contineri. Nec minor sane Theologiae, quam ceteris disciplinis, cum humanioribus literis intercedit necessitudo. Quod usu ipse et experientia didici.

Ingresso mihi Academiae spatia, interesse continuo licuit Cl. Heusdii lectionibus, quibus more suo, i. e. simpliciter et eleganter, auctores nobis Graecos explicaret, ut intelligere non tantum nobis videremur Homeri, Herodoti, Sophoclis, Platonis loca selecta; sed traduceremur etiam sponte in ipsam praestantissimorum Graecorum aetatem. Inde profectus ad Theologiae studia, eandem rationem in Sacro legendo Codice, salvâ divinâ ejus auctoritate, sequi tentavi. Juvabat, in Pauli maxime Epistolis tractandis, ex antiqui aevi moribus et conditione eas interpretari: atque, uti in classicis agere institueram scriptoribus, ipsius auctoris inde cognoscere ingenium, animum, tum

orationis etiam dotes et virtutes. Quod mihi studium dici non potest, quantam fere tribuerit et voluptatem, et vero utilitatem. Et sic etiam tandem accessi ad alteram Pauli ad Corinthios Epistolam, eo, quo dixi, modo, legendam, meditandam, et quoad ejus fieri posset, interius animo percipiendam.

Monuerat me jam diu Pater Carissimus, ut, per septem jam annos in hac Academia versatus, conscribendam dissertationem, profectuum meorum qualliumcunque tandem specimen ederem. Et patri monenti quis ausit refragari? Monebant deinceps item caeteri Praeceptores suavissimi. Ego vero, meae ipse tenuitatis conscius, probe noveram, quantum ad rite hoc peragendum mihi deesset. Sed quid multa? ut asolet fere, quae admovebam dubia, facile sustulit paterna benivolentia, mihi-que incerto et fluctuanti animos addidit. Ergo, quam dixi, Paulinam ad Corinthios Epistolam, dissertationis meae argumentum sumsi. Legi eam saepiusque relegi, ut totum me insinuarem in auctoris cum tempora, tum sentiendi, cogitandi, scribendi rationem, notans continuo, quae mihi praesertim ad eam illustrandam observanda viderentur. Nec adii Epistolae interpretes, anteaquam hoc agendo, quodammodo certe mihi ipse satisfacissem.

Ceterum mihi ipse diffidens, haud multum mihi sumsi. Amplior mihi difficiliorque videbatur Epistola, quam ut hac juvenili aetate eam totam interpretari aggrederer: et congerere quaecun-

cunque et Veteres et Recentiores ad eam explicandam monuerunt, hoc displicebat. Studui vero maxime, tractandâ illâ, ut ipsum inde Pauli ingenium animumque et totam indolem, una cum ejus dicendi ratione, et ducerem et adumbrarem. Cui proposito explendo haec inprimis Apostoli scriptio opportunitatem praebere videbatur. Est enim Epistola: quo familiari scribendi genere animum maxime aperire solemus. Et hac Epistola Paulus sensus suos omnes et affectus et studia ita effudit, ut in nulla magis. Quocirca ex illa omnium maxime Paulus cognosci posse videtur. Itaque praemisissis Prolegomenis de Corintho et coetu Corinthiaco, disputavi primum universe de ipsa Epistola, tum ex illa Auctoris indolem efficere qualicunque tandem modo tentavi; ac tandem Observationes in medium protuli de ejus oratione rite aestimanda.

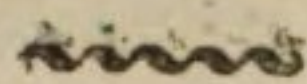
Sine Critica aut Hermeneutica nemo est qui sapiat ulla in arte: et locos equidem adducens e Sacro Codice, de quorum sensu controversiae essent motae, sedulo operam dedi, ut in utramque partem Interpretum auctoritatem perpenderem. Sed cum disputatio mea proprie non referretur ad Criticam vel Exegeticam rationem, quaecunque huc pertinerent annotatione complexus sum. Ne vero quis miretur, subinde me Pauli verba Latine expressisse, feci hoc, quando Graeca apponi non necesse videbatur. Sed in disquisitione de ipsa Apostoli oratione, induxi fere eum suâ loquentem linguâ. Usus sum, ut plurimum, Bezae versione, quam hic illic cum Grotii aliorumque

que contuli interpretatione, aut ubi minus apta mihi videbatur versio, aliam ipse conficere studui.

Quodsi aliquos in Theologia fecerim progressus, hos lubens publice tibi acceptos refero, Optime Pater! qui ut vitae, sic etiam studiorum mihi dux exististi. Religioni mihi est, haud palam profiteri et ex intimis animi sensibus, quantum me tibi pro tot tantisque beneficiis, in me collatis, obstrictum sentiam. Tu, quae in filium contulisti beneficia, in discipulum cumulare haud recusasti. Tu, quae in pueri et adolescentis animum sparsisti pietatis semina, in futuro Sacrorum antistite et prolicuisti et aluisti. Tibi gratias referre, quas debeo, nunquam potero; at Deum precor, qui vitam tuam, viresque tuas, Carissime Pater! diu protrahat, ut ipsi tecum gaudeamus, ut Academiae nostrae in longum usque tempus emolumento esse pergas.

Et vobis etiam, Viri Clarissimi, quorum in scholis Literariis, Philosophicis, Theologicis jucunda sane tempora transegi, quorumque familiaribus et frequentibus colloquiis quam plurimum me debere profiteor, Vobis animum praebere gratum nunquam desinam. Faxit Deus, ut, cum ceteris meis praeceptoribus omnibus, ad communem Patriae utilitatem atque decus, diu vivatis incolumesque!

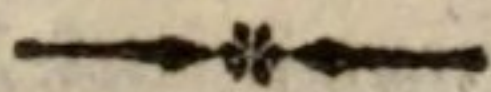
DISPUTATIO

DE

ALTERA PAULI AD CORINTHIOS EPISTOLA,

ET OBSERVANDA IN ILLA

APOSTOLI INDOLE ET ORATIONE.

PROLEGOMENA.

De Corintho

et

Corinthiaco Christianorum coetu.

A*chaja*, Graeciae regio variis temporibus varie fuit distributa. Antiquitus hoc nomine dicebatur parva Peloponnesi pars, inter Eleos et Sicyoneos media, ab Achaeis eam incolentibus. Hi, foedere inter se conjuncti, Graeciae turbis fere disjungebantur. Aetolis vero Achaeos prementibus, et Macedonibus, Antigono Gonata duce, Achaeis ceterisque Graecis tyrannos s. reges praeficientibus, renovatum est (anno a. C. 270) Achaeorum foedus, libertatisque studia exarserunt. Hoc tempore Praetor Aratus Achaeis Sicyoneam, Corinthum et Acro-Corinthum adjecit; maximam Peloponnesi

A

par-

partem a tyrannide vindicavit, et Megarenfes ceterosque Achaeorum inferuit foederi. (1)

At vero, Romanis Graeciam occupantibus, mutata fuit Achajae facies. Hi enim duas Graeciae partes constituerunt: Macedoniam, qua continebatur ipsa Macedonia, Epirus et Thesfalia; et Achajam, sub qua Graecia proprie dicta, Peloponnesus et insulae circumjacentes fuerunt (2): quae quidem Pauli tempore Achajae ratio fuit. —

In hac autem regione habebatur urbs, *Corinthus* dicta, quae cum situ, tum interna conditione laudatur. Inter duo maria, Ionium et Aegaeum, in Isthmo posita, a Strabone dicitur: *δυοῖν λιμένων κύριος, ὧν ὁ μὲν τῆς Ἀσίας, ὁ δὲ τῆς Ἰταλίας ἐγγύς ἐστιν.* (3) Horum portuum alter dicebatur Cenchraeae, ab urbe distans 70 stadia, Lechaeus alter. Condita fuit Corinthus ad radices montis Acro-Corinthis. (4)

Civilis urbis conditio haec fuit. — Triginta annis, post reditum Heraclidarum in Peloponnesum, Corinthi regno potitus fuit Aletes, quod ejus posterij per 417 annos obtinuerunt. Sed distructo regno civitatem administrarunt 200 cives, e Heraclidarum gente orti, et τῶν πρυτανεῶν nomine investiti. Verum non nisi per breve temporis spatium.

(1) Cf. PAUSANIAS in *Achaicis*, Edit. Kuhnii l. 7. c. 1. et l. 6. c. 17. p. 521., 536. STRABO *Geogr.* Ed. Siebenkeesii. Leipz. 1801. t. 3. l. 8. c. 7. §. 3. p. 297 sqq. PAUS: in *Corinthiac.* l. 2. c. 8. POMPONIUS MELA *De situ Orbis*, ed. Gronov. l. 2. c. 3. p. 172. (2) Cf. CLUVERIUS *Geogr.* p. 329 sqq. (3) STRABO l. l. l. 8. c. 6. §. 20. p. 259. (4) De ipsa urbe, ejusque monumentis cf. STRABO l. l. §. 22. p. 271. PAUSANIAS l. l. c. I-VI. passim.

tium urbi praefuerunt. Post 90. enim annos (anno a. C. 660) Cypselus, Corinthi rex factus, cum posteris, per 70 et quod excurrit annos, regnum tenuit; quibus mortuis urbs bene fuit administrata. Dein vero Graeciae fatis plerumque implicabantur; uti in bello adversus Xerxen (1). Bello autem Achaico, ab iis moto, (a. 146) Romanis subiecta fuit Achaja, in provinciae formam redacta, et Corinthus a Mummio ita everfa, ut Cicerone teste, ejus vestigia vix relinquerentur. — Postea a Julio Caesare restituta, coloniae loco habita, mercatura floruit, (2) iterumque evasit, quae olim a Pindaro dicebatur: ὀλβία Κόρινθος.

Urbem enim situs mercaturae aptissimam reddidit, et Aristides Corinthum ἀρχεῖα Ποσειδῶνος καὶ βασιλείαν καὶ αὐλὴν vocavit. (3) Hinc Graeciae forum habebatur, in quo terra marique mercatura ageretur. Undique huc confluebant Graeci, ut diceretur κοινὴ πάντων καταφυγή· καθ' ἅπ' ἑρ τις ὁδὸς καὶ διέξοδος ἀπάντων ἀνθρώπων... καὶ κοινὸν ἄστυ τῶν Ἑλλήνων... μητρόπολις καὶ μήτηρ. (4) Corinthus item Asiae et Europae evasit emporium; nam Occidentales populi, maxime Itali Siculique mercaturam in Corinthi portu altero, Orientales in altero, habebant. Haec divitiis cumulavit urbem, quibus ad ἀκμὴν suam pervenit; et adeo mari valuit, ut mercaturam tueretur; nova

et.

(1) HERODOTUS *Hist.* Ed. Schweighauseri Arg. 1816. T. 2. l. V. 92 sqq. pag. 492. T. 3. VII. 202. p. 353. V. 75 cet. — De urbis historia conf. GÜRTLERI *Orig. Mundi*, l. 2. c. 23. (2) STRABO l. 1. §. 23. p. 280. (3) ARISTIDIS *Orat. Isthmica* obvia in *Oper. omn.* Oxon. 1722. t. 1. p. 22. (4) ARIST. l. 1. p. 23.

etiam multa invenerunt cives, et in his naves (triremes dictas), tunc adhuc non cognitae.

Protulit quoque egregios belli duces, inter quos Timoleonem vidit, cum insigni copia virorum ἀγαθῶν εἰς τὰ πολιτικά (1); ipsique Corinthii colonias duxerunt Syracusas et Corcyram. (2) Habebantur autem ad templum, Neptuno dicatum, celebres ludi Isthmici, ne deleta quidem Corintho intermissi. (3) In hanc urbem Judaei sese contulerant, qui patriis relictis arvis, eas inprimis appetebant regiones, in quibus mercaturae studiis indulgere possent.

Quae autem vitia vulgo divitias comitari solent, luxuries et *morum corruptela*, ea Corinthum perdidit. Haec inprimis vitia post restauratam urbem, et amplificata mercaturae studia ibi grassabantur. Antiquitus jam lucri studio eos flagrantem notarunt veteres. (4) Huc superbia ac fastus, a Graecis usurpata, accedebant. Cum autem Graecorum Mythi gentium urbiumque origines plerumque spectarent, Corinthii urbis et gentis suae primordia ab ipsis repetierunt Diis. Ita Corinthus, Iovis filius, urbem condidisse, Neptunus sedem quondam illic habuisse, eamque tuitus fuisse dicitur: et Sisyphum, Bellerophontem, alios, suos dicebant proavos. Corinthii vero, urbis opulentia et fama elati, mollietate sese dederunt. Olim jam fe-

(1) STRABO l. l. p. 23. p. 281. (2) THUCID. L. I. c. 25. L. VI. c. 3. (3) PAUS. l. l. L. 2, c. 2. (4) Legantur omnino, quae ex veteribus petiit, et egregie tradidit, BARTHELEMY *Voyage du jeune Anacharsis en Grece*. Paris. (An 7.) T. 3. p. 375 sqq.

feminarum pulchritudine inclaruerat urbs. Ita enim Anacreon:

. . . . ἐκ Κορίνθου
 θεὸς ὄρμαθους Ἐρώτων
 Ἀχαιῆς γάρ ἐσιν,
 Ὅπου καλαὶ γυναῖκες (1).

Jam vero acquisitis opibus, impudicum Veneri tribuebant cultum; quapropter *Veneris urbs* dicebatur Corinthus, cui templum erat in summo vertice montis, in quo mille famulae publicealebantur, cultum deferentes Veneri. Quid plura! Graeci hominem voluptati deditum Κορινθιαζόντα dicebant, Paulus hocce vitium in priori Epistolâ perstringit, et Chrysostomus eam dicit: πόλιν τῶν ὀυσῶν τε καὶ γεγενημένων ἐπαφροδιτοτάτην (2). — Studium autem honesti et decori illa humani generis aetate nondum penitus invaluerat, Graeci-que universe ad voluptatem fuerunt proni, et Corinthi, quo undique confluebant homines, qui, sua studia conferentes, morum depravationi locum darent, vitia ad culmen processerunt.

Clara itaque, at corrupta Corinthus, divitiis et luxuriâ Athenas superabat, contra *doctrinarum ac philosophide studio* ab iisdem vincebatur. Illic tamen antiquitus philosophiae studia floruerant. Periander enim, septem Graeciae sapientibus annumeratus, et Diogenes, Philosophus ille Cynicus, multum illic versabantur. Pingendi fingendique et alias artes Corinthi, aequae ac Sicione au-

ctas

(1) ANACREON Od. 32. cf. PLATO *de Repub.* ed. Bipontin. T. VI. l. 3. p. 299. (2) CHRYSOSTOMUS *Orat.* 37.

etas fuisse affirmat Strabo (1); et architecturam Corinthiacam quis ignorat, aut tabulas militum vi projectas, Romamque abductas? (2) Dein in omni hoc Isthmo tot ubique literarum thesauri, tum per vicos, tum per porticus, gymnasia quoque, et scholae, et disciplinae et „ ἱσορημάτα” celebrata sunt, ut σοφὸν δὴ καὶ καθ’ ὁδὸν ἐλθὼν ἂν εὕροις. „ Sapientiam etiam in triviis reperias.” (3)

In celeberrima hac Graeciae urbe, in qua Graeci, Judaei aliique complures populi mercaturae causa versabantur, *coetus* conditus est *Christo dicatus*. Huic autem aptissima erat urbs. Nihil quidem ad propagandam Religionem Christianam fuit efficacius, nisi quod Christi doctrina annunciaretur in urbibus locisque, fama et incolis, mercaturâ celebratis, quae Evangelii inter varios homines variasque gentes propagandi opportunitatem praeberent. Haec omnia inprimis valuerunt Corinthi, quae non, ut Sparta, a commercio cum exteris erat aliena. Corinthi ita annunciato Evangelio, ulterius annunciari potuit. — Praeterea alia aderat opportunitas, quae urbem ad Evangelii annunciationem idoneam reddidit, Judaeos incolas puta. Fateor, Judaeos hoc tempore inprimis impedimento fuisse Apostolis; veruntamen nisi Corinthi adfuisset Judaei, Paulo aliisque defuisset forte opportunitas, internam urbis conditionem accurate indagandi, incolarum studia per-

fcrui-

(1) STRABO l. l. l. 8. c. 6. §. 23. pag. 281, 282.
 (2) STRABO l. l. §. 23. p. 279. (3) ARISTIDES l. l. t. i. p. 24. Operae pretium fit, haec omnia uberius exponere, et Corinthi antiquam conditionem accuratius indagare.

scrutandi, et maxime vitae consuetudine utendi incolarum, iisque sese insinuandi. Judaeos enim a vitae commercio cum Graecis, quibuscum mercatura erant conjuncti, abhorruisse, nullae sunt, quae nobis persuadent, rationes.

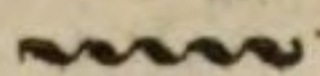
Ita vero cum res Corinthi comparatae essent, Paulus, annunciato Evangelio Palaestinae, ceterisque Asiae minoris et Macedoniae incolis, Philippis, Thesalonicae, Berœae, et deinde Athenis, Achajam petiit, et Corinthi cum Aquila et Priscilla vitae commodis consuluit, et quovis Sabbatho edocuit Judaeos et Graecos, Mosaico cultui adstrictos, Religionis doctrinam. Deinde vero Christum tamquam Mesiam iis proponenti, Judaei ei erant ἀντιτασσομένοι καὶ βλασφημοῦντες. (1) — His ita refragantibus Divinum de Jesu nuntium tulit Gentilibus, Corinthi degentibus, quorum multi fidem habuerunt Evangelio, inprimis etiam viri, genere et meritis nobiles; quo novo praesidio coetus maximopere firmabatur. Per annum et dimidium inter Corinthios versatus, et coetu, adjuvantibus Aquila, Sila, aliis, condito, Ephesum fuit profectus, nec tamen Corinthiacos Christianos neglexit. Timotheus, eo missus, Pauli vestigiis incescit, eandemque proposuit de Christo doctrinam. Hunc enim Corinthi adfuisse, patet ex loco Act. XIX. 22. ubi Paulus in Macedoniam misisse dicitur Timotheum et Erastum, quorum prior in Achajam transiit, quo jam ante scrip-

(1) Act. XVIII. 6. Legatur de his conjectura MosHEMII *Verklaring van Paulus brief aan de Corinthen* T. I. p. 10.

scriptam priorem ad Corinthios epistolam, misus dicitur, 1 Cor. IV. 17.

Postquam Ephesum profectus erat Apostolus, Apollos, origine Alexandrinus, Corinthum venit, et coetum amplificavit. Hic enim Alexandriae Judaeorum studia et de Deo doctrinam edoctus, ceterum eloquentia praeclarus, strenuum se dein gesit Christianae Religionis adversus Judaeos vindicem. Diserta sane valuit oratione, cujus studiosi erant Graeci, quaeque magnam apud eos vim habuit. De Petro autem, num Corinthi Christianos docuerit, obscura est disputatio. Illum vero dein Corinthi fuisse, docet Dionysius Episcopus, referente Eusebio; at ei fidem denegat Storrius (1).

Corintho profectus, et instituto per Asiam minore itinere, Paulus Ephesi per biennium vixit. Hac in urbe, cujus frequens erat cum Corinthiis commercium, varia, cum jucunda, tum tristia de Corinthiacis Christianis audivit, et scripsisse videtur ad eos *Epistolam*, hodieque deperditam, 1 Cor. V. 9. Quam enim Armenice scriptam typis mandarunt Wisthoni filii, et Mosis Cheronensis *Historiae Armenicae* adjunxerunt; aequae ac illam, quam ex Codice *Masfoniano* edidit Wilkins
spu-

(1) EUSEBIUS *Hist. Eccl.* l. 2. c. 25. STORR. *Notitiae Hist. epistolarum ad Corinthios interpretationi servientes* obviae in *Opusc. Theol.* III. Tub. 1788. § 5. p. 16. MOSHEIM l. 1. p. 10. Leg. HESS. *Gesch. und Schr. der Apost.* 1er theil bl. 337-343 en 353 cet.

spurias esse Epistolas, docuerunt Doctorum virorum labores. (1)

Illa vero ex epistola, quae deperdita videtur, dubia quaedam fuerunt enata in eorum coetu; quae ut expedirent, 1 Cor. XVI. 17. Stephanum, Fortunatum, et Achaicum miserunt Ephesum, et verisimiliter iis literas ad Paulum dederunt; five mavis, hi Apostolum Ephesi adierunt, accepta jam a Corinthiis epistola, eique ulterius exposuerunt coetus conditionem; in ea saltem Apostolum de variis rebus, quae in disputationem venirent, consuluerunt, 1 Cor. VII. 1. Sed et haec periit Epistola, multaque sic ignoramus, quae alioquin nobis innotuissent. Videtur autem illa epistola egisse de conjugii libertate, (quae quaestio forte a nonnullis Ecclesiae fociis fuit agitata;) de divortio; de immolationibus, Deastrorum cultui sacris; de donis *πνευματικοίς*, aliisque.

Acceptis itaque his literis, per Chloes familiam, et dein per coetus legatos, de Corinthiis certior factus, et forte etiam fama eorum vitiis auditis 1 Cor. V. 1., alteram ad eos Epistolam (a nobis priorem dictam.) suo more Sostheni scribendam dictavit, et verisimiliter per coetus legatos (uti recte docere videtur Epistolae *ὑπογραφή*) ad eos misit. Hac autem Corinthios varia edocuit officia erga Deum

(1) Cf. MOSHEIM l. l. p. 254. MICHAELIS *Inleid. in N. V. T.* II. P. I. p. 486. STORR. *Not.* l. p. 34. not. 62. GABLER. *Disf. Crit. de Capp.* IX-XIII. *posterioris Epistolae ad Cor.* pag. 40. Nonnulli WISTHONI Epist. seculo 4 aut 5 conscriptam putant, quo melius Manichaeis sese opponerent, cf. MOSHEIM l. l. p. 17.

Deum et homines, sectarum studia quam maxime carpsit, de plurimis rebus, quae hodie apud illos obtinerent, eos admonuit, iisque persuasit v. c. de mortuorum resurrectione, epulis sacris, vestimentorum usu; verbo: Paulus in illa non Evangelii doctrinam universam proposuit, sed ea modo tractavit, quae id temporis Corinthiis scitu erant necessaria. (1)

Hisce liceat observationem addere, de rite dijudicandis coetibus Christianos inter Gentiles conditis. Nonnulli Christianos illos putant, nullo fere vinculo junctos cum ceteris urbis incolis, et alia prorsus praeditos indole, quam quae antea illis fuerat. At caveamus nobis ab horum errore. Iidem manserunt homines. Indolem enim patriam vel propriam non mutarunt, nec sese a ceteris urbis incolis prorsus separarunt. Mutata quidem Religione, emendabatur eorum indoles, at vero non mutabatur. Internos quidem animi sensus evehebat Religio, at vincula non solvebat, quibus cum ceteris incolis erant conjuncti; id quod inprimis Corinthi ob mercaturam haud obtinere potuit. —

(1) De ejus argumento cf. praeter Interpretes, MICHAELIS l. l. T. II. P. I. p. 496. et uberius Ill. DE PERPONCHER in de *Verklarende Inhoud*, voor den *eersten brief aan de Corinthiers* p. XIV-XLVIII.

spurias esse Epistolas, docuerunt Doctorum viro-
rum labores. (1)

Illa vero ex epistola, quae deperdita videtur, dubia quaedam fuerunt enata in eorum coetu; quae ut expedirent, 1 Cor. XVI. 17. Stephanum, Fortunatum, et Achaicum miserunt Ephesum, et verisimiliter iis literas ad Paulum dederunt; five mavis, hi Apostolum Ephesi adierunt, accepta jam a Corinthiis epistola, eique ulterius exposuerunt coetus conditionem; in ea saltem Apostolum de variis rebus, quae in disputationem venirent, consuluerunt, 1 Cor. VII. 1. Sed et haec periit Epistola, multaque sic ignoramus, quae alioquin nobis innotuissent. Videtur autem illa epistola egisse de conjugii libertate, (quae quaestio forte a nonnullis Ecclesiae fociis fuit agitata;) de divortio; de immolationibus, Deastrorum cultui sacris; de donis *πνευματικοίς*, aliisque.

Acceptis itaque his literis, per Chloes familiam, et dein per coetus legatos, de Corinthiis certior factus, et forte etiam fama eorum vitiis auditis 1 Cor. V. 1., alteram ad eos Epistolam (a nobis priorem dictam.) suo more Sostheni scribendam dictavit, et verisimiliter per coetus legatos (uti recte docere videtur Epistolae *ὑπογραφή*) ad eos misit. Hac autem Corinthios varia edocuit officia erga
Deum

(1) Cf. MOSHEIM l. l. p. 254. MICHAELIS *Inleid. in* 't N. V. T. II. P. I. p. 486. STORR. *Not.* l. p. 34. not. 62. GABLER. *Disf. Crit. de Capp.* IX-XIII. *posterioris Epistolae ad Cor.* pag. 40. Nonnulli WISTHONI Epist. seculo 4 aut 5 conscriptam putant, quo melius Manichaeis sese opponerent, cf. MOSHEIM l. l. p. 17.

Deum et homines, sectarum studia quam maxime carpsit, de plurimis rebus, quae hodie apud illos obtinerent, eos admonuit, iisque persuasit v. c. de mortuorum resurrectione, epulis sacris, vestimentorum usu; verbo: Paulus in illa non Evangelii doctrinam universam proposuit, sed ea modo tractavit, quae id temporis Corinthiis scitu erant necessaria. (1)

Hisce liceat observationem addere, de rite judicandis coetibus Christianos inter Gentiles conditis. Nonnulli Christianos illos putant, nullo fere vinculo junctos cum ceteris urbis incolis, et alia prorsus praeditos indole, quam quae antea illis fuerat. At caveamus nobis ab horum errore. Iidem manserunt homines. Indolem enim patriam vel propriam non mutarunt, nec sese a ceteris urbis incolis prorsus separarunt. Mutata quidem Religione, emendabatur eorum indoles, at vero non mutabatur. Internos quidem animi sensus evehebat Religio, at vincula non solvebat, quibus cum ceteris incolis erant conjuncti; id quod imprimis Corinthi ob mercaturam haud obtinere potuit. —

(1) De ejus argumento cf. praeter Interpretes, MICHAELIS l. l. T. II. P. I. p. 496. et uberius Ill. DE PERPONCHER in de *Verklarende Inhoud*, voor den *eersten brief aan de Corinthiers* p. XIV-XLVIII.

S E C T I O P R I M A

D E

ALTERA PAULI AD CORINTHIOS

E P I S T O L A.

~~~~~

Nihil sane a Paulo scriptum est, de cujus indole, caractere, forma et argumento magis discrepant interpretes, quam de hacce Epistola. Pro varia enim ratione, qua coetus conditionem, Pauli in scribendo affectus et consilium accipiebant, varium ejus dixerunt argumentum, variamque formam; et alias protulerunt conjecturas, certo fundamento destitutas. — Equidem ergo pro juvenili parte internam Ecclesiae Corinthiacae conditionem, et universe ipsam hanc Epistolam, ejusque indolem, indagabo. Quod ut recte a me fiat, et Pauli verba, et temporum conditionem observare conabor.

§. I.

*De interna Ecclesiae Corinthiacae conditione,
eo, quo scripta est Epistola, tempore. (1)*

Vera Epistolae explicatio inprimis ab internae Ecclesiae conditionis notitia pendet, quae ut cognos-

(1) De ea praeter alios egerunt STORR. *Notitiae* l. MICHAELIS *Inleiding in 't N. V.* t. II. part. I. p. 455. cet. Cl.

gnoscat, *primum* depravata coetus conditio, *dein* quae laudabilia in eo occurrunt, paucis notentur.

Et Corinthi quidem Christi coetum vitiis abundasse, quis miretur? Praecipua enim illorum causa in eo cernitur, quod coetus hic in urbe coactus esset, quae incolarum copia, et mercaturae studio insignis, morum depravatione in deterius erat prolapsa. Quapropter fieri vix aliter potuit, quin vitia illa in ipsos Christianos redundarent. Sensim enim sensimque ita Christianis Euangelium annunciabatur, quorum vita moresque Ecclesiae noxam et calumniam inferrent. Praeterea Christiani vitae commercio cum Gentilibus, iisque depravatis utentes, horum vitiis pravisque studiis, tanquam malis venenis, inquinabantur, ne dicam, inficiebantur. Denique Graecorum indoles in eorum plurimis dominabatur, et studia in iis excitabat, rei Christianae admodum adversa. Num vero haecce depravatio (Christianorum numerum si spectes) longius quam alibi se exseruerit, de eo jure dubites, cf. 1 Cor. III. 3.

Hinc vitia et errores. Hinc morum corruptela. Quae omnia ad *sectarum* et *disfidiorum studium* referenda videntur. Hujus autem studii origo et causae, ex temporis illius conditione sunt repetendae.

Scilicet Graeci, philosophiae dediti, sectarum et disputandi studiis ab antiquo inde aevo ferebantur,

Cl. GREEVE *de Brieven van Paulus* D. 3. p. 20. F. A. G. KRAUSE *Pauli ad Cor. Epistola* I. Francf 1792. Prol. p. 35 sqq. J. P. GABLER *Disfert. Critica* I. Gott. 1782. p. 55 sqq. HUG. *Einl. in d. N. T.* II. bl. 243 sqq.

tur, et philosophos continue sectam scholamve condentes sequi consueverant. Eorum itaque plurimi initio Religionem Christianam sectae philosophicae instar habebant; (1) saltem philosophiae et sectarum studium ad Religionem convertebant. Quod autem Judaeos attinet, hi Graecorum studiis plurimum jam imbuti fuisse videntur; (2) Graecorum enim regiones Palaestinae arvis praeferebant, Graecaque utebantur lingua: quin et Flavius Iosephus tria apud Judaeos *philosophorum* genera fuisse dicit, Phariseorum, Sadducaeorum et Esaeorum; quam tamen sectarum originem negavit Cl. Hamelsveld. (3)

Ex hac autem Graecorum et Judaeorum focietate disfidia oriebantur. Diversae enim de divinis rebus opiniones, quibus antea imbuti erant, adhuc dum vim suam in eorum mentibus exferebant, et in diversa multa eos trahebant. Inprimis hoc obtinuit inter Judaeos, iisdem immunitatibus cum gentilibus usos, quos antea Deo suo exosos habuerant. Hoc quidem studium haud minimum excitasse videntur illi Judaeo - Christiani, qui ex Palaestina advenae, Religionis Ch: praeceptis penitus nondum erant imbuti. Talia disfidia Romae, Ephesi, inter Galatas cet. invaluisse, ex Pauli epistolis liquet, et inde est explicandum, ubique fere falsos doctores Paulo sese opposuisse. Verum ejusmodi sectae aliis in coetibus adeo non exstiterant: varia enim haec

(1) Hoc inde confirmatur, quod licitum non fuerit in Graecia publice novam religionem inducere; itemque ex Romanorum ratione Act. XVII. (2) v. c. Judaei Beroenses Act. XVII. 11, de quibus conf. HESS. *Geschichte* l. 1. er theil 3er b. 3 b. p. 321 - 325. (3) JOSEPH. *de Bello Jud.* l. 2. c. 12. et HAMELSVELD *Kerk. Gesch.* I. D. p. 12.

haec studia, tum Graecorum, tum Judaeorum, unam in societatem coactorum, sectas condiderunt Corinthi, cum opportunitatem praeberent, quominus omnem suam indolem exfererent Graeci, et disputandi studio ducti in Sectas sese dividerent; quippe Corinthi illa philosophiae studia inprimis invaluerant. Vel sic tamen non nego haecce studia apud eos ulterius processisse, quam in ipsis Graecorum sectis; ut nonnunquam odium inde oriretur, quod ex Jud. et Graec. societate repetendum videtur, cf. 1 Cor. III. 3, 2 Cor. XII. 20. cet. — Alia proferendi hujus sectarum studii opportunitas cernebatur in variis Evangelii doctoribus et Pseudodoctoribus. Alii enim Paulo, alii Apollo nomen dabant (1), alii aliis, quarum sectarum origo et ratio e sectis Graecis videntur explicandae; ut colligi potest e temporis conditione et Pauli effatis.

Si Pauli ad Corinthios epistolas attente legamus, dubio caret, insignem hujus coetus sociorum numerum Apostolo morem gessisse. Sed et in hisce sectarum studiosi aderant, qui publice sese *Paulinos* profiterentur. Inter hosce nonnulli fuisse videntur, qui observato Apostoli studio abrogandae legis Mosaicae, et religionis purae inducendae Philosophiam Graecam cum religione Christiana conjungerent. Plurima enim religionis dogmata, quae naturalis ratio item doceret, inprimis tractarunt; alia vero philosophorum effatis adversa, negle-

(1) Quae enim nonnulli e vi vocis *μεταχρηματισα* de fictis nominibus putarunt, refutata videas a STORRIO *Notitiae* l. 3. p. 7. et KRAUSE l. l. p. xxxi.

glexerunt. Cf. 1 Cor. III. 18 - 20. (1). Tales forte fuerunt Epicurei, ad sacra Christiana conversi, qui mortuorum resurrectionem negarent, et cum Sadducaeis se jungerent (2). Forte et alii, Neoplatonicorum placitis imbuti, iis se adjunxerunt Judaei, cf. 1 Cor. I. 20. II. 1, 4, 6. III. 4. cet. — Ab hisce autem omnino illi Paulini sunt distinguendi, qui perversis hisce doctrinis haud indulgerent, sed Pauli institutioni adhaererent.

Apollonii autem Eloquentiae studia (quae apud Graecos cum philosophia erant conjuncta) excoluisse videntur, omnemque impendisse operam, qua diferta et eloquenti, ut iis videbatur, oratione religionem proponerent. Verum enim vero haud semel ea neglexerunt, quae ad germanam Religionis indolem pertinere censenda sunt. Forte etiam, Sophistarum more, in medio coetu vim et facultatem oratoriam ostentabant. 1 Cor. I. 17. Hi placita sua et docendi rationem Pauli doctrinae et methodo longe praestare autumantes, non animadvertabant, Paulum et Apollon eandem proposuisse doctrinam, sed utrumque sua ratione; quod aperte patet ex iis, quae de Apollo referuntur, et ex Pauli de eo testimonio, 1 Cor. III. Hi tandem levem dicebant praesentem Apostolum, cujus epistolae *Βαρεῖαι* erant.

Vitia nonnulla in Epistolis commemorantur, de quibus dubia est disputatio, num ad Paulinos, an ve-

(1) Cf. Cl. GREEVE *Voorberigt* l. p. 23. sqq. et STORR. l. I. § 7. (2) Hoc negavit Cl. GREEVE l. T. II. p. 13. at vid. STORR l. I.

vero ad Apollonios sint referenda. Cum autem Paulus et Apollos amicitiae vinculum Judaeos inter et Ethnicos firmare studuerint, et praecepta unice Mosaico cultui apta abroganda docuerint, nonnulli eorum sectatores nimis gentilium usi fuisse videntur commercio. Hi in Deastrorum templis cum iis versabantur: hi sacris eorum epulis intererant: hi in publico cultu celebrando eorum retinebant mores, modosque vestitus feminarum, crinium cultus, cet., de quibus Paulus agit 1 Cor. XI. XII. XIII. XIV. 6. cet. — Quibusnam ceteroquin rationibus ab Apolloniis Paulini diversi fuerint, vix ac ne vix quidem quis certo definiverit, quia eloquentiae et philosophiae studia arctissimo apud Graecos conjuncta erant vinculo, 1 Cor. I. 20. II. 1, 4, 6. et Judaeos inter et Graecos ea erat necessitudo, ut in plerisque vix discerni possint. — Eatenus vero convenientia inter utrosque cernitur, quatenus liberalior in iis prae ceteris dominaretur indoles, quae vero (ut saepe fit) in licentiam abiit.

Verum aliae insuper fuerunt sectae. — *Petro* enim alii, alii Christo nomen dabant. Judaei Hierosolymis, vel in patria fortasse a Petro ad Christum conversi, (1) et suis placitis inhaerentes, Religionis Christianae doctrinam cum Mosaica conjungere studuerunt, et Corinthiorum animos, ad sectarum studia pronos, sibi conciliarunt. Complures itaque sibi socios inter Judaeo-Christianos nacti cum his Petrum magistrum sectati sunt; quippe Petrus Evangelii apud Ju-

(1) Cf. STORRII *Notit.* l. p. 16. seqq. et KRAUSE l. l. p. xxxv. sqq.

Judaeos nuncius, aptior videbatur Paulo ad com-
moda Judaeorum curanda. Hi autem Pauli ope-
ram irritam reddere conabantur, ei obfistentes. Con-
tra vero iis sese opponit Paulus, in priori alterius
Epistolae parte.

Qui vero Christo nomen dabant, *Jacobi* (do-
cente Storrio) (1) verisimiliter fuerunt *sectatores*;
superbientes sibi non Religionis magistrum fuisse
Paulum vel Apollon, qui nunquam vitae consuetu-
dine cum Christo erant usi; vel Petrum, qui qui-
dem Christo cognatus non fuit; at Jacobum jacta-
bant religionis doctorem, propinquum Christi et
necesarium, externaque cum Christo conjunctione
se efferebant (*καυχώμενοι ἐν προσώπῳ*), quorum
multi erant Judaeo-Christiani (2).

Quidam autem fuisse videtur, qui nuper advene-
rat, ante conscriptam alteram ad Corinthios Episto-
lam, 2 Cor. X. 4; forte ex Petrinis vel Jacobitis,
cui valde se opposuit in altera Ep. Paulus (3).

Ex his autem litibus varia oriebantur *vitia*, et
perverfi Corinthiorum mores; v. c. litigabant co-
ram iudicibus Ethnicis, modus iis erat inordinatus
sacrae coenae celebrandae, aptior ad discordiam,
quam quidem ad concordiam, alendam, 1 Cor. XI.
17; aemulatio de donis *πνευματικοῖς*, alia.

Num autem praeter a me allatas, plures Corin-
thi invaluerint sectae, silente Paulo, non liquet.
Quousque vero hae lites processerint, multi dispu-
ta-

(1) Cf. STORR. l. l. § 4. KRAUSE l. l. p. xxxvii, sqq. (2) U-
berius de iis egit STORR l. l. § 3 et 4, quae repetere non
lubet. (3) Vid. infra Sect. I. § 3.

tarunt (1). Ecclesiam Corinthiacam binas in partes scissam fuisse multorum fert sententia, non satis tamen, uti videtur, comprobata. Alii quidem alios sequebantur magistros. Alii aliis sese opposuerunt, sed (uti Graeci fere in suis sectis) a mutuo vitae et religiosi cultus commercio haud abstinebant; (2) contra in eodem congregabantur templo, quos adeo placida oratione per utramque Epistolam conjungere studet Apostolus, (3) ut ita omne inter eos tollatur disfidium. Neque vero Paulus unam alteramve modo reprehendit sectam, sed omnes omnino Christianos, quatenus vitiis erant infecti, arguit (4). Interpretes saepe Paulinos et Apollonios partem dixerunt Paulinam s. anti-Judaicam, Petrinos et Jacobitas partem anti-Paulinam; id quod tamen dubitandum videtur. In multis quidem illi consenserunt; sed an ideo in duas partes abeant necesse est? — Plurimi enim Apollonii Paulum contenderunt, eloquentia fuisse destitutum, eumque non tantum minimi duxerunt, sed eidem calumniati fuerunt. Hi itaque ad Paulinam partem immerito referuntur. Quod autem Apostolus conjunctionem, quae eum inter obtineret et Apollon, continue probet, et imitandam commendet, hoc eo consilio fecisse videtur, ut Apolloniorum sibi conciliaret gratiam, et quia cum Apollo coetum condiderat; Petrus aut Jacobus non item. Partem autem anti-Paulinam, quam dicunt, Paulum omnino repudiasse, (quod

(1) Quae de Unico Pauli adversario monuerunt GROTIUS et MICHAELIS *Inl.* l. l. p. 461, refutavit STORR. l. l. (2) Quod egregie probavit STORR. l. l. § 2. (3) Ita 1 Cor. III. 22. XV. 5 et 7. cet. (4) cf. el. GREEVE l. l. T. II. p. 12.

(quod Lockio concedit Storrius) de eorum doctoribus, non de omnibus sociis affirmandum puto, qui quidem suos doctores illi praetulerunt, sed qui omnes non plane eum repudiaverint. (1) Unde factum, ut ad illos Epistolam scriberet, qua eos ad pacem (2) et concordiam revocare, iisque omnibus persuadere conabatur.

Ne quis autem dicat, lites, quae inter illos vigerent, conscripta priori Pauli Epistola, jam fuisse sopitas, quum alteram conscriberet, observamus, uno eodemque anno utramque conscriptam esse Epistolam. Forte vitia sensim sensimque fuerunt deleta, litesque finitae, sed haud parvo momento id fieri potuit: non ea enim est humanae naturae ratio. Paulus in priori Epistola ipsas lites perstringit; inque posteriori imprimis reprehendit pseudodoctores, qui nimiam adhucdum nanciscebantur auctoritatem, et varias illas sectas, quibus multi jam valedixerant, retinere studebant.

Alia autem fuere, quae laudi ducerentur Corinthiis. Gravi oratione hac in Epistola Christianos monet

(1) LOCKE *Paraphr. Erkl. über Pauli briefe an die Galaten, Kor.* cet. p. 100, 135. et STORR. l. l. p. 27, (2) Hoc negavit Doct. STORR. l. l. p. 31. not. 54. scribens „in altera Epistola Paulo praecipueres est cum Anti-Judaica parte” de quo omnino dubitandum videtur. Paulus sane nunc hos, nunc illos, recenset, pro variis eorum vitiis, variaque, quam tractat, re. Quid! quod ipse Storrius „in extrema, inquit, epistola oratio expressius ad reliquos convertitur.” Praeterquam quod Cap. VIII et IX. omnes omnino spectat. Neque accurate dicitur, „epistolas ad Corinthios principaliter ad Ecclesiae illam partem, quae amica fuit Apostolo, directas fuisse” cf. pag. 72; quippe major Epistolae pars est contra adversarios, saepius contra Judaizantes.

net Paulus, ne falsis obsequantur doctoribus, tametsi sciret non omnes iis morem gesisse; recte autem sentientes post missam priorem Epistolam numero increvisse, antea monui, et hos inprimis laudat Apostolus. Ceteroquin egregia erant conditione. Testis sit ipse Paulus, qui ἐν παντί „ait” ἐπλουτίσθητε ἐν αὐτῷ (χριστῷ), ἐν παντὶ λόγῳ, καὶ πάσῃ γνώσει. Interprete Krausio „liberalissime vobis exhibita sunt per ipsum beneficia omnis generis, perfecta et absoluta religionis doctrina et notitia.” 1 Cor. I. 5, 6. (1) Praestans itaque fuit Corinthiaci coetus conditio, *doctrinam* et *notitiam* si spectes; verum et τὸ μαρτύριον τοῦ χριστοῦ ἐβεβαιώθη ἐν (αὐτοῖς), itaque iis adeo erat persuasum, ut non amplius dubitarent. (2) Doctrinae et notitiae *fidem* junxerant, eamque talem, ὥς μὴ ὑσερεῖσθαι ἐν μηδενὶ χαρίσματι „ut nullo privarentur beneficio divino.” His verbis egregia sane de iis praedicantur. Cap. autem XVI. 15-17. edocemur, plures ibi adfuisse, quorum sincera fides, et laudanda pietas maxime celebrantur. Quid autem prohibet, quominus illud de plerisque intelligamus?

Denique vitiosa multa haud amplius apud eos vigeant; hinc eos esse, ait, Epistolam suam commendatitiam, 2 Cor. III. 2. et variae illi erant de iis laetandi causae, VII. 7. sqq. — Haec omnia nobis persuadent, Corinthios, etiamsi nonnulli eorum factis locum darent, et vitiis notarentur, plerumque perquam fuisse laudandos.

§. 2.

(1) F. A. G. KRAUSE l. l. p. 5. (2) μαρτύριον) הָעֵדוּת vel תִּיגָוָה Jes. 8. 20. Explicatur 2 Tim. I. 18. per *Evangelium*. βεβαιωθῆναι.) idem ac σφραγιζεσθαι, de quo infra, cf. 2 Cor. I. 22.

§. 2.

*De tempore, loco et consilio,
quibus scripta est Epistola.*

In genuina Epistolae forma indaganda inprimis disquirendum est de loco et tempore, quo Epistola conscripta sit, dein quodnam fuerit Pauli in ea conscribenda consilium.

1. Quod igitur ad *tempus* attinet, quo conscripta fuerit Epistola. Paulum brevi post conscriptam priorem (quam vulgo dicimus) hancce exarasce, ex illius argumento fatis constat. „Neque statim post priorem, neque multo post scripsit Paulus hanc Epistolam” ait Grotius, et cum eo faciunt pluri-
mi, inprimis Wolfius, ceterique ab eo laudati. (1) Heumannus, Heideggeri sententiae calculum adjiciens, (2) eam, praeterlapso fere unius anni spatio, post priorem conscriptam statuit. Sed de computando anno dissentunt, pro varia ratione, qua Chronologiam sacram constituunt. Ven. Bosveld Epistolam conscriptam putat, media anni 53 aestate; Schutte et Hamelsveld, mense Octobri anni 54; Cl. Greeve, mense Oct. anni 55; Ven. v. Vloten annos inter 54 et 56; Beaufobre et l'Enfant, anno 56; Millius et Fabricius, anno 57; Rosenmullerus Michaeli consentiens, anno 57 vel 58; denique Hugius, anno 59. (3) Quid de hisce statui debeat, haud

(1) WOLFF. *curae Phil. et Crit. in 4 priores Pauli Epistolas* Hamb. 1732. p. 566. (2) HEIDEGGER *Enchiridion Bibl.* 1, 3. c. 10. §. 6 p. 556. et HEUMAN *Verkl. van 2 Cor.* p. 3 (3) BOSVELD *Verkl. van 2 Cor.* I-V. Inl. p. 2. HAMELSVELD *Aanm. bij deszelfs vertaling.* SCHUTTE

haud ita facile definitur, inprimis nostro tempore, quo de Chronologia Sacra adeo disputant viri Docti. Vogelii (1) tamen sententia haud omni probabilitate carere videtur. Quam si amplecteris, Judaei, anno 52, Roma sunt expulsi. Paulo post, Act. XVIII. 2, Apostolus Corinthum venit, et illic per annum et sex menses versatus est, s. 11, adeoque medio certe elapso anno 53 Corintho profectus videtur. Itinere vero peracto per duos annos et tres fere menses (ad anni 56 initium) Ephesi permanfit. His ergo collatis cum ulteriori ejus Ephesi commoratione, Act. XIX. 22. XX. 1. ejusque itinere ibi commemorato; et si statuamus priorem ad Cor. Epistolam ante Paschatis festum fuisse conscriptam, Apostolus fortasse has exaravit literas ad finem vergente anno 56. (aerae Dionysianae). — Ad Paschatis enim festum Ephesi versari Paulo erat in animo, verum orto per Demetrium tumultu, prius inde secesfit, et Troada se contulit, Macedoniamque petiit. Nec omnino improbabilis est Cl. Greevii conjectura (2) C. XIX. s. 10. alludi ad tempus, quo Epistola ad Corinthios perveniret, feminibus terrae conditis. — Hac ratione Corinthi hibernandi consilium exsequi potuit, 1 Cor. XVI. 6, et post Paschatis festum, anno 57, Philippis Troada abiit, s. 16.

quo

Heil. Jaarb. T. III. p. 90. GREEVE l. l. D. 3. p. 15. VAN VLOTEN *de Bijbel*, D. II. p. 576. BEAUSOBRE et L'ENFANT *le Nouv. Test.* p. 98. ROSENMULLER *Scholia in 2 Cor.* p. 9. MICHAELIS *Inl.* l. II. 1. 502. coll. 452. *N. T. Gr. studio* MILLII et KUSTERI Prol. p. 3. FABRICIUS *Bibl. Gr.* vol. 3. pag. 154. (1) VOGEL *Versuch über Chron. standpunkte in der Lebensgeschichte Pauli*, obvium in GABLER'S *Journ. für auf. Theol. Litt.* 1 B. 2 ft. s. 229 ff. (2) GREEVE l. l. p. 3. p. 16.

quo anno in custodiam datus est. — Nuper Vogelii sese opposuit Doct. Suskind, qui, post Keilii, Vogelii et Eichhornii laborem, existimat, Paulum Gal. II. 1. recensere iter suum Hierosolyma versus alterum Act. XI. 30., non vero tertium, quae Vogelii est sententia; illudque obtinuisse Claudii Imp. anno sexto; statuitque ergo, Jesum esse mortuum, anno 35, eodemque anno, ad Christiana Sacra conversum esse Paulum. Alterum ideo iter instituisse, anno 49, et Corinthum profectum fuisse, anno 55, Claudii $\frac{12}{13}$ U. C. $\frac{804}{805}$, atque hoc anno hanc scriptam fuisse Epistolam. (1) — In tanto itaque V. V. D. D. dissensu Vogelii sententiae assentiendum videtur. Alios autem alia sentientes, lubens ego feram.

2. Opinionum varietas haud minor est in definiendo *loco*, in quo Paulus Epistolam scripserit. — Epistolae *ὑπογραφή* Philippos Macedoniae urbem refert, inque eo conveniunt Millius, Fabricius, aliique, consentiente Wolfio, annuente, ut videtur, Heumanno. Inter alios vero Cl. Greeve huic se sententiae opposuit, cui nequaquam probabile videtur, Paulum, qui Troade Philippos appulisse videtur, et dein coetus in Macedonia visitaverit, denuo Philippos rediisse, ibique ad
an-

(1) SUSKIND *Versuch (Neuer) über Chron. Standpunkte für die Apostelg. und das Leben Jesu*, obvium in BENGELS. *Archiv für die Theol. und ihre neueste Literatur*. Tub. 1815 Ier B. Ier Th. f. 156-225. II. Band 2er St. f. 297-335. Cf. de SUSKINDII opinione, quae nuper notavit Criticus in WACHLER's *Neue Theol. Ann.* April 1817. S. 345. Denique dedit Ven. WURM *Astron. Beyträge zur genäherte bestimung des gebürths und Todesjaars Jesu* in BENGELS. *Archiv* I. II. B. Ie en 2e St. 1816, qui Christum mortuum esse putat anno $\frac{31}{2}$, unde alia rursus computandi ratio oritur.

anni finem permanfisse. Sunt autem, quae hisce opponantur. Scilicet nullus fere erat in Macedonia coetus adeo laudandus, quam qui Philippis erat coactus. Nec ita mirum, si Paulus ibi sedem fixerit per omne illud tempus, quod in Macedonia degeret, et quocunque se verteret, Philippos continue rediisse, ibique Epistolam scripsisse. Verum, siue Philippis, seu in alia quacunque Macedoniae urbe, Berœae, Thesalonicae, cet., de eo mihi disputare non lubet; quippe eam in Macedonia, esse conscriptam satis constat; Ephesi enim priori scripta Epistola, Troada se contulit, 2 Cor. II. 13, quumque Christianis valedixisset, Macedoniam petiit VII. 5., qua in regione Titus eum convenit, quo audito Paulus Epistolam conscripsit.

Illam vero a Paulo dictatam fuisse Timotheo, indicare videtur locus 2 Cor. I. 1. addito, (ut saepe solet) scribae nomine: quod inprimis fieri solet, quando consuetudo scribam inter et coetum intercescit; uti hic obtinuisse certo constat. 1 Cor. IV. 17. XVI. 10.

Scriptam Epistolam Tito fuisse mandatam, docet Paulus, VIII. 6, 16. Huic duos adjunxit socios sect. 18-24, ab ecclesiis Macedonum electos, et elemosynarum pro Christianis Hierosolymitanis apud Corinthios curam gesturos; quorum uterque ignoratur. „Non pauci intelligunt Lucam, alii Barnabam, alii Marcum, alii alium, sed certi nihil definiri potest, nec magni refert, quisquis is fuerit.” (1) Pro Luca tamen multi militant. (2)

Ti-

(1) ROSENMULLER l. 1. ad 2 Cor. VIII. 16. (2) Le-
gan-

Titum quidem literas Corinthum adduxisse, quod Pauli fuerat consilium, negavit Cl. Greeve; atvero haec sententia conjectura nititur; de qua dein. (1)

3. Igitur in Macedonia Paulum hanc scripsisse Epistolam constat, quaenam vero scribendae ejus causa fuerit, et quodnam Pauli *consilium*, proximum est, ut exponam.

Paulum paterno amore Corinthios fuisse profectum, testes sunt Epistolae ad eos scriptae, labores in eorum gratiam tolerati, curae ac sollicitudines, quibus ob eosangebatur; Apostolo itaque in votis erat coetum huncce in nobilissima Graeciae urbe coactum, ad Evangelii puritatem, morumque sinceritatem adducere; quod ut faceret omnem impendit operam. Frustra quidem Troade et in Macedonia Titum, a Corinthiis reducem, exspectabat, nec dum abesset requiem animus habebat, II. 12. Tandem autem rediit Titus, multa ei de Corinthiis enarrans. Ex eo enim Paulus Epistolam suam magnam vim et efficaciam in Corinthios habuisse audivit, et multum valuisse ad Christianos emendandos. Haec Apostolum impellere poterant, ut Corinthum peteret, et curam gereret Ecclesiae Corinthi coactae, eosque praesens gaudio afficeret. Sed ei obfuerunt multa, *cum* in Macedoniae coetibus, *tum* in ipsis Corinthiis, quae simul conscribendae Epistolae opportunitatem praeberent. — Quippe Paulus h. t. ecclesiarum commoda curabat, quibus non consulisset, si Corinthum venerat, et multa forte neglexisset, ad quae

gantur quae de Eo monuit Cl. GREEVE Voorb. p. 16 sqq. et qui fuse hoc argumentum tractavit MICHAËLIS *Inl.* I. D. II. St. I. bl. 322. et 502. sqq. (1) ad §. 4.

quae constituenda locus ei id temporis erat opportunus. Inprimis autem dilexit Philippenses, hique dilexerunt Paulum. Quibus, ut aliquamdiu apud se maneret, petentibus, Apostolus obsecutus est, horumque res praesens curare studuit, et ceteras adire hujus regionis ecclesias; id est Thesfalonicensēs, Berōenses, alias. Haec omnia opportunitatem praebebant ante scribendae ad Corinthios epistolae, quam ipse eos visitaret. Verum his accedebant ea, quae de *interna ecclesiae Corinthiacae* conditione Titus ei nunciaverat, eaque haud adeo laudanda. Laetis enim plurimis, quorum erat nuncius, tristia multa adjunxerat. Nimirum sectae et disfidiorum studia nondum penitus sopita erant; Pseudapostoli Pauli laborem irritum reddere conabantur; imo Apostolici muneris auctoritati sese opponebant; Judaeorumque placita cum religione Christiana miscebant multi. Spem igitur fovebat Paulus, fore ut haec omnia emenderentur, scripta ad eos Epistola, neque adeo poenis opus fore, quas praesens iis infligeret. Item, felicem successum, quem apud Corinthios prior habuerat Epistola, nunc quoque expectabat, unde novae conscribendae epistolae opportunitas ei orta est.

Pauli igitur in scribenda Epistola *consilium* hoc fuit, ut Corinthiorum emendaret animos et vitam, sperans, fore ut, emendatis illis, laetus ad eos veniret. Itaque scribit: *Hoc mecum statui, ne rursus ad vos cum tristitia veniam.* II. 1. — Fuit autem praeterea Pauli consilium monendi eos de eleemosynis, quibus succurrerent Christianis Hierosolymitanis, quarum colligendarum causa Titus, ceterique ἀδελφοὶ

φοι Corinthum abibant: nam ne iterum tristis (ἐν λύπῃ) ad eos veniret, in votis ei erat, ut ante paratae apud eos essent stipes, quam Corinthum cum Macedonibus proficisceretur. C. VIII. *Denique* de proximo adventu suo certiores eos reddere cupiebat. Se per Macedoniam Corinthum iter facturum antea iis promiserat. Hujus autem promissi, in quo implendo occupabatur, in itinere versans, certiores fecit Corinthiacos, scriptis hisce literis. Hoc quidem gaudio perfundeabantur, et excitabantur, ut vitia, quae reprehenderat Paulus, ante, quam adveniret, emendare inciperent. Hoc igitur pacto persuadere conabatur Pseudapostolis, ut Pauli dicto audientes essent, ne praesens severius in eos animadverteret.

§. 3.

*De affectibus, quibus movebatur Paulus,
in conscribenda Epistola.*

Si quid valeat ad Epistolam rite explicandam, est profecto animi Paulini in ea conscribenda consideratio. Hae enim literae imprimis genuinam epistolarum indolem prae se ferunt; nam auctor in iis omnes suos sensus, affectus, studia patefecit; ad quae non attendentes, alio alioque modo hasce literas explicemus, necesse est. — Cognita ergo Ecclesiae conditione, ex ipsis jam Pauli verbis, affectus observemus, quibus regebatur in scribenda Epistola.

Et

Et commotum inprimis animadvertimus Apostolum et vehementer concitatum diversis gaudii dolorisque affectibus, ad quos singulatim spectandos nunc venio.

Pauli animus gaudio fuit commotus.

Gaudium, quo Pauli animus in scribendo percussus fuit, universa declarat Epistola. „Huic autem subjecti sunt admiratio, spes, alacritas, amor.” (1) Variis e fontibus hic promanabat sensus. *Beneficia quidem divinitus in eum collata, gaudium in animo gignebant.* — Incipit jam 2 Cor. I. 3., a gaudii sui testificatione: εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατήρ τοῦ κυρίου ἡμῶν I. X. κ. τ. λ. *Benedictus Deus ac Pater Domini nostri* J. C. In omnibus fere Epistolis a gratiarum actione initium ducit Apostolus; huic vero gratiarum actioni nonnulla insunt, quae animi gaudio commoti indicia praebent. Quiete et sedate in plurimis epistolis Deo gratias agit, hac adhibita formula: εὐχαρισῶ τῷ θεῷ, 1 Cor. I. 4. Phil. I. 3., vel addita voce πρῶτον, Rom. I. 8. quae logicam cogitandi rationem, a commoto animo alienam, indicat, vel εὐχαρισοῦμεν, vel εὐχαρισεῖν ὁφείλομεν Coll. I. 3. 1 Thesf. I. 2. 2 Thesf. I. 3., vel χάριν ἔχω 2 Thim. I. 3.; contra vero ad Ephesios et hac in epistola utitur voce εὐλογητὸς (עֲבֹדָה), quam usurpare solet, ubi animus gaudio commotus summa prorumpit vi. cf. Rom. I. 25. IX. 5. — Porro in tota pericopa, sect.

3

(1) BAUER *Rhetorica Paulina* T. I. p. 443.

3 et 4, regnat animus gaudio exultans, in mentem revocatis beneficiis a Deo acceptis. Paulus vix habet, quibus utatur verbis, ut commoti animi sensus, gratiasque Deo agendas exprimat. Praemisso Dei nomine, addit continuo: ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν (1) καὶ θεὸς πάσης παρακλήσεως, ὁ παρακαλῶν ἡμᾶς ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν, εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς παρακαλεῖν, κ. τ. λ. In his omnem suam mentem (quod posuit) effundere conatur. In ipsis enim verbis copia cernitur. Magna h. l. est vis vocis πάσης (2): id est, nulla excepta θλίψει. Praeterea pericopa, ulterius, quam solet, protracta, animi motum prodit, quo mire nos alliciat. Observetur item repetitarum vocum παρακαλεῖν, et παρακλήσεως usus: verborum delectus: vox περισσεύειν; (3) quae omnia Paulum jam in initio Epistolae maxime gavisum ostendunt.

Eundem illum laetum animi sensum observamus C. II. 14. τῷ δὲ Θεῷ χάρις, τῷ πάντοτε, κ. τ. λ. ὅτι Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ Θεῷ. Hilari animo divina beneficia memorat, in annunciando Evan-
ge-

(1) Cf. III. DE PERPONCHER ad l. p. 3. (2) Conjecturam criticam in sect. 4. proposuit Doct. GREEVE l. l. p. 109. Ne Apostoli langueat oratio (quod in recepto textu locum habere videbatur Viro Cl.) scriptum putat: τοὺς ἐν θλίψει, διὰ πάσης τῆς κ. τ. λ. Quae quidem conjectura, nullis Codicibus aut versionibus firmata, haud necessaria videtur. Nequaquam hic Pauli languet oratio, sed concitatus animus Pseudapostolis persuadere studet, se ἐν πάσῃ τῇ θλίψει, a Deo fuisse solatio perfusum, nec ita haec mala poenae loco sibi fuisse irrogata, ut isti putabant. Cf. KRAUSE (J. F.) in *Animadvers. in 2 Ep. ad Corinthios*, Programmatum Acad. formae divulgari coeptis Regiom. 1815. quorum progr. 4, continens animadv. ad C III. 9. — IV. 1. ultimum hoc anno prodiit. Prospere pergat auctor! (3) Leg. KRAUSE l. l. ad l. p. 5. et SCHLEUSNERUS in *Lexic.* ad voc.

gelio sibi oblata, suumque gaudium verbis exprimit. — Elliptica dicendi ratio, et tota contexta oratio ejus laetitiam declarat. Egerat jam de peracto suo per Macedoniam itinere; verum Macedoniae recordatus, in mentem suam revocat Dei beneficia; exultat gaudio animus; et gratiarum formula proruit oratio: τῷ δὲ Θεῷ χάρις; quae concitatoris est animi, quam si scripsisset: χάριν ἔχω τῷ Θεῷ. Eadem fere ratione vernaculum: *Gode zij dank*, et: *ik danke God*. Hisce deinde hilaris adjungit: *nam Christi bona fragrantia sumus Deo*.

Sed ad alium venio gaudii fontem: *ex emendata* nimirum *Corinthiorum conditione ortum*, quae Paulo Epistolam scribenti ob oculos versabatur. Quid autem majorem laetitiae causam Apostolo praeberet! Hoc enim ipse indicat. Testis sit locus, C. VII. 7. Proposuerat turbatam animi conditionem, qua vexabatur in Macedonia. Verum mediis in tenebris affulsit lux, *qui consolatur*, ait, *abjectos, consolatus est nos Deus, adventu Titi*. Dulce ac suave Apostolo erat dilecto obviam ire Tito; at vero major ei erat laetandi causa, s. 7. *non solum adventu illius, sed etiam consolatione, quam ille accepit ex vobis, quum annuntiaret nobis, cet.* Sic fane gaudia ejus ad cumulum pervenerant. Uberiorem illam laetandi causam recenset, in eorum *desiderio, ejulatu, et zelo* pro Paulo; quae tanto eum imbuebant gaudio, ut illud silentio praeterire non posset, sed confestim laeto addat animo: ὥστε με μᾶλλον χαρῆναι, s. 7. *ut magis gavisus fuerim*. Quisque paulo sagacior in copulatis hisce verbis, quae se fere protrudunt, facile exhilaratum deprehendit animum. — Rursus gau-

gaudium suum aperte declarat f. 9. *nunc gaudeo quod tristitia affecti fueritis ad resipiscen-
tiam*. De ea certior factus, gaudio commovebatur
animus, et, hanc ei continuo ob oculos fuisse lae-
titiam, abunde docet repetita saepius hoc in capite
gaudii declaratio, f. 7. *ut magis gavisus fuerim*.
f. 9. *Nunc gaudeo*, f. 13. *longe plurimum gavisi
fuimus ob gaudium Titi*, et in fine totius perico-
pae, clausulae loco additum legimus, f. 16, *gau-
deo, quod penitus confidam de vobis*. (1) In hisce
omnibus vivis coloribus Paulus animi, valde com-
moti, habitum depingit, atque hic loci sententia
valet: ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ σῶμα
λα-

(1) Ita enim haec sectio legenda videtur. Codicum au-
toritate cum MILLIO, et GRIESBACHIO omittenda est par-
ticula ὅτι. Omittunt illam Codd. D E F G 23, 57, 72.
plures. Mt. a. al. 9. Ed. (etiam Steph. 3.) Verss. Syr. Erp.
Syr. p. (habet in marg.) Copt. Slav. 5. et ant. Vulg. It.
Chrys. semel Theodoret. Theoph. Oec. Ambrst. Pel. Sed.
Beda. — Addunt St. Cod. 10 (Griesb. 10.) *Ep. penes*
Joh. Covel. (Gr. 31.) et Basiliensis 2. (Gr. 2.) 17. (no-
tante GREEVIO) Edit. aliq. Arab. et Beza ex ve-
tusti Codicis fide. Addita est forte a librariis, qui logicam
cogitandi rationem quaerentes, rationis conclusionem mal-
lent, ex toto capite derivatam; sed Paulus, animo com-
motus, particulam omisisse videtur. — Lectio *παρρησιάζομαι*
quae notante ERASMO nonnullis in Codicibus adest, recte
BEZAE et MILLIO vitiosa videtur pro vulgata: *παρρησιάζομαι*
ἐν ὑμῖν, cum error librorum facillimus sit, interposito *μ*.
GRIESBACHUS eam non notavit. — Sect. 13. retinenda est
cum BEZA, MILLIO et GRIESB. vulgaris lectio. Rejicienda
varians *παρακελεύμεθα*: ἐπεὶ δὲ τῇ παρακλήσει ὑμῶν (f. ὑμῶν cum
B C D E G 3, 17, 23, 33, *Mt. ἄ. Verss. Syr. Erp. Aeth.*
Arm. Vulg. It. Ambrst. Pel.) *περισσότερος μᾶλλον*, quam
probavit Cl. GREEVE p. 74 et 115.

περισσότερος μᾶλλον.) Duplex comparativus, cf. Marc.
V: 26. VII. 36. magis abundantius. Ita *μᾶλλον* comparativis
et superlativis otiose jungitur, cf. SCHLEUSNER ad v., qualia
apud AESCHYLUM, EURIPIDEM, ARISTOPHANEM, cet. usi-
tata exempla protulit GROTIUS ad l., et ex eo ROSEN-
MULLERUS ad l.

λαλεῖ, ex abundantia cordis os loquitur. Nec mirum. Erat enim Paulo persuasum, amorem, quem Tito praestiterant, ex animo ortum esse. (1) Si vero huius gaudii recordatus sit Paulus in scribenda Epistola, profecto illud eum perquam commovit.

Inprimis in omni Epistola *gaudium* observamus *et laetitiam*, ex eo ortam, *quod habeat, quibus par sit, causae suae tanto ardore et tam juste tuendae.* — Flagitabant enim adversariorum convicia, ut ea a se averteret, qua in re acriter admodum versatur. Ita autem non potuit non iis, dummodo praejudicatis opinionibus essent vacui, persuadere, se legitimam gerere auctoritatem Apostolicam. Quae quidem persuasio in conscribenda Epistola eum summo affecit gaudio. — Apostolus, Cap. III., Evangelii doctrinam defendit a Pseudapostolis, qui Oeconomiam Mosaicam Evangelio anteponebant, et Paulo calumniabantur. Attento animo egregium locum inde a Cap. III. 1. — V. 10., legentibus, variis affectibus commotus nobis apparet Apost., atque in medio doloris sensu, quem post exponam, animus cernitur, gaudio perfusus, orto illo e cogitatione, se varias illas calumnias vere avertere posse. Jam in apologiae initio laetitia adest. Quum enim alii doctores commendatias epistolas circumferentes, vi et efficacia apud illos valere studeant, Paulus laetatur, cui persuasum est, se non tali auxilio, nec defensoribus istis indigere, et triumphum de adversariis agens

lae-

(1) Cf. Illustr. PERFONCHER l. l. 2de deel, bl. 62 in nota.

laeto animo scribit: *vos estis Epistola nostra.* Tali victoria ab iis reportata, alacritate et gaudio commovetur, et hujus dicti argumenta in mentem revocat, f. 2 et 3. Quidni laetaretur Paulus, cum hoc omnibus omnino manifestum esset, f. 3? Inprimis autem gaudio gestit animus cum mente sua volvit doctrinae, quam annunciaverat, praestantiam; quod sane unicuique, sect. 4 - 12. legenti, in oculos incurrit. Inest enim hilaris et concitatus sensus repetitis continue formulis: *πῶς οὐχὶ μᾶλλον.* *Qui non potius ministerium Spiritus erit gloriosum?* f. 8. *πολλῷ μᾶλλον.* *multo magis ministerium justitiae abundat gloria!* f. 9 *πολλῷ μᾶλλον τὸ μένον, ἐν δόξῃ!* *multo magis id, quod manet, gloriosum!* f. 11. Et profecto, quicumque animos, variis affectibus agitados, attendere solet, is laetitiam facile animadvertet, cum in omni hoc loco gaudii vestigia adsunt; uti C. IV. f. 8 et 9. verba illa: *oppressi sumus, at non depressi*, cet. laetos animi sensus produnt.

Id autem inprimis manifestum est in posteriori Epistolae parte, ubi Paulus se suamque causam fortiter defendit, inde a C. X. 1. ad epistolae finem. — C. X. 7. *τὰ κατὰ πρόσωπον βλέπετε, (1) εἴ τις πεποιθεν ἑαυτῷ χριστοῦ εἶναι, τοῦτο λογιζέσθω πάλιν ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι καθὼς αὐτός χριστοῦ, οὕτως καὶ ἡμεῖς (2).* Quae Jacobitae prae se ferebant, majori jure sibi vindicare poterat Paulus. Haec ei summam

(1) *Jacobitas* significare videtur ἐν προσώπῳ jactantes cf. supra § 2. p. 17. (2) *χριστοῦ* additur in recepto textu. Deest in B C D F G. 13. 31. 17. Ed. Verss. Syr. utr. Erp.

mam laetitiae causam praebebant, quae in ipsis, ni fallor, cernitur verbis. Omnis verborum ratio; earum constructio; abruptum et ellipticum dicendi genus: *ita et nos*, quod triumphantis ad instar proferatur, laetum prodit animi sensum. Augetur autem illa laetitia, quando laetam de Evangelio ulterius (1) propagato, spem iis indicat f. 15: οὐκ εἰς τὰ ἄμετρα καυχώμενοι ἐν ἀλλοτρίοις κόποις, f. 16. οὐκ ἐν ἀλλοτρίῳ κανόνι εἰς τὰ ἑτοιμα καυχήσασθαι. (2) Cap. XI et XII. plena sunt gaudii documentis in iis, de quibus gloriatur Paulus. Verba illa animum ejus tam accurate depingunt, ut penitus eum noscamus, et cum laeto gaudeamus ob justam suam gloriandi causam, quod in primis futurum puto, C. XI. 22-30. Idcirco laete recordabatur muneris sui authenticam; atque illo ex sensu explicanda sunt, quae habentur, f. 32 et 33., de liberatione ex urbe Damasci; et quae in mentem ei veniebant, quum tantus ei esset gloriandi impetus. Haec nisi admittantur, quomodo illa h. l. scribere potuerit, non constat. Ita summo imbuebatur gaudio in conscribendis iis, quae

Copt. Aeth. Arm. vulg. It. Chryst. Theodor. Theophyl. Ambrst. aliis, quapropter cum GRIESBACHIO vox omittenda est. Confirmat ejus omissionem concitatus Pauli animus. Recte ERASMO explicandae rei gratia additum videtur; forte a librariis animum auctoris haud observantibus. (1) Εἰς τὰ ὑπερέκεινα ὑμῶν). Ita recte post CHRYSOSTH. THEOPHYL. AMBROSIIUM interpretatur ERASMUS: *Ulteriora vobis i. e. quae ultra vos sunt, longius et in aliis populis.* Est enim ὑπερέκεινα adverbium: *trans, ultra*, cf. SCHLEUSNER ad. VOC. (2) Ejus nativam vim recte percepit Cl. HAMELSVELD: *ZONDER dat wij behoeven te roemen over het geen in eens anderen kring gelegen, en reeds door een ander bearbeid is*, cf. *Aant. op 't N. T. ad. l.*

quae Cap. XII. leguntur, in quo tot tantaque praedicat, quibus eum beaverat Deus.

Neque minus laetitiae testis est faceta illa *Ironia*, quae in hac epistolae parte regnat. Illa nullibi utitur Paulus, nisi omnino ei persuasum sit de justa sua causa, de argumentorum genuina vi, et de adversariorum temeritate, qui tali scribendi modo optime refelluntur. Hac igitur usus, gaudio exultat. Ironiam enim adhibenti haud dubium est, leves esse calumnias, et facile explodi posse: quippe nihil majus in nobis creat gaudium, nisi persuasio justam nos in apologiis tueri causam, et levia esse, quae proferunt adversarii. Tunc quidem ad hilaritatem excitamur. Tunc multa adversariis largiri videmur; sed vocabulo utimur, quo significetur ejus contrarium, oriturque Ironia. Ita hac in apologia Paulus saepissime egit, e. g. C. XI. 1.: *Utinam toleratis paulisper insipientiam meam, imo etiam tolerate me.* s. 16. *sin minus, ut insipientem accipite me, ut paululum et ego glorier.* C. XII. 13. *Concedite mihi hanc injuriam.* — In his laeto perfusus erat sensu, adeo levia et ridicula esse illa, quae proferrent adversarii.

Sed insuper alia fuerunt, quibus Paulus gauderet. Ne multa afferam, reputetis *Corinthiorum, Macedonum et suorum in Evangelio annunciando sociorum conditionem*, cujus recordabatur Apostolus. Corinthii enim Pauli monitis morem gessisse videntur, accepta priori ejus Epistola; incestum enim ex ecclesiae societate expulerant, II. 5 - 11. VII. 11., Apostoli causam ab adversariis defenderant, VII. 7.,

quin et ejus ferebantur desiderio, VII 11., vitia sua multum jam correxisse videntur. Forte mos ille perversus epulas facras in Deastrorum templis celebrandi, et donorum *πνευματικῶν* abusus, h. t. jam fuere emendata; cujus laeti nuncii certiore eum fecisse videtur Titus. Quae omnia uberrimam gaudii causam Paulo praebebant. Accessit eorum alacritas ad juvandos pauperes, quam non ignorabat Paulus, C. VIII. Promptus enim Corinthiorum animus (1), VIII. 11. IX 2., Apostolo gloriandi de Achaeis apud Macedones praebebat ansam, tantamque laetandi causam, ut eam reticere non posset, verum clausulae loco addat: *Χάρις δὲ τῷ Θεῷ*. IX. 15.

At gaudium in hac Epistola gaudio succedit. Conspicuum est illud iis in locis, in quibus de *coetibus Christianis*, in Macedonia conditis agit, inprimis C. VIII. 1. coll. VII. 16. Scripserat Apost. in fine pericopae, quae gaudio eum impleverat: *Laetor, quod penitus confidam de vobis*, VII. 16. Quibus scriptis, in mentem revocat, sibi cum Corinthiis de eleemosynis pro pauperibus Hierosolymitanis esse agendum; atque ita laetissimus in animo excitatur sensus, quum Christiani Macedones *supra vires voluntarii fuerunt*; quam liberalitatem summis evehit laudibus. Nec mirum eum hac in re celebranda laetitiae sensu fuisse perfusum. Quibus omnibus, ex Pauli indole, qui amore erga omnes Christianos s. pauperes s. divites ferebatur, ex tota contexta oratione, et ex sect. 5. *Non sicut sperabamus (fecerunt), sed semet ip-*

(1) *προθυμία*, vertentibus ERASMO et GROTIIO, ad l.

ipsos dederunt primum Domino, (dein) nobis, novum poscit addi pondus.

Praeterea *ex collegarum conditione* gaudium percepit infigne. Summopere enim laetabatur Paulus, quando Evangelii nuncios animadverteret, propagandae doctrinae Christianae studiosos, et humanitatis officiorum exsequendorum cupidos. Talem autem esse novit Titum, qui sollicitudine (1) erga Corinthios ducebatur; qui *σπουδαιότερος ὑπάρχων, αὐθαίρετος ἐξῆλθε πρὸς αὐτοὺς*, VIII 17. (2). Tales habet ceteros socios, quos C. VIII. 18-22. recenset, eorumque recordatus, ubi se ad scribendum accingit, laeto illo sensu adeo est perfusus, ut antea jam scribat: *χάρης δὲ τῷ Θεῷ*. VIII. 16.; formula, ut supra vidimus, exsultandi.

Pauli animus dolore fuit commotus.

Nulla itaque habetur Epistolae pars, e qua summum Apostoli gaudium non eluceat. Sed alius praeterea dominatur in hac Epistola *sensus, doloris* puta et *tristitiae*, cui „subjecti sunt metus, pudor, contemptus, ira, et odium” (3); de quo sensu nunc agamus.

Prima doloris causa in conscribenda epistola nata fuit *ex Corinthiorum schismatibus et vitiis*. — Haec quidem inprimis in priori epistola perstrinxerat. Etiam si vero in hisce literis Pseudapostolos carpit, et eorum calumnias avertit, bina tamen adsunt loca, in quibus schismata et vitia ista recenset.

A-

(1) *σπουδῇ*, vertentibus ERASM. et GROT. ad 1. (2) De difficiliore hoc loco vid. infra ad §. 4 (3) Cf. BAUER *Rhet. Paul.* T. 1. p. 443.

Apostolus enim Cap. XI. 4. loquitur de τῷ ἐρχόμενῳ, ἄλλον Ἰησοῦν κηρύσσοντι; (1) significans, ut videtur, Pseudapostolum, qui nuper Corinthum advenerat, et Paulum praeoccupare volebat, sed aliam eos docuerat doctrinam. Spectat itaque schismata, inde exorta, et vitia, quae illic jamjam vigerent. Illo de doctore locutus ad Corinthios dicit: καλῶς ἀνείχεσθε. *Pulchre eum toleratis!* (2) Vidimus antea Ironiam laeti animi esse indicium: at illa varia est, gigniturque ea simul indignatio, qua commoti adversarios perstringimus. Nunquam vero reperitur istiusmodi indignatio absque animi dolore.

(1) ὁ ἐρχόμενος) Plurimi interpretes, doctrina et hermeneutico acumine insignes, quales BEZA, ERASMUS SCHMIDIUS, MOSHEM. HEUMAN. HAMELSVELD, PERPONCHER, alii, vocem hanc indefinite sumunt: *si quis venit* s. *forte venturus; indien er iemand komt.* Verum ERASMUS, (N. T. in Operum T. 6. p. 388. et Paraphr. T. 7. p. 674) GROTIUS, GREEVE cum *Vulgata* definite sumunt articulum: *is, qui ex Judaea ad vos venit*, (interprete GROTIO) cui lubenter assentior. (2) καλῶς ἀνείχεσθε.) Praeferenda videtur lectio ἀνείχεσθε, pro ἡνείχεσθε. Habent illam Codd. D E G, 37, 39, 46. 64, 67** 73, 80, al. 10. Mt. 9. alii, prob. GRIESBACHIO. — Verum nullus facile invenitur locus, cujus explicatio tot laborat diversis interpretum sententiis; de quibus cf. HEUMAN. et ROSENMULLER ad l. Hic praefert versionem: *Credo vos eum libenter esse suscepturos*; quam ex eo proposuit KUTTNERUS *Hypomn. in N. T.* p. 337. ERASMUS, VATABLUS, GROTIUS: *Recte sane eum toleraretis, vel ferretis, vel pateremini.* Item fere LUTHERUS et MOSHEMIUS. — Cl. GREEVE deesse putat vocem μου. Verum subintelligi vocem αὐτοῦ docet verborum cohaerentia. — Maxime mihi placet sententia JAC. CAPPELLI, qui haec verba ironice accipit: *pulchre (eum) toleratis*, vertente Cl. HAMELSV.: *zoo verdraagt gij zulks al heel fraai.* Scilicet Paulus metuit, ne corrumpantur Corinthii, cujus rei vestigia invenire sibi videbatur in recenti doctoris cujusdam adventu, quem jamjam tolerabant Corinthii. Hanc interpretationem contexta oratio suadere videtur, cf. s. 19-20. et Marc. VII 9. γὰρ) s. 5. *sed, autem, vero*, coll. Rom. IV. 13-15. V. 7. IX. 6. Marc. XII. 36.

re. (1) Indignabatur itaque P. quod talem tolerarent doctorem, et ironica dictione suam indignationem egregie declarat. Nec mirandum adeo indignari Apostolum, omnem qui navaverat operam, ut Corinthios veram edoceret Evangelii doctrinam. Vix autem recens advenerat doctor, aliam proponens doctrinam, quin tolerarent istum Corinthii, prouti Paulum ferebant. Hancce porro tristitiam testatam facit indignantis illa formula, f. 5.

Sed alium habemus locum, XII. 20.: *Metuo enim, ait, ne forte, quum venero, non quales velim, reperiam vos.... ne forte sint lites, aemulationes, irae, contentiones, obtrectiones, cet. ne iterum, ubi venero, me deprimat Deus.* Adest causa doloris in litibus, disidiis et sectarum studiis. Nec mirum! Erat enim Apostolus pacis studiosus, et Corinthiorum salutis cupidissimus. Ea propter moerore afficiebatur: atque hoc eo magis, quod sibi ita videretur *ταπεινώθεις* a Deo; et quia hoc dolebat, repente ingrato argumento finem facit, ut solent, qui ingratos sensus a se avertere cupiant.

Inprimis autem dolore commovebatur et tristitia ob calumniam, qua Corinthi eum petebant *Pseudapostoli*; in qua quidem causa insignis Epistolae pars versatur. Hujus autem rei vis ut percipiat, cogites, qualis Paulus apud Corinthios fuerit: ejusque diligentiam, studium et zelum pro coetu Corinthiaco animadvertas, in mittendis nunciis, in colloquio cum coetus legatis, in conscribendis
Epis-

(1) Cf. ERNESTI *Initia doctr. solidioris*, P. I. S. III. C. II. §. 329 sqq. p. 126.

Epistolis, in curis ac laboribus in eorum gratiam susceptis, in precibus coram Deo fufis. Quid plura! puros eos Deo proponere studuerat, XI. 3. Vel sic tamen in ejusmodi coetu calumniam avertere debebat. Profecto haec omnia non poterant non vehementer Apostoli animum turbare, et indignationis sensu eum perstringere. Quum autem Apostolus per omnem fere Epistolam, exceptis Capp. VIII et IX., in eadem hac causa versetur, sponte patet, ingratum hunc animi sensum per omnem regnare epistolam, et Paulum ubique vexavisse.

Verum audiamus ipsum. Recordabatur calumniae, I. 17. — II. 3., qua temeritatis et vanitatis accusabatur. Apostolus antea sese venturum fore affirmaverat, sed nondum venerat. Hancce igitur causam arripiebant falsi doctores, jactantes Doctorem, qui in promissis factisque suis inconstanter ageret, itidem in doctrina varium futurum. Quae quidem Paulo, Christum semper eodem modo annuntianti, perquam ingrata esse debebant, stomachumque ei movere. Taedio itaque, et tristitia plenus, haec omnia refutat: id quod ipsa verba indicant. Leviter primum eos hoc in loco reprehendit, sed dein sensim sensimque magis commovetur, cujus rei indicia sunt, quae leguntur Cap. I. 23.: *Ego vero testem Deum invoco ἐπὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν.* (1)
For-

(1) ἐπὶ) s. de: testis de animo meo. Cf. 2 Cor. II. 3. Marc. IX. 12. s. contra, adversus, in. Ita BEZA: in animam meam, i. e., contra, vitae meae periculo, et GROTIUS: cum maximo meo malo, si fallo. Prius eligendum videtur. Recte autem annotavit KRAUSE. (Progr. II. l. p. 6.) Paulum nequaquam ad novum transire argumentum, quae ROSENMULLERI est sententia, sed in refellendo pergere.

Forte eadem illa gravis simul et acerba oratio obtinet in C. II. 1., quae arctissime cum I. 24. jungi debet, et in qua magna est vocis *τοῦτο* vis. Haud semel eadem ratio in sequentibus obtinet; sed, ne nimis prolixa fiat disputatio, ea mitto, et ad posteriorem Epistolae partem, Cap. X. sqq. accedo. Doctrinae et institutionis Paulinae vim et efficaciam omni ratione debilitare studebant Pseudapostoli, quorum calumniam acriter avertit. Dicebant isti *Epistolas quidem esse graves et validas, sed praesentiam corporis infirmam, et sermonem nihili*. Cujus injuriae refellendae necessitatem Paulo ingratum movisse in animo sensum, dubium non est. Quapropter graviter ait et indignatus: *Hoc cogitet istiusmodi (homo)... non enim audemus nos inferere aut conferre*. cet. Quin et in toto hoc loco concitati animi indicium praebet ipsa oratio. Atque eodem impetu hisce finem imponit, et quasi dixisse videtur: *sed satis de his, ceteroquin qui gloriatur, in Deo gloriatur*. X. 17. (1) Dolor autem, quem ex eorum vitiis Paulus perceperat, eo fuit adauctus, quod illis Pauli auctoritas Corinthi imminueretur: id manifestat aperte XI. 5.: *Puto enim me nihil inferiorem fuisse τοῖς ὑπερλίαν ἀποστόλοις*; iis, quos vos eximios habetis, Apostolis. (2) Haec sane sunt doloris et irae effata, quippe Pseudapostoli omnia Pauli dicta et facta in malam vertebant

(1) δὲ) *ceterum, ceteroquin*, cf. I Cor. VII. 1. XII. 1. XV. 1. Ita verterunt e veteribus BEZA; e recentioribus HAMELSV. alii: *Voorts*. Minus recte nostrates habent: *Doch*.
 (2) Jacobum vel Petrum spectari supra vidimus §. 1.

bant partem; et in eo, quod gratuito Evangelium iis annuntiaverat, quod alias spoliaverat (1) Ecclesias, accepto stipendio, ut Corinthiis inserviret, Apostoli arguendi et parvi faciendi causam invenire sibi videbantur. Hanc quidem accusationem h. l. refellit Apostolus: at ita refellit, ut valde dolere videatur. Quaerit autem: *quapropter illud feci?* s. 11, coll. s. 7 et 8. Suspicio vero forsitan suborta, num diligat eos, summo dolore ejus animum afficit, et ante, quam huic quaestioni responderet, tristis ait: s. 12. ὁ Θεὸς οἶδεν. *Deus novit.* Dein recordatur summae eorum perversitatis, s. 13, sqq.; et imago, a Satana desumpta, concitatae mentis est indicium.

Nec minus ingrato animi sensu perfusus, Cap. XII. causam suam ab adversantibus tuetur. Amore, quo Corinthios erat persecutus, plenus, illorum erga se studium languescere videbat, quam ob rem se illis opponit, addens: *etiamsi, abunde vos diligens, minus diligar.* (2) Quin in tota Cap. XIII. severa illa adest dictio, quae fortiter illum ac studiose tantam hanc rem tractare ostendit, quaeque mentem pingit dolore aegerrimam, s. 2, 3, 6 sqq., et gravibus additis minis

(1) Vocem hanc ἐσώλπισα dictionis fervorem indicare, observavit Ven HASELAAR. *Disf. Exeget. de nonnullis Actuum Apost. et Epist. Paul. ad historiam Pauli pertinentibus locis*, Lugd. 1806. p. 100 qui omnino hic loci consulendus est. (2) ἐῖ καὶ) *si etiam, quando etiam, etiamsi* cf. Hebr. VI. 9. Phil. II. 17. ἀγαπᾶμαι) In indicativo sumitur a GROTIUS, LUTHERO, MOSHEM. HAMELSV. VLOTEN, PERPONCH. Conjunctive vero explicant ERASMUS, BEZA, HEUMAN. p. 438. ZACHARIA (in *Paraphr.* p. 236.) GREEVE, alii Quae sane explicatio contexta oratione comprobatur; verum quocunque modo accipias, indignationis indicia haud dubie ei insunt.

nis, quas Apostoli auctoritate eloquitur, huic apologiae fatis diu, ut videbatur, protractae, finem imponit.

Denique ingrato et acerbo sensu in scribendo afficiebatur, *ob necessitatem gloriandi sibi impositam*, uti epistolae argumentum ubique indicat. Et quis quaeso illud in Paulo miretur, modesto illo, nec vanae gloriae cupido: quippe qui omnia Deo tribuit, pristinamque vitae consuetudinem, Christianis sacris adversam, continue memorat? Illa igitur gloriandi necessitas ei taedium movebat, teste tota hujus Ep. cohaerentia. Nec est quod illud ubique fere digito quasi commonstrem. — Cap. IV. 1. „Paulus se opponit iis Religionis Christianae doctoribus, qui Judaeorum arrogantiam foverent, et quo plures Christianis sacris conciliarent fautores, Mosaicae constitutioni majus, quam par esset, pretium statuerent.” (1) Ita coactus, ut suam agendi rationem et doctrinam contra hosce tueretur: *non segnescimus, ait, sed abdicavimus dedecoris tegumenta, non incedentes cum calliditate.. sed declaratione veritatis commendantes nos ipsos apud omnem conscientiam hominum, in conspectu Dei, et dein s. 6. Deus... splenduit in cordibus nostris.* Quibus scriptis, ut jactationis speciem a se avertat, addit: *habemus autem huncce thesaurum in testaceis vasculis*, ut Dei Christique celebretur gloria. In quibus observare licet, quam ingratum et dolentis animi sensum ista gloriatio in Apostoli men-

(1) Sunt verba Doct. KRAUSE *Progr.* IV. 1. p. 11, 12.

mente moverit. Quod idem obtinere in C. VI. 3. et Cap. X. pasſim, non eſt, quod moneam. Idem ſcripſerat vir Divus in fine Cap. II.: *Non ſumus, ut plerique, cauponantes verbum Dei, ſed ut e ſinceritate, ſed ut ex Deo, in conſpectu Dei, de Chriſto loquimur.* Haec autem de ſe praedicantis, ingrate ejus afficitur animus, et rogat continuo: C. III. 1.: *Incipimusne ruruſus nos ipſos commendare (1)?*

Univerſe (ne longior ſim) tritiſt ille ſenſus apparet in omnibus iis locis, in quibus Pauluſ illaſ orationi immiſcet quaetiſtiones, quae docent, eum omnino gloriatiſonis huiuſ vim ſentire, ſimulque dolere, hanc ſibi impoſitam eſſe gloriandi neceſſitatem. Ita C. V. 12. coll. ſ. 13. Ita et C. XI. 30. ſcribit: *εἰ καυχᾶσθαι δεῖ*, i. e. ſi conditio mea, me invito, flagitet, ut gloriar. Quin et verba: *de iis quae infirmitatiſ meae ſunt, gloriabor*, probant eum gloriandi anſam non arripuiſſe, verum invitum eo deveniſſe. Ita in ſqq. ſ. 31. cet. et C. XII. 1. in formula, ſimili fere ceteriſ, quas recenſui: *Gloriari ſane (2) non expedit mihi.* Quibuſ addantur C. XII. 9. et ſ. 19. alia. Ettiſ fateor, haec omnia forte eo valere, quo Corinthiorum ſibi captet benevolentiam: tamen eam benevolentiae q. d. captationem haud adhibuiſſet Apoſtoluſ, ſi ultro laudes ſuaſ retuliſſet. Praeterea (quod inprimiſ urgeri ve-

(1) Reſ eodem redit, ſi pro recepta: *εἰ μὴ*, cum GRIESBACHIO legas: *ἢ μὴ*. Librarii, notante MILLIO, paſſim confundunt *εἰ* et *ἢ*. (2) *δὲ*. ſane.) Cum MILLIO et GRIESBACHIO videtur retinendum. Alii Cod. legunt *δεῖ*, quod interrogative ſumunt interpreteſ. *μοι*) Nonnulli *μὲν*, ſed auctoritate ſatiſ firma deſtituti.

velim) semel iterumve non occurrit ea formula, verum continua illa harum formularum repetitio (quae, nisi gravissima adsit causa, inanis est et languida) Pauli depingit animum, qui, quoties gloriari debet, ingrato et tristi sensu vexetur.

*Observationes de hisce affectibus
recte dijudicandis.*

Varii hi, quos observavimus, affectus, quorum singuli e pluribus fontibus videbantur orti, non poterant non vehementer Apostoli turbare animum. Sed quis forte quaerat: unde hi sibi oppositi affectus tam arcte in hac Epistola copulantur? Liceat igitur has addere animadversiones.

Primam ejus causam *in multiplici Epistolae argumento* invenire mihi videor. Unam eandemque rem si nude spectamus, eodem fere modo afficimur. Quando vero ab eodem scriptore plures tractantur res, quarum diversa prorsus est natura, quaeque diverse in animum operantur, diversi quoque nascuntur sensus. Atque sic multiplex Epistolae argumentum multiplices gignit in animo affectiones, quarum diversarum concursus vehementer eum commovebat. Haec exemplo adstruere liceat. Emendatam Corinthiorum conditionem cogitans, gaudio et hilari sensu repletur; sed simul nonnullorum reputat astutiam et fallaciam, qui emendatos hosce a recta semita avocare cuperent, et animi dolor cum gaudio jungatur, necesse est. — Religionis Christianae prae Mosaica institutione praestantiam reputans, intus animo gaudet

det de munere sibi in religione annuntianda mandato; verum sacrorum depravationem animadvertens, valde contristatur, homines Dei beneficia irrita reddere conatos fuisse; et sic de ceteris.

Alia autem causa e *varia Corinthiaci coetus conditione* repetenda videtur. Namque data fuit haec Epistola non tantum ad eos inter Christianos, qui Paulum tali prosequerantur amore, qualem ab ipso jam erant experti; nec tantum Ecclesiae Senioribus et Diaconis, sed toti *Ecclesiae Dei, quae erat Corinthi, una cum sanctis omnibus in tota Achaja. I. I.* Hos autem disparibus studiis agitados vidimus. Omnes vero diversae conditionis et indolis homines hortari, increpare, admonere, laudare, excitare studebat Apostolus, et pro varia increpantis, laudantis, aut suadentis, quam gerebat, persona, aliis agitabatur affectibus.

Neve regerat quis: Pauli animum occupent illi, sed quid eos adeo in epistola expresit? At *Epistolarum* attendas velim *indolem*. In recensendis enim scriptis, eorum indoles inprimis ante oculos habeatur, oportet. Obtinet enim illa alia ratione in carmine, historica relatione, philosophica disputatione, alia in aliis. Inprimis autem in epistolis proprius ac privus regnat character. In nullo quidem scripto auctoris studia, sensus, affectus, omnisque effigies tam prope apparet vereque proponitur, quam in epistolis. In iis profecto pater agit cum filiis, magister cum discipulis, amicus cum amicis. Fac vero Paulum disertationem scribere voluisse, qua vitiorum, etiamnum inter eos grassantium, perversitatem exponeret, eorumque e-

men-

mendandorum necessitatem inculcaret, qua muneris sui Apostolici dignitatem tueretur; haec omnia eum alia ratione instituturum fuisse dubites? Fortasse majorem scribendi gravitatem usurpasset, nec suavem illam et amicam hortandi, admonendi, quin et increpandi, rationem secutus esset; nam haec demum sunt epistolarum. — Praeterea, uti varia sunt epistolarum genera, ita in apologetico et hortatorio genere, (quorsum haec referenda est) affectibus amplior, quam in ceteris, conceditur locus.

Cum vero haec universe in epistolis valeant, inprimis locum habent in *Pauli Epistolis*. Hic, si quis alius, nativa vi in iis commendatur, suumque animum ingenue explicat. Quod inprimis in hac ad Corinth. Epistola, ob ejus argumentum factum esse, non est quod ego moneam. Hinc autem explicandum, quod varios hosce doloris gaudique sensus, continue inter se permixtos in hac Epistola invenias; neque orationem, partibus suis absolutam et Rhetoricis praeceptis conformatam legas. Haec enim abhorrent a Pauli ratione, qui Epistolam, non arte, sed natura, duce, conscripsit, quae ubique animum commotum, et varie affectum, indicat, quaeque grata quadam negligentia placet.

Et hinc ad Epistolam recte explicandam, quanta sit *harum observationum vis*, sponte patet. In illa autem ratio habeatur Corinth. coetus, ejusque conditionis; inprimis vero, Paulum in ea conscribenda valde fuisse commotum, versetur animo. Hinc sane explicari debent verborum vis, formularum dispositio, idearum copulatio, argumentorum ordo, quin to-

tius Epistolae nexus et cohaerentia, ut ejus interpretatio vera sit et justa.

§. 4.

De Epistolae forma et argumento.

Observatis affectibus, quibus in scribendo commovebatur Apostolus, Epistolae formam et argumentum, quod potero, exponam.

Ad *formam* autem quod attinet: alteram ad Cor. Epistolam integram semper habuit Christiana societas, habetque etiam nunc. Recentiori vero tempore de ejus forma variae sunt prolatae sententiae, quae in primis hic loci inquirendae sunt. Maxime autem Semleri, Weberi, Greevii et Vlotenii, V. V. D. D. conjecturae in censum hic veniunt. Ubi vero a tantis ego viris discedam, benevoli faveant lectores.

Semlerus quidem antea jam suspicatus erat, „Caput XVI, (*Semleri* verbis utor,) quod adhaeret Epistolae ad Romanos, plane non pertinere ad Romanos, quia occupat homines Asiaticos et Transmarinos, verum Appendicem esse habendum, illudque subjungendum hujus Epistolae capiti VIII., quo Epistolae finem imponderet.” (1) Hanc vero hypothesein docte et subtiliter jam refutavit Summus *Koppius* (2), quapropter eam misam facio. —

A-

(1) Cf. J. S. SEMLER. *Paraphr. Ep. ad Romanos*, ad calcem in *disf. de duplici Appendice hujus Ep. C. XV et XVI*. p. 277. (2) J. B. KOPPE *N. T. Graece*. Vol. IV. *ad Romanos*, in *Excursu II. De consilio Capit. 15 et 16. sententia*

Alia vero conjecit Vir Sagacissimus de hujus Ep. C. IX. Nimirum „ forte istud C. IX. fuisse schedulam sejunctam, quam alii, qui in alias Achajae urbes jam proficiscerentur, non Corinthum, acceperint a Paulo, ut traderent statoribus Ecclesiarum; eam postea recte adjunxisse Corinthios huic Epistolae, isto loco, quo Paulus de eadem re egerat”; (1) „ quia servari hanc partem erat omnino operae pretium, postquam in hac aut illa urbe Achajae fuerat lecta a statoribus Ecclesiae.” Cujus conjecturae hanc tradit causam: „ res agitur eadem; (scilicet ac in C. VIII.) ut fere tantum phrascs differant; itaque mirum omnino videri possit in eadem Epistola idem argumentum fere repeti” (2).

Semlero lubenter concedimus, religionem hoc decreto non inniti: omnes Pauli Epistolas uno tenore atque ordine inde ab initio totas fuisse perscriptas. Certiora sunt, quibus innititur Religio, argumenta. Verum enimvero nisi graves nobis persuadeant causae rationesque, nostrum non est earum ordinem invertere; et hae quidem causae Semleri hypothese deesse videntur. In eadem re versatur Paulus C. VIII et IX., verum C. IX. eam ulterius tractat, aliisque adstruit argumentis, de quibus C. VIII. egerat. Nec in hisce logici ordinis ratio habetur: commotus enim in scribendo Paulus fuit, nec antea reputavit, quae chartae mandaret, neque ea

tia Semleri enarratur et dijudicatur. p. 375 sqq. et GABLER in Disf. Crit. l. de Capp. IX. — XIII. posterioris P. Ep. ad Cor. ab eadem haud separandis, Gott. 1782. p. 6.

(1) SEMLER. *Paraphr. 2. Epist. ad Corinthios* p. 16. in praef. (2) SEMLER. l. l. p. 238. Not. 264.

ea certis terminis adstrinxit. Contra conscripsit epistolam, animo commoto, ac fluminis instar procurrit oratio, et argumenta argumentis adduntur, pro varia, qua sese menti objiciant, ratione. Paulum ergo cogitemus hanc Epistolae partem, hoc fere modo conscribentem, Cap. VIII.: Corinthiacos Christianos excitat ad sustentandos Religionis focios, in Judaea degentes, atque hic varia adfert argumenta. Et primum quidem f. 1-5. suaviter enarrat copiosam Macedonum benignitatem (1), ut ad laudabile illorum exemplum imitandum ipsi excitentur Corinthii. His autem fortissima addit incitamenta, cujusmodi sunt: laudanda plurium conditio, f. 7-10.; summum Christi exemplum, f. 9.; persuasio dona, non suo pretio, sed ex dantis animo, aestimanda esse, f. 12.; fraterna inter eos caritas, f. 13-15.; majorum suorum exemplum, f. 15. At in ipsis his argumentis secum invicem cumulandis, quin et inter se miscendis, Paulum videmus, animo duce, pro apta ratione versantem. Quomagis enim ad liberalitatem pronos se praestarent, quaedam de alacritate Titi, ejusque fociorum adjungit, hos illis commendans, ut *ederent in eos demonstrationem caritatis eorum et gloriationis Pauli de illis, in conspectu Ecclesiarum*, et addit continuo: *nam de subministratione (quae fit) in sanctos, ut ad vos scribam, supervacaneum est. Novi enim promptum animum vestrum.* Loquitur ita per praeritionem, quam dicunt Rhetorici, et revera est captatio benevolentiae, Paulo familiaris, cf. 1 Thesf. V.

(1) τὸν πλεῖστον τῆς ἀπλότητος, vertente BEZA.

V. 1. Sed C. VIII. 24. de hac sua *καυχῆσθαι* agens, nonnulla ei in mentem veniunt de fratribus, quos miserat, et de Macedonibus, quos secum Corinthum ducturus erat, quomagus eos incitaret. Prudenter itaque, animadvertente Beza. (1), occurrit suspicioni, quam concipere poterant Corinthii, quasi Apostolus adeo illos urgens, de eorum voluntate dubitaret; verum stimulos modo addit, quibus incitentur, ut alacres pergerent. Atqui ita artissime conjungenda C. VIII. f. 24. cum IX. 1., quod, recepta capitum versuumque distributione, saepius negligitur. Sic autem ultro ducitur, ut ad rem accommodata haec omnia scribat, quod in Epistolis fieri solet.

Neque Semlero concedendum est, eadem, quae adduxerat antea, repeti Cap. IX. f. 1 - 5. Nam Capite VIII. eos monet, ne turpitudinis *sibi* contrahant maculam, f. 7, 8, 10. et interponit: *hoc enim vobis conducit.* f. 10. Nono vero Capite ab *iis* haud petit argumenta, cum laetam jam de ipsis foveret spem; sed id agit, ut ne frustra *ipse* de iis apud Macedones gloriatus esset; et a se ipse argumenta petit, quo major monitis vis esset et efficacia. Ita nimirum addit, C. IX. 4. *ne pudeamus nos, ἵνα μὴ λέγωμεν ὑμεῖς, ne dicam vos* (2); id est eos, de quibus antea jam erat locutus. Capite autem VIII. collegarum studia laudaverat. In C. IX. vero de eorum munere apud Corinthios agit, de quo ut recte judicarent, magni fane momenti erat,
ut

(1) Cf. BEZA in *Not. marg.* ad 1. (2) Cf. GABLER. in *Disf.* l. p. 26. et passim. p. 30, 31.

ut bene suo fungerentur officio (1). Ut solemus in Epistolis, ita Paulus hoc in loco, aliis alia addit, quae non tam repetuntur, quam dictis novam addunt vim; neque adeo Corinthios admonent, sed fortius incitant; quibusque eos non data opera impellit, sed quorum vis iis stimulo esse deberet. Ita repetuntur incitamenta ex justo honoris studio, f. 5 et 6, ex animi impulsu f. 7 sqq., monetque eos de liberalitatis fructibus, et Dei gloria, ita provehenda, f. 13 sqq. Cum vero nullum ei superesfet dubium de benevolo et prompto eorum animo, propter hanc ipsam eorum conditionem, Deo gratias refert, et scribit: *χάρης τῷ Θεῷ*, f. 15. (2) Hac igitur ratione verborum cohaerentia luculenter apparet.

Quae autem C. IX. 2. habentur de Achaja, nullo modo ad probandam Semleri sententiam valent; scilicet: hanc schedulam ceteris Achaeis, non Corinthiis, fuisse destinata. Paulus enim h. l. Achaeos Macedonibus opponit, quae Graeciae distributio consueta erat id temporis (3); quin ex Epistolae initio patet, totam hanc Epistolam non ad solos Corinthios, sed ad omnes Achaeos Christianos, fuisse datam. Nam si haec schedula Achaeis fuerat destinata, hi bis eandem legisent adhortationem (4). — Annotavit praeterea Semlerus (quocum consentit Gablerus) (5) formulam *περὶ μὲν γὰρ* novam indicare orationem, uti in priori epistola obtinet; at hoc frustra dici vide-

(1) Cf. l. l. p. 32. (2) Cf. MOSHEIM l. l. D. 2. p. 547. (3) Vid. supra pag. 2. (4) GABLER. l. l. p. 10. (5) Cf. l. l. p. 2 et 30.

detur. Laudatis enim a Gablero locis, C. VII. 1. VIII. 1. XII. 1., Paulus incipit a formula *περὶ δὲ*, longe diversa a *περὶ μὲν γὰρ*. Insuper iis in locis nexus deest, quem hic reperimus: *hosce collegas vobis commendo; nam quod de ipsis donis vobis cum agam, supervacaneum foret*. Dein illa prioris Epistolae capita non fuerunt separatae schedulae, ut hic loci esse Semleri fert sententia, sed initia novi argumenti, in una eademque Epistola. Denique nativa scribendi ratio; particula *γὰρ*; commemoratio *ἀδελφῶν*, IX. 3., de quibus quidem verba fecerat C. VIII., sed qui Achaeis haud innotuissent, si hocce caput separata fuisset schedula; tandem compellatio Macedonum, de quibus scripserat C. VIII. 14., aperte, ni fallor, indicant orationem, quam C. VIII. inceperat, C. IX. continuari.

Aliam porro conjecturam, huic simillimam, proposuit Vir Doct. de C. XII. f. 14. — XIII. f. 13., contendens, hisce contineri schedulam, missam post ipsam Epistolam (1) Putat enim Paulum a Tito certiore fuisse factum de calumnia, quod Corinthios spoliaverat, atque sic Paulum istam schedulam f. appendicem Epistolae addidisse. Et „parum, inquit, abest, quin putemus a Cap. X. pergere aliam schedulam, a Paulo postea ad Corinthios missam, cum didicisset, ex novis Titi aut aliis literis, quo in loco res jam Corinthi esset; quantumque auctoritatis quidam Judaizantes sibi hic sumerent.” (2) Est sane ingeniosa conjectura, at
mi-

(1) De his nonnulla monuit GABLER l. l. p. 24. (2) Cf. SEMLER. l. l. in praef. (p. 18.) et p. 310, 313 cet.

minime probabilis, neque, ut videtur, necessaria. Hujus hypotheseos causam tradit, quod „ista accusatio, quasi Corinthios Paulus expilasset, locum non habet in eadem Epistola, quae studiosissime Corinthiis proponit, quod inde ab anni spatio promiserint, nihil autem adhuc paratum sit”, et quod „ista pars non cohaereat cum rebus et laudibus, quas P. antea tam luculenter exposuerat” (1). — In hisce vero refutandis diu non commorabor, quia de Corinthiaci coetus conditione, et de Pauli in scribendo animo, satis superque jam dixi. Emendata jam erant, (ut verbo dicam) multa inter Corinthios, ob quae merito laudibus eos cumulat. At vero Pseudapostoli Pauli doctrinam explodere conabantur, eumque calumnia afficiebant. Quae cum rescivisset Apostolus, valde commoto animo, de hisce eos monet. Quae si reputemus, cuncta nobis cohaerere videbuntur, et calumniam Pseudapostolorum, quod eos expilasset Paulus, facile distinguemus a liberalitatis adhortatione: ac Semleri evanescent difficultates. Inprimis autem observetur, C. XII. 12. novam proponi causam, qua καύχησιν suam tuetur, simulque acriter et ironice eorum perstringit vitia, quo in loco animi affectionem indicat illud ἰδοὺ, XII. 14.

Haec de Semlero sufficiant. Venio jam ad alios. Magis a probabilitate aliena videtur *Weberi* conjectura (2), qui Paulum quinque Epistolas ad Corinthi-

(1) Cf. SEMLER l. l. in *praef.* l. — De aliis aliorum hypotheseis, v. c. Apostolum duo ejusdem Epistolae exempla describenda curasse, aliisque cf. GABLER. l. l. p. 11, qui eas docte refutavit. (2) Cf. WEBERI *Progr. III. de numero Epistolarum ad Corinthios rectius constituendo* 1798; quae

rinthios scripsisse statuit, unam deperditam, quatuor superstites. Secundam itaque Pauli Epistolam esse putat 1 ad Corinth., tertiam legere sibi visus est in 2 Cor. I - IX. et XIII. 11 - 13., quartam constituit Epistolam ad Hebraeos, quintam denique 2 Cor. X - XIII. 10. — De prima et secunda nulla nobis cum Webero lis est; de quarta agi solet in Introitu in illam Epistolam; de tertia vero et quinta hic disputandi locus est. Assentior quidem Doct. Webero orationem haud adeo interruptam esse, si forsitan Paulus C. IX. sectioni 15. addiderit XIII. 11., quae quodammodo cohaereant. Verum eadem haec clausula toti Epistolae finem recte imponit; neque ulla est hujus conjecturae necessitas; dummodo, ut a me ante factum est, rem sumas. In priori quippe et posteriori hujus Epistolae parte idem, iisdemque fere affectibus commotus, auctor cernitur; qui Corinthios laudat de egregiis multis, quae inter eos obtinerent; qui dignitatem et doctrinam suam tuetur, et oblique eos carpit; qui iis stimulum addit ad liberalitatem exercendam; et qui (in quo sapientiam et prudentiam ejus admiremur,) in fine demum Epistolae, conciliata sibi eorum benevolentia, acriter et saepe ironice eos reprehendit, monetque, quo irrita reddatur aliorum calumnia. — Porro haecce conjectura, haud necessaria, ut videtur, nullis, quod sciam, firmatur Codicibus, Versionibus aut Patrum testimoniis. Et quid tandem causae esset, quamobrem Paulus in tota Episto-

quae Programmata inspicere mihi non licuit. De primo egit GABLER. *Neues Theol. Journ.* XII. B. 4 St. f. 405 - 410.

stola uno eodemque semper animi sensu regi deberet? Quodsi vero eo inductus sit Weberus, quia Pauli nomen, C. X. i., est additum, observari velim, illud hic loci animi commoti esse signum, ubi de perversa eorum de se opinione iterum agere institueret. Particula vero *δε* (*αὐτὸς δε*) indicare videtur Paulum eadem scribendi serie aliam, ac innovatam, inchoare orationem, cf. 1 Cor. VII. i, XII. i. cet., idcirco bene docuit Cl. Greevius sectionem primam manifesto connexam esse cum praecedentibus (1).

Hisce itaque sententiis assensus non fuit Cl. *Greevius*, verum alias adfert conjecturas; sed eas nec probabiles, neque adeo necessarias. — Et primum quidem Viro Doct. mirum videbatur, (2) Paulum, qui C. VIII. jam de eleemosynis egerat, eas iterum C. IX. Corinthiis commendasse, quod alienum dicit a Pauli scribendi genere, et a brevitate, quae ejus dictio sese commendat. Deinde autem, C. X. sqq., Pauli animus ei videbatur aliis agitatus affectibus, quam in prioribus IX. Capitibus ostenderat, et Paulum habet vehementer nunc Corinthios increpantem, quos antea summopere laudaverat; quin ex C. VIII. 16, 17. efficit, Paulum invitasse Titum, ut Corinthum adiret et illic stipes colligeret, coll. VII. 13 - 15. At vero VIII. 16. legere sibi videbatur, Titum jam Corinthum petiisse, et scriptis iis, quae C. XII. 18. habentur, Corinthi jam affuisse; quamobrem prorsus inepta fuisset illa sectionis,

(1) Cf. *GREEVE* l. l. p. 2. (2) Cf. l. l. in praef.

etio, si Titus Epistolam Corinthiis traderet. Denique censebat, ultimam partem paullo ante conscriptam esse, quam Paulus Corinthum peteret (cujus consilii in priori parte documenta desunt); quin et se tertium ad eos venire indicabat, de quo nil refert. I. 15. II. 1. Propterea putabat, posteriora Epistolae capita diu post priora fuisse conscripta. Ad singula paucis respondebo.

1. Supra vidimus, Cap. VIII et IX., orationis seriem continuari, non innovari, quapropter hic ea non repetam. Quod vero Greevius dicit, haec abhorrere a brevitate, qua Pauli dictio sese commendat, non constat: nam aliis argumentis alia addit, quod haud adeo mirandum videtur. In Corinthiis enim ad liberalitatem excitandis haud minima conscribendae Epist. erat causa. Hoc quidem obiter tractare non debebat, sed nativa ratione omnia disponit.

2. Quae §. 3. disserui, abunde docent, permixtos animi sensus per omnem apparere Epistolam; non ita quidem, uti refert Vir. Doct., ut in priori Epistolae parte amicos, in posteriori adversarios spectaverit; verum alia prorsus ratione. Neque adeo mutatus dicendus est Apost. animus. Quaero enim: num continuas illas apologias, in priori Epistolae parte obvias, et ingratham sibi gloriationem, eo protulisset consilio, ut laudibus eos cummularet? Hoc fane non crediderim. In tota quidem Epistola eos emendare studebat; idque hortando et suadendo, increpando et sese tuendo, varia ratione pro variis animi affectibus, quod posset, efficere. — Si vero Greevius statuatur, Apostolum in priori parte Corinthios magis laudibus

extollere, in posteriori increpare, lubenter id ei concedo. Verum hoc ob Corinth. coetus conditionem aliter fieri non poterat. Quid autem vetat, quominus Apostolus in eadem Epist. eos laudaverit de laudandis, contra de vituperandis vituperaverit. Illud modo nego, haec inconstantis variique esse animi.

3. Quae porro dubia movit Vir. Erud. ex binorum locorum interpretatione derivantur, C. VIII. 17., et XII. 10. Priorem locum: 'Ὅτι τὴν μὲν παρὰ κλήσιν ἐδέξατο· σπουδαιότερος δὲ ὑπάρχων, αὐθαίρετος ἐξῆλθε πρὸς ὑμᾶς, vertit Greevius: *Daar hij het verzoek wel verkregen heeft, maar meer ijver hebbende van zelve is op weg gegaan* (1) quapropter in Paraphrastica versione, f. 20. addit: *Deze thans ten uwent*. Verum melius et ad verborum cohaerentiam convenientius locum vertere possumus: *quod exhortationem quidem acceperit, sed majori studio (ductus) sua sponte ad vos abierit* (1). Ex hoc itaque loco nil colligi potest, unde Titum Corinthum jam petiisse pateat. — Nec magnam adeo difficultatem creare mihi videtur locus, XII. 18.: *Precautus sum Titum, et cum eo misi fratrem; numquid vos expilavit Titus?* Greevio quippe non concesserim, Paulum, ibi non primam, sed alteram Titi missionem spectasse. Aliter enim quid Corinthios in-

(1) Cf. GREEVE, l. l. D. 2. p. 79. (2) σπουδαιότερος.) f. *diligentior*, quod cum STORRIO posset explicari: *diligentior nunc, quam primo, ubi multis demum argumentis persuaderi poterat* (cf. Not. 1. p. 84.) f. *magna cum diligentia*, ut comparativus sumatur pro superlativo, uti saepe solent Graeci, cf. 2 Tim. I. 17. Leg. BUDARUS *Comm. Ling. Gr.* p. 546, 547. et VIGERUS *de Idiot.* C. III. S. 2. §. 11. p. 66., ibique HOOGEVELNUS, not. 84. αὐθαίρετος) *Spontaneus*, cf. SCHLEUS-

interrogasset Paulus de Tito, qui nuper demum ad-
venerat? Nec alienum existimari potest, ei tunc
etiam adjunctum fuisse collegam, uti saepius illo
tempore fieri solebat; imo secundo loco non unum
tantum fratrem Tito adjunxit, sed binos socios. Et
ipsa Viri Doct. argumenta meae favere sententiae
videntur (1). Arcta enim, quam cum Tito antea
Corinthii contraxerant, amicitia, VII. 13., Paulo
aptam praebebat interrogandi causam: *Num et Ti-
tus vos expilavit*. Certus enim erat, illud eos haud
affirmaturos. — Denique probabile videtur Paulum,
si Titus jam Corinthi versaretur, in Epistolae fine eum
salutaturum fuisse, quemadmodum in ceteris Epis-
tolis solet, hic autem non facit; sed universe scri-
bit: *salutate alii alios sancto osculo*. XIII. 12.

4. Denique de Pauli Corinthum petendi consilio,
in fine Epistolae declarato, observo: Apostolum
in priori Epist. sese Corinthum venturum promisis-
se, sed propter causas satis graves iter distulisse.
Neque mirandum adeo, eum, spe ductum, fore ut
emendarentur Corinthii, in fine Epistolae brevi se
venturum affirmasse; sed quae ceteroquin illa fuerat
necessitas, qua cogeretur, ut initio jam ea de re
ageret? Contra, nonne ex Pauli consilio haec po-
tius in fine erant dicenda? Deinde autem Paulus
Tertia, inquit, *hac vice venio ad vos*, XIII. 1., i. e.
tertium ad iter paratus sum (2). Primum enim ipse
Corinthi affuerat, dein ad iter paratus fuerat, et ita
nunc

SCHLEUSNER in *Lex.* ad l. uti recte GROTIUS: *sponte se offe-
rens*, ut sensus sit: *Titus ostendit, se praevenisse mea desideria,
et sua sponte jam idem cupivisse*. (1) GREEVE l. l. p. 6.
(2) Uberius hoc docuit Ven. HASELAAR in *Disf.* l. p. 137.

nunc tertium. Sic autem omnia facile explicantur, neque conjecturis opus est. Neque aliter antiquitus hanc formulam fuisse intellectam testatur Codex Alexandrinus, qui legit: *Ἐτοίμως ἔχω ἐλθεῖν*; quocum consentiunt Verss. Syr. Copt. et Arab. Erp.

Alia paululum ratione Ven. *Vlotenius* rem intelligit (1). Putat nimirum, Paulum frustra Titum in Macedonia expectantem, et nonnullis tantum de Corinthiis auditis, ut plenum effunderet animum, Epistolam conscripsisse, et ante Titi adventum in ea conscribenda jam procesfisse ad C. VII. 7.; quam quidem Epistolae partem gravis et oppressi animi testem habet; adveniente autem Tito, praeclara multa de Corinthiis audivisse; et ita in scribendo ulterius fuisse progressum, at mutatis tamen animi affectibus, vel amici instar familiariter egisse cum amicis, cumque his hilariter colloquentem vitia sua patefecisse. — Hactenus *Vlotenius*. Apparet autem, quantum haec differant a *Greevii* conjectura, qui Paulum in Epistolae fine Corinthios acriter increpassee arbitratur. — Verum in toto Cap. VII., et imprimis inde a f. 4 - 9., tam arcte cohaerent omnia, ut disjungi plane nequeant; quod et ipsa *Sagacissimi Vlotenii* paraphrasis docet, ubi omnia eodem tenore habentur. Quod vero de vario dicendi genere dicit, de eo antea disputavi. Paulus autem familiariter cum amicis de suis vitiis nequaquam loquitur, contra invitum suam tuetur causam (2).

Sed

(1) VAN VLOTEN, *de Bijbel* T. XII. *Inleid. op de 2 Brieven aan de Cor.* p. 66 sqq. (2) Quae autem STEPH. LE MOINE, in *Variis Sacris* T. 2. p. 332 343, dubia movit, refutata videas a GABLERO, *Disf.* I. p. 43 sqq.

Sed satis de his. Igitur non est quod haec Pauli Epistola in varias Epistolas, aut earum partes, dividatur; contra illam esse unam, eodem tempore, commotoque vehementer animo conscriptam, verisimillimum est. In legenda igitur illa, *Epistolarem* scribendi *formam* observantes, affectum Pauli animum ipsi sentiamus necesse est.

~~~~~  
Superest ut de Epistolae *argumento* quaedam, ea-que pauca, addam. Argumentum quidem omni tempore interpretum exercuit ingenia, qui saepius Dialecticam rerum argumentorumque seriem pro suo ingenio constituerunt, quam nullo modo in hisce literis, animo duce et natura conscriptis, reperias (1). Veruntamen, ne Paulinam orationem confusam et turbatam continuo dicas, sedulo cave. Omnia enim sponte et ex pleno profluunt animo, alteraque notio alteram excitat. Qui vero Epistolae argumentum quaerunt, hoc probabiliter habeant.

Paulus, variis e Tito de Corinth. coetu auditis, eorum res procurandi studiosus, Epistolam scribit, in qua duas imprimis tractat res, priorem, ut se sociosque suos et munus Apostolicum tueatur, C. I - VII et X - XIII., alteram, ut ad dona pauperibus danda eos excitet, C. VIII et IX.; ita tamen, ut in hisce omnibus simul praecipua doctrinae capita referat. — Et primum quidem, salutatis Christia-

(1) Bene hic scripsit, Cl. v. HENGEL. „Hoe zeer moeten die Uitleggers van den regten weg afdwalen, die de Apostolische brieven ontleden, als waren dezelve de uitbreiding van eene te voren ontworpen schets, gelijk onze kanselredenaars plegen te maken.” Zie *Verh. over den invloed der karakters en denkwijze der Apost. en Evang. op derzelver schriften*, in TEYLER'S *Godg. Gen.* 27 D. p. 28.



stianis, laudataque eorum agendi ratione, de se suisque fatis agit, statim jam calumniam avertens, qua nonnulli eum petebant; suamque agendi tradens rationem. Laudanda autem, quae apud eos obtinerent, laudat, et incesto condonandum monet, C. I - II. At vero aderant Pseudapostoli et Ecclesiae focii, qui Paulo calumniarentur, ejusque doctrinam parvi facerent. Has quoque avertit calumnias, et doctrinae suae, id est Christi, praestantiam prae Moisaica illa copiose tractat, C. III., suamque agendi rationem cum adversariis comparat, et se in mediis calamitatibus laeta futurae felicitatis spe erigi docet, C. IV - V. 10. Tum amorem, quo eos prosequabatur, commemorat, quo illos excitaret, ut, desistentes ab adversariorum doctrina, morem gererent Evangelio, suamque ipsi salutem promoverent, C. V. 10. — VII. 15. Excitatus itaque hac spe, C. VII. 16. quam de iis fovet, Macedonum exemplo eos adhortatur, ut stipes conferant, quibus Hierosolymitanis pauperibus succurrant, idque facit cum jucunditate, C. VIII et IX. Quibus perscriptis in mentem redeunt, quae de Apostolico ejus munere dixerant adversarii, quod propterea fortiter tuetur, et nativam, qua valet, eloquentiam in hac Epistolae parte luculenter declarat, C. X - XIII. 10.; totusque versatur in suadendo, tuendo, laudando, monendo, hortando, increpando, et bene precando. Ceterum, postquam paucis eos verbis admonuerat, dilectos ab eo Corinthios salutat, et additis precibus Epistolae finem imponit. (1)

(1) Qui plura de hisce legere cupiat adeat MOSHEMIUM l. t. 2. p. 10. DE PERPONCHER l. l. in *de verklarende In-HUG. Einl.* l. II. p. 253.



# SECTIO ALTERA

DE

## PAULI INDOLE

### IN HAC EPISTOLA OBSERVANDA.

~~~~~

Multiplicem quidem usum Pauli scripta praebent. Christianam Religionem edocent; historia Ecclesiae Christi primis temporibus ulterius inde cognoscitur; et, ne alia afferam, egregie illa valent ad Pauli indicandam indolem. (1) Inprimis autem altera ad Corinthios Epistola ad eum ita accuratius cognoscendum apta mihi videbatur; quod nemini mirum accidat, qui noverit, Paulum in ea se suamque causam tueri, et comiter dilectos sibi Corinthios admonere. — Quapropter operae pretium fore confido, si Apostoli indolem verisimiliter ex ea collegerim. Ne tamen quis autumet, hic me Characterismum Pauli plene descripturum; nam post Acutissimorum Virorum Witsii, Hemsterhusii, Niemeyeri, Ravii, Vlotenii, Hugiique (2) labores, quid juve-

(1) Ut bene monuit HUG. *Einl. in die schr. des N. T.* T. II. p. 217. (2) WITSII *Praelectt. de vita et rebus gestis Pauli Ap.* sect. XIII. obviae in ejus *Meletemat* Leid. p. 200. NIEMEYER *Charakter van Paulus*, in *de Charakterkunde van den Bijbel*. 5e D. 1e en 2e st. HEMSTERHUIS *Oratio de Paulo Apostolo*, repetita in HEMSTERH. et VALCKENARI *Orationibus* p. 1 sqq. S. F. J. RAU *Oratio de J. C. ingenio et indole perfectissimis per comparisonem cum ingenio et indole Pauli Apostoli illustratis*, Lugd. 1798. v. VLO-

venilis mea opera hic posset? Mihi autem *observasse* suffecerit, quatenus Paulini ingenii animique doctes hac in Epistola inprimis sint conspicuae, quas pro ingenii tenuitate ordine nunc exponere conabor.

§. I.

Studiorum constantia.

Initium facio a Pauli studiorum constantia. Haec enim inprimis ex Epistola elucet, et ubi illa adest, ibi demum hominum ingenium et indoles ita sunt comparata, ut ejusmodi merito habeantur animo constantes, quos dicunt firmo morum caractere praeditos. Ubi vero illa defunt, leves et mutabiles se praebent homines, nec, quid eorum ingenium sit, definiri potest. Quanam autem studiorum constantia Paulus eminuerit, agendum, ex ipsa Epistola eruamus.

Observamus autem Apostolum in omnibus, quae perageret, *certis duci cogitandi agendique principiis*. -- In his maxime bina animadvertantur velim: certa nimirum rerum persuasio, et propositum, cujus erat tenax, actiones suas huic persuasioni accommodandi.

Atque, ut a *persuasionem* ordiar, inprimis ei persuasum erat *de Evangelii veritate et praestantia*, quae quidem persuasio firmiter ejus animo inhaerebat. Propterea ubique hancce Religionem tam strenue tuebatur, ejusque causam, quidquid agerent

VLOTEN *over het Karakter van Paulus, Bijbel. D. XI. Hug. Einl. I. II. p. 215 sqq et leg. quae monuit CHRYSOSTHOMUS in 7. Orat. de Paulo, quarum binas repetiis HEMSTERHUSIUS op. I.*

rent homines, a Deo sustentatam fore credebatur, et aperte ejus praestantiam indicat prae Mosaica lege, cui olim fuerat addictissimus. Ministerium autem Evangelii, Mosaicae religioni oppositi, *Novi Foederis, non literae, sed spiritus ministerium* appellat, ejusque praestantiam ita indicat: *nam litera occidit, spiritus autem vivificat*; (1) quo in argumento asseveranter pergit: *Quodsi mortis ministerium, literis informatum in saxis, fuit gloriosum.... qui non potius ministerium spiritus erit gloriosum! nam si ministerium condemnationis (fuit) gloriosum,*
mul-

(1) Plerique interpretes cum veteres, tum recentiores, s. 6., τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ. proprie de Religione et Mosaica et Christiana intelligunt, cujus utriusque diversos effectus et indolem respexit Apostolus. Nuper vero Doct. KRAUSE (in Progr. l. III. p. 9) in iis proverbium quoddam, in scholis Judaicorum doctorum usitatum, invenire sibi visus est, „quo significaretur: legum Mosaicarum literalem interpretationem, ad animos excitandos nullam plerumque vim habere, mystico vero, s. spirituali sensu, qui in literis, tamquam animus in corpore, continetur, mentes in rebus divinis initiari ac supra humana evehi.” Putat autem Vir Doct. Paulum hoc proverbium ad praesentem rem accommodasse, ut eo majorem Religioni Christi conciliaret fidem. — Et profecto huic loco inest, quod proverbium redolet. Congruit itidem Paulinae scribendi rationi, qua in dirimenda lite adversariorum formulis utitur, easque ad causam suam adhibet. Ita forte Christus alio sensu ejusdem proverbii parte usus est, Joh. VI. 63. τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζῶον ποιῶν. Videtur hoc proverbium Paulo in mentem venisse, scriptis jam: οὐ γράμματος ἀλλὰ πνεύματος. — Ceteroquin agit de Religione Mos. et Chr. γράμμα) quae scripto continetur. Lex Mosaica. πνεῦμα) quae Spiritus Div. in mentes agit. Cf. s. 17, 18. Rom. VII. 6. Sect. 7 διακονία τοῦ θανάτου.) ministerium, quod mortem annunciat. Cf. SCHLEUSN. in Lex. ad l. κατακρίσεως) quae condemnat et poenas infligit, ejusque contrarium est δικαιοσύνης) quae absolvit. Cf. KRAUSE ad l. Sect. II. τὸ καταργούμενον) a brevi illo, quo Religio Mosaica duraret, spatio, ad Christianae Rel. perennitatem procedit. Alludit forte ad s. 7. —

multo magis ministerium justitiae abundat gloria; ... nam si quod aboletur, est gloriosum, multo magis id, quod manet, gloriosum est. C. III. 6-11. Hisce quidem omnem Judaeis de religione sua gloriandi ansam praeripit, suamque animi persuasionem aperte testatur. Propterea illud Religionis beneficium *thesaurum* vocat, IV. 7., et iudicium extremum horrendamque ejus maleficis vim proponens, illud habet: *terrorem Domini*, V. 10.

Verum illa persuasio non solum talis erat, qua praestantissimam hanc haberet Religionem, sed etiam qua salutiferos ejus effectus in mente perciperet, ei-que *persuasioni convenienter suas institueret actiones*. Laete ergo scribit de *solatio*, quo *in mediis calamitatibus* fuerat affectus, et cum ei persuasum esset de Evangelio, Deum intimo ex animo reveretur tanquam Patrem misericordiae, et Deum omnis consolationis, consolantem eum in omni oppressione. I. 3, 4. Malevoli quoque objurgatores Paulum habebant variis calamitatibus, poenae loco, a Deo affectum. Hos ut refutaret Apostolus, quantopere sibi de Evangelio persuasum esset, aperte declarat, et propter ipsas calamitates gratias Deo refert. Uti enim abundabant perpesiones ob Christum in eo, ita etiam per Christum abundabat consolatio. In faustis ita et infaustis Christi doctrina animum ei addidit, s. 5. (1).

Haec

(1) *καθήματα τοῦ χριστοῦ.* De interpretando hoc loco disputant fere interpretes. BOSVELD, KRAUSE (*Progr.* I. I. p. 6.) *ipsas Christi perpesiones* intelligunt, quae ad Paulum redundabant; ita ut indicaret, se in communionem maiorum, a Christo susceptorum, venisse, cf. Rom. VIII. 17. Coll. I. 24. Phil. III. 10. Aliter autem MOSH. HAMELSV. Ro-

Haec autem persuasio laeta spe eum evehebat de futura felicitate, cuius se participem fore certo confidebat. *Nos autem omnes*, ait, *resecta facie gloriam Domini, ut in speculo, intuentes, in eandem imaginem transformamur ex gloria in gloriam*, C. III. 18. (1) Ulterius vero certam hanc quam conceperat, spem, refert IV. 16. — V. 11. Etiam si enim externus ejus corrumpetur homo, internus tamen in dies renovabatur. Quippe externas, quibus corpus afficiebatur calamitates, temporarias censeret, et momentaneae levitatis instar (2). His ve-

ROSENM. SCHLEUSN. GREEV., *calamitates ob doctrinam Christi perpesas*; et ERASMUS: (in *Paraphr.* p. 661.) *afflictiones, quas ob Christum et exemplo Christi perpetimur*; quod quidem optime congruere videtur contextae orationi, quippe addit f. 6. Εἴτε δὲ θλιβόμεθα... ἐν ὑπομοχλῇ τῶν αὐτῶν παθημάτων, ὧν καὶ ἡμεῖς πάσχομεν; et f. 8. ὑπὲρ τῆς θλίψεως, τῆς γενομένης ἐν τῇ Ἀσίᾳ, quae omnia sane artissime cohaerent cum f. 5. — περισσεύειν) *abundare, cumulare*; sequente praep. εἰς cum accusativo: *abunde contingere* cf. Rom. V. 15.: sensus ergo est hicce: *abunde nobis contingunt perpesiones ob Christum*.

(1) DOCT. NOESSELTUS (*Opusc. Fasc. 2. p. 174* sqq.), alique, pronomen ἡμεῖς ad solos Apostolos referunt, Mosi in eo similes, quod Dei faciem intueantur. Probabilius tamen videtur cum GROTIUS, MOSHEMIO, KRAUSIO, aliis, ad omnes Christianos id referre, Judaeis oppositos; quod cum contextae orationi, tum voci πάντες optime congruit. Leg. EMMERLING *Versuch einer Gramm. Hist. Erklärung der Stelle, 2 Cor. III. 4. — IV. 6.*, quae reperitur in *Analekten für das Studium der Exeg. und Systh. Theol. von Dr. KEIL und TZSCHIRNER 1812. N.º. 7.* — Ipsa quidem imago explicetur ex sup. f. 13-16. τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα.) interprete KRAUSIO: *eandem imaginem, quam intuemur, in nos translata ferimus*, cf. 1 Cor. XV 48. 2 Tim. II. 12. Apoc. V. 10. ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν.) *magis magisque ea illustramur*. Atque ita splendoris illius incrementa spectantur. (2) ἔξω ἄνθρωπος.) *Externus homo*, in quo describendo Paulus corporis imbecillitatis rationem habet. ὁ ἑσώθεν.) Paulo consueta est formula, Rom. VII. 22. Eph. III. 16. Adhibetur de mente, quatenus est emendata; cf. SUICERUS in *Thes. ad. v. ἄνθρωπος*; veluti Petrus dicit ὁ κρυπτὸς τῆς

vero opponit futuram felicitatem, quam dicit καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης (1). In quibus verbis tanta inest copia, ut ejus de futura felicitate persuasionem plane declaret; et in illa indicanda ulterius pergit. *Novimus enim*, cet. f. V. 1. Quam ut eo magis exprimat, miseram in terris conditionem sibi ob oculos ponit, C. V. 1. sqq. Deum vero agnoscit eum, qui illum ad hoc ipsum condidit, eique Spiritum, tamquam promissi pignus, dedit (2).

Insuper vero aliud agendi cogitandique principium in Epistola est obvium. *Certo enim ei erat persuasum, se tamquam Apostolum a Deo esse constitutum*, cui persuasioni convenienter officio, sibi mandato, fungi volebat. Hoc quidem tota Epistola docet. Profitebatur sese Apostolum J. C. per Dei voluntatem, C. I. 1., administrum gaudii Corinthiorum, f. 24., Christi bonam fragrantiam Deo, C.

καρδίας ἄνθρωπος, 1 Petr. III. 4.; qui ἀνακαινοῦται i e. *novas sumit vires*, cf SCHLEUSNER ad l. novo vigore procedit, in fide perficitur, ita opponitur τῷ: διαφθεῖσθαι externi hominis. — ἡμέρας καὶ ἡμέρας.) *In dies*. Hebraeorum **דַּי' דַּי'** Graecorum καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Cf. 1 Sam. XVIII. 16. Esth. III. 4. Job. I. 4. — παρὰ τὴν ἐλαφρότητα.) Cf. WETSTEIN in Not. ad l.

(1) καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν) Consuetudo Paulo scribendi ratio. Ita C. III. 18. ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν. Rom. I. 17. ἐκ πίστεως εἰς πίστιν. Hebraei (notante ERASMO ad l.) istiusmodi duplicatione epitasin exprimunt. Intelligit insignem gloriae praestantiam. Minus recte BEZA verba ad αἰώνιον retulit. Cf. GROTIUS, BENDEL in GNOM. t. 2. ad l. βάρος δόξης) pro βάρειαν δόξαν. Eodem sensu vernacula sumitur vox: *gewichtig*. (2) ἀρράβων τοῦ πνεύματος) **אֶרְבֹּן**. Vox origine Hebraica, ac proinde e Phoenicia, cf. GROTIUS ad l. — A rad. **אָרַב**, *eggyan*, fide jubere. Gen. XXXVIII. 8. Hebraei et Graeci id omne ἀρράβωνα dicunt, quo dato, confirmatur promissio (notante BEZA), sed peculiariter etiam pars pretii, pignus, uti hic loci.

C. II. 14., Novi Foederis, Deique ministrum, C. III. 6. IV. 1. VI. 4., et ministerio gaudentem reconciliationis, V. 18. Tum aequè se Christi legatum profitebatur, ac si Deus precaretur per eum, C. V. 20. Putabat enim se nihili inferiorem fuisse summis Apostolis, Petro vel Jacobo; quapropter audacter Pseudapostolis sese opponit, rogatque: *Suntne illi Ministri Christi? Supero (eos) ego!* C. XI. 5, 23. coll. XII. 11.

At vero *noverat* quoque Paulus, *quid Apostoli munus ab eo flagitaret*, quaeve in eo ei obeunda essent officia. Nonnullis in locis ea recenset, quae ad munus Apostolicum recte gerendum necessaria ducat. Huc refert animi sibi recte conscii testimonium, quod cum simplicitate et sinceritate Dei, non cum hominum depravatorum sapientia, sed in favore Dei versatus sit in mundo, potissimum apud eos, C. I. 12. (1); et quanta illa duxerit, in bene administrando munere, aperte declarat, quum illud testimonium suam habet *gloriationem* (καύχῃσιν). Maxime vero talem se praebet in refellendis adversariis. Nam *non*, inquit, *ut plerique cauponamur*
ver-

(1) ἀπλότητι.) Pro ea legunt ἀγιότητι Codd. A B C 37. 64. 67** 73. Mt. 5. Verss. Copt. Arm. Clemens, Orig. Damasc. Antioch. et (not. WETSTENIO) Anton. Verum retinenda est cum MILLIO et GRIESB. Codicum auctoritate recepta lectio. — Cordis), de suo addidit *Interpres*, notante ERASMO. — θεοῦ.) abest in Syr. post. et apud Orig. Theod. Ambst. Chrys. probante BENGELO. Additur a MILLIO, GRIESB. σαρκικῇ.) Legunt σαρκίνῃ Codd. F G; at in omnibus hisce retinenda recepta lectio.

ἐν ἀπλότητι) *Candide, sine ullo fuco, et fraude* Cf. SCHLEUSN. ad I. εὐλικενεία.) *integritas.* θεοῦ.) Hae ex Deo proficiebantur, cf. C. II. 17. — Leg. PERPONCHER l. l. ad I. σοφία σαρκικῇ.) Sapiencia hominum depravatorum; uti consue- tus apud Paulum vocis σὰρξ usus fert, et qua adversarii gaudebant.

verbum Dei, C. II. 17.; *haud dominamur vestrae fidei*, I. 24.; *neque nos ipsos vobis commendamus*, *post-hac neminem novimus secundum carnem*, V. 12-16. *Propterea . . . non segnescimus, sed abdicavimus turpitudinis tegumenta*, C. IV. 1, 2. Haec fane Apostolum decent! — Propterea Christianos ad mutuam caritatem morumque emendationem erigere studuit, C. II. 4, 7, 9. V. 11. Et hoc suum consilium ulterius indicat, C. VIII et IX. Christianorum, in quacunque versentur conditione, commodis inservire, eaque sublevare, sui muneris duxit Apostolus. Et ideo, non tantum in Macedonia pro Hierosolymitanis, stipēs cogebat, sed apud Corinthios et Achaeos continua cura versabatur. Hocce ductus principio Corinthiaco coetui non minimum prospexit, sed omnem dedit operam, qua eum purum constitueret, eosque tenerrimo, quo Deum solebat, complectebatur amore, C. XI. 2. Atque hanc ob causam patientiam in tolerandis calamitatibus, signa, prodigia et virtutes, Apostoli signa habet, C. XII. 12., et in malis quibusvis subeundis, sese iis velut Dei ministrum approbaverat, C. VI. 4.

Cum autem Paulus his, aliisque certis cogitandi agendique duceretur principiis, hinc enata fuit *studiorum constantia*, quam characteris firmitatem vulgo dicunt.

Universe quidem illa studiorum constantia in tota Epistola tam manifesta est, ut licet varia, eaque non probanda, de Corinthiis audivisset, nequaquam tamen in actionibus suis erga eos regundis commutatus fuerit, sed eadem incesserit via. Neque enim
in

in iis emendandis, aut in rectam revocandis viam, ad extrema proruit; nec levitate usus eorum comoda neglexit. Verum quidquid obloquantur adversarii, eos strenue et comiter refellit; et sicubi necesse ducat, seria utitur et gravi oratione. Conscientia enim recti justique fretus, hac nititur: hac coram aliis exultat; nec calumniis ipse in errorem trahitur. Neque animo despondet, nec tandem se efferens, alios contemnit, ut illi solent, qui mobiles levesque sunt.

Porro vero firma illa Apostoli indoles cernitur in *regundis actionibus*. Observes modo qualem se praeberit, in *sui et ministerii*, quod gerebat, *defensione*. — Qui studiorum constantia carent, hi venti ad instar, feruntur, adversariorum calumniis petiti, suntque in agendo leves ac sui contrarii; fore sperantes, ut ita adversariorum sibi benivolentiam concilient. At hujus mobilitatis q. d. ne vestigium quidem in hac Epistola apparet, in qua tamen omnes suos sensus, studiaque omnia Paulus expresit. Neque enim nimium iis concessit, nec sese accommodavit, ut homines inconstantes et varii solent. Contra vero, recti sibi conscius, iis sese jure opposuit, de eo tantum sollicitus, ut dignum se praestaret Apostolum, et in condendo, amplificando emendandoque coetu Christiano constanter pergeret. Neque metuit calumnias, quas, absente se, moverant adversarii; quos strenue refutat, graviterque perstringit. C. XI. Ut autem talem se praestaret, tantus animi ardor, impetus et magnitudo requirebantur, cujusmodi inprimis Paulo inerant. Quamvis igitur aedificium, quod struxerat Apostolus,

everterent adversarii, ejus amorem calumniâ exciperent Corinthii; tamen animo haud despondet; sed ignea vi, mentisque alacritate pollens, ab incoepto opere desistendum esse, ne cogitat quidem. Strenuum contra sese gerit Religionis vindicem, et in summa calumnia, irritoque labore in animum sibi revocat: *adjuvante Deo, nil mortalibus arduum!* —

Verum, quam constantem se gerat *in ipsos Corinthios*, proximum est, ut videamus. Propter illos quidem cura ac sollicitudineangebatur, C. II. 12.; et nisi summa fuisset animi constantia, prospero, quem Troade experiebatur, successu abreptus, facile neglexisset Corinthios; at vero illic haud requiem habuit in animo. Propositum quidem *iter statim distulit*; consilium suum, ne tristis ad eos veniret, exsecutus est, et quaecunque calumniarentur adversarii, haud curabat Apostolus; sed eos emendandi studiosus, et propositi tenax, iterum iter differabat, certus, se ita Corinthiorum saluti prospecturum fore, etiamsi per Titum noverit, sibi hanc ob causam adversarios calumniari (1). Id enim eo magis probat, eum propositi fuisse tenacem, quo majori eorum visitandorum ferretur desiderio, ipso teste, C. II. 4. — Illius autem constantiae indicium praebet, in *agendi ratione cum incesto*, C. II. 5. Paulus enim omnia in coetu Corinthiaco ordinare cupiebat, neque ulla unquam invidia se abripi patiebatur; imo hunc, scelere notatum, at emendatum eun-

(1) De hoc loc. conf. in primis Ven. BOSVELD l. l. p. 81 sqq.

eundem, inter Ecclesiae socios assumi jubebat, etiam si suis partibus addictus non fuisse videtur.

Semper itaque in regundis actionibus sibi constitit Paulus. Non minorem autem studiorum constantiam monstravit, quod, certus de Evangelio et munere suo, *quascumque calamitates in ejus gratiam ferre cogeretur, illas lubenter subiret*, easque neutiquam reformidaret. Ita Ephesi valde fuit pressus supra vires, adeo ut spem vitae abjiceret, imo sententiam mortis in se ipse haberet, quae tamen sic pertulit, ut inde disceret, non sibi confidere sed Deo, qui mortuos excitat, C. I. 8, 9. (1) Dei ministrum sese probaverat, patientia in oppressionibus (2), in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, aliis, quae Evangelii gratia lubenter tulerat, C. VI. 4, 5. Aut quid quaeso majus indicari possit, quam quod hanc se inter et Pseudapostolos instituat comparisonem, in egregio loco, XI. 23. *Eos ego supero! in fatigationibus amplius, in carceribus amplius, in mortibus saepe. A Judaeis quinquies accepi quadragenas (plagas), unâ minus. Ter virgis caesus fui, semel lapidatus, ter naufragium feci*, alia. Imo ipsos testes compellat Corinthios, quanta in Evangelii eorumque gratiam lubenter subierit, C. XII. 12.

Uti autem amicus certus in re incerta cernitur,
ita

(1) De h. l. leg. Ven. HASELAAR, in *Disf.* l. p. 109.

(2) Ita enim, omisso commate post πολλή, sectionem 4. esse legendam, docuit Cl. HERINGA, *Verh. over het gebruik en misbruik der Kritiek*, in de *Werken van het Haagsch Gen. tot verded. van den Christ. Godsd.* 1790, p. 261.

ita in calamitatibus ferendis hominum indolem egregie discimus. In his igitur Pauli non tantum persuasionem de Evangelio, sed constantiam, sed indolis firmitatem, sed igneam vim animi admiramur; qua impulsus laete scribit: *sive premimur, (id fit) pro vestra consolatione, ... sive solatio fruimur, (id fit) pro vestra consolatione, C. I. 6., et, spes nostra (βεβαια) firma est de vobis.* Haec enim obtinent, quando βεβαια adest indoles. In secundis ergo et adversis rebus, certis illis animi testibus! eundem se semper praebuit. In periculis latronum, fluminis et mortis, in ferendis poenis, immerito ei inflictis, in nimio honore, quo afficeretur, sibi semper constitit, nec unquam se probum virum et Apostolum praestare desit.

Denique, Pauli studiorum constantia maxime apparet, quod, dummodo ei esset persuasum, et fraterna fineret caritas, *omnibus, quae perversa malaque sunt, adversetur, sive sint vetustatis nota, seu aevi sui moribus, commendata.* Quapropter merito: *non quaero, scribit, quae vestra, sed vos, C. XII. 14.* — Si certis agendi principiis haud ductus esset Paulus, gratiae captandae causa istis sese accommodasset, aut Petrinis et Jacobitis tantopere sese non opposuisset. Verum non ita Apostolus fecit. Eorum vitia redarguit; pravam doctorum indolem proponit; et introductis Sacris Christianis cultum Mosaicum omnino esse abolendum, declarat. In quibus Paulus suam indolem eo magis prodit, quo antea ipse Pharisaeorum sectae addictior fuerat.

Et in oppugnandis Paulinis vel Apolloniis, sibi praecipue faventibus eundem se gesit, horumque
stu-

studia dicit σοφίαν σαρκικήν, neque illis, quos levitate usus, sibi captaturus fuisset, magis parcit. Denique Corinthii sectis indulgebant, et disputandi ardore ferebantur; verum etiam his eorum studiis obfistit Paulus, quamvis haec sui temporis vitia esse nosset.

De Paulo igitur haec Horatii usurpare licet:

„Justum, et tenacem propositi virum
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni,
Mente quatit solida
.
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinae” (1).

§. 2.

*Modestia, cum justo conjuncta
dignitatis suae sensu.*

Justum dignitatis suae sensum, in Paulo conspici-
cuum, ubique fere in hac Epistola observamus.
Hunc quidem sensum animadvertimus in *existima-
tione et commemoratione suarum facultatum, do-
tium, et beneficiorum divinitus in eum collatorum.* —
Et praesentem et absentem sese semper eundem
praestitisse profitetur, C. X. 11., neque ingenii,
quibus eum beavit Deus, facultates, C. XI. 6.,
nec sapientiae dotes, s. 16., commemorare coram
amicis et adversariis praetermittit; imo gentis, tri-
bus,

(1) HOR. CARM. L. 3. Od. 3.

bus, et familiae praerogativas, ubi iis gloriantur adversarii, jure prae se fert, f. 22., iisque se illis opponit Apostolus.

Dein vero Religionis Christianae beneficia, quorum particeps evasit, recenset. ὁ δὲ βεβαιῶν, ait, ἡμᾶς σὺν ὑμῖν εἰς Χριστὸν, καὶ Χρίστας ἡμᾶς, Θεὸς, qui nos obsignavit et dedit Arrhabonem spiritus in cordibus nostris (1), I. 21, 22. Nec ceterorum beneficiorum, a Deo

(1) βεβαιῶν) Confirmare. Scil. in fide. Verbum enim βεβαιῶν de confirmandis Christianis, ita ut essent immoti in fide, usurpatur, 1 Cor. I. 8., Hebr. XIII. 9. Et Coll. II. 7. legimus: ἑρριζωμένοι καὶ ἐποικοδομούμενοι ἐν αὐτῷ (scil. Χριστῷ), καὶ βεβαιούμενοι ἐν τῇ πίστει. — εἰς Χριστὸν) Varie exponitur. ROSENM. BOSVELD, in doctrina Christiana, pro ἐν Χριστῷ, MOSHEIM, in munere Apostolico. BENGE, LANGE, HEUMAN, HAMELSV., KLINKENB., in fide Christi, pro ἐν πίστει ἐν Χριστῷ; quod sane cohaerentiae verborum congruit. Majori autem probabilitate exponi posse mihi videtur per: εἰς ἐν σῶμα Χριστοῦ, coll. 1 Cor. XII. 12, 27, cet. qui nos vobiscum confirmavit in uno corpore Christi, Deus est. Quae interpretatio haud parum confirmatur formula: ἡμᾶς σὺν ὑμῖν. — Χρίστας) de inaugurandis regibus aliisque usurpatur. Hinc de consecratione ad munus Apostolicum usurpari apte posset. Sed sumitur etiam alibi de doctrina, ejusque institutione, cf. 1 Joh. II. 27. quo sensu si acciperetur, docuisset Paulus, eos quoque doctrinam a Deo accepisse, cujus notitia beati sunt. — σφραγίζεσθαι) Recens initiati signo notabantur; cf. KRAUSE Progr. II. p. 5. Hinc metaphorice de iis, qui sigillo de re quadam certiores reddebantur; leg. Pater Carisf. in Diatr. de Divinitate J. C. p. 36, et Doct. DONKER CURTIUS, de Apoc. ab indole cet. Joh. Apost. non abhorrente, p. 129. Quod sigillum, cujusmodi sit ipse indicat: τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος, sive ut Eph. IV. 30. τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ, et Eph. I. 13. τὸ πνεῦμα τῇ ἐπαγγελίᾳ, in quibus omnibus spectatur spes certa futurae felicitatis, ex S. S. iis dato enata. — Proin crediderim, haec omnia beneficia, tametsi omnibus Christianis data, hic eximie Paulo et Timotheo tribui, ad docendum, eorum doctrinam incertam aut variam non fuisse. Erant nimirum unum tantum σῶμα, eandem habebant πίσιν, quin idem πνεῦμα; quapropter horum institutio varia esse non poterat. Quod egregie convenit cum iis, quae Paulus alibi, tametsi alio consilio, scribit, Eph. IV. 4. ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν — μίᾳ πίσει.

a Deo acceptorum commemorationem, ubi opus est, cum aliis communicare, iisque probare, quantopere Deus sibi adfuerit, dubitat. Porro liberationem ex urbe Damasci, Areta Rege, C. XI. 32., et coelestem patefactionem, qua 14 annis ante conscriptam Epistolam beatus fuerat, aperte testatur, C. XII. 1-9. Hanc autem dicit *ὑπερβολὴν τῶν ἀποκαλύψεων*, eamque talem, quali mortalium nemo beatus fuit.

Sed justum hunc dignitatis suae sensum inprimis admiramur, *ubi* Paulus, *de* eo, quod gerebat, *munere*, *iisque*, *quae* eo *pertinebant*, *mentionem facit*. Uti enim in aliis, ita etiam in hujus Epistolae initio sese Apostolum profitetur, C. I. 1., neque illud negligit ob additum Timothei nomen, qui splendido illo titulo carebat (1), sed saepius repetit. Ita se dicit Ministrum Novi Foederis (cet. de quibus supra) C. III. 6., suumque ministerium tantopere evehit, ut summam ejus *δόξαν*, salutiferosque effectus recenseat, eosque non tantum ad ipsam doctrinam, sed (quod inprimis observandum) ad doctrinae ministerium (*διακονίαν*) referat. Ad haec muneris sui prae Mosaico illo praestantiam aperte Judaeo-Christianis declarat, C. III. 7-15. Illud appellat, *verbum reconciliationis*, aitque se Christi nomine legatione fungi, perinde acsi Deus precaretur per eum, C. V. 19. Quid! quod se ad homines divinitus missum interpretem, C. II. 17., et
Dei

(1) „Gloriosum Apostoli titulum inscribere sibi nusquam praetermittit, sed ea tamen temperatum cautione, quae animum divini beneficii submissememorem demonstrat.” Ita summus HEMSTERHUSIUS in *Orat. de Paulo Apostolo* s. 27.

Dei adiutorem dicat, C. VI. 1. (1) Libere etiam sese cum ceteris comparat Apostolis, neque se concedere fatetur illis, quos Corinthii eximios habebant, C. XII. 11. (2)

Inprimis vero hic sensus apparet, *ubi* Paulus, *vires suas et divina beneficia, quibus Apostolico muneri gerundo par esset, commemorat.* Eum de se praedicantem audias. Dicebant adversarii Paulum, hominem σαρκικόν, naturalibus tantum viribus valere et facultatibus, orbatum vero illum esse donis extraordinariis, quibus se Dei legatum ostenderet. Jam vero respondet Apost.: *Arma militiae nostrae non carnalia sunt (imbecillia), sed divinitus valida, ad subversionem munitionum, cet.* (3) C. X. 4-6., iisque jure aequè gloriatur, ac potentia miraculorum (4), qua inter eos invaluerat, C. X. 1. 12.

Idem autem ille dignitatis suae sensus ei inest, quando *suam in fungendo munere diligentiam,*
se

(1) συνεργοῦντες) THEOPHYL., CHRYSOSTOM. alii id ad homines referunt, ut h. l. fit: *Corinthiorum adiutores.* Verum cum ERASMO, GROTIUS, aliis, referendum videtur ad Deum. συνεργοῦντες Θεῷ, coll. Cap. V. 20. et 1 Cor III 9.
(2) ὑπερλίαν) Adverbium compositum. Duplex nota magnitudinis. ERASMUS, HEUMAN, alii, Pseudapostolos intelligunt. Observandum autem hanc sectionem cum toto hoc loco cohaerere. Quapropter intelligere malo, quos Corinthiorum quidam prae Paulo eximios habebant Apostolos, id est Petrum et Jacobum. γὰρ) *sed*, cf. GROTIUS, BENJEL, WOLF ad l.
(3) δυνατὰ τῷ Θεῷ) Dativus instrumenti, *per Deum.* Putat GROTIUS Paulum, f. 5. respicere Josuam, qui ad buccinae sonum, Deo agente, dejecit munimenta Jerichuntis. Posset forte, sed attendatur inprimis, eum in tota hac allegoria respicere militem armatum, qui castella et propugnacula, moenia et munimenta dejecit, f. 4c. 5a. qui captivos ducit adversarios, 5b, qui Regi subest, 5c, et inobedientiam contra Regem severe punit, f. 6. (4) σημεῖα, τέρατα, δυνάμεις, *miraculorum potentiam* designant, cf. ERASMUS ad. l.

sedulitatem et studium in mentem sibi revocat. Hanc enim praestantiam suam Corinthiis indicare non veretur. Ideo fatetur se sine fuce et sincere, non in sapientia humana, sed potius in favore Dei, (1) inter eos fuisse versatum; nec couponatum fuisse, ut alii solent, Evangelium, calide et avare, ut inde sibi emolumentum nancisceretur, aut sibi auctoritatem conciliaret; sed veromulta *σεπαρρησία* in sermonibus uti, C. I. 12. II. 17. VII. 4. Fatetur quoque sese in ministerio fungendo haud segnescere, nec se natalium jura majoris facere, quam virtutis et fidei praestantiam, C. IV. 1, 16. V. 16. (2) Item fatetur, sese humiliasse, victum manibus quaerendo (3), ut eorum inserviret usibus, C. XI. 7., se gratis ad eos salutis nuncium tulisse, se nemini in vivendi ratione fuisse onerosum, se adversariis opportunitatem amputasse, qua ei se similes praestarent, in eo, quod stipendium non acceperit, ut illi; porro se omnia in Evangelii gratiam lubenter tulisse, labores, calamitates, mortis periculum, f. 8, 9, 12, 23, eaque plura quam alii; neque curam de omnibus Ecclesiis ei umquam fuisse onerosam, f. 28.; sed vero se omnia patientia et ardore apud eos, in iis regundis, imo et in adversariis tolerandis, fuisse usum, C. XII, 12. Deinde venisse se fatetur, non ut eos exederet, quod

(1) GROTIUS vertit: *fretus ea sapientia, quam Deus mihi coelitus est gratificatus.* cf. BEZA alii. Leg. Ven. J. J. SCHOLTEN in *Spec. Herm. de variis significat. vocis χάρις* in N. T. p. 67 sqq. (2) *κατὰ σάρκα*) GROTIUS, GLASSIUS, alii id ad res externas referunt; alii vertunt: *secundum carnem viventes.* Respexerim potius cum HEUMANNO ad gentem et natales, unde oriundus sit, cum Paulus hic loci Judaeos inter et Gentiles discrimen tollere studet. cf. Gal. VI. 15. (3) Cf. Phil. II. 8.

quod adversarii solent, sed ut eorum promoveret commoda, f. 14., se una cum iis, quos miserat, collegis, id spectasse, f. 17., seque omnia ad eorum οἰκοδομὴν retulisse, f. 19. cet.

Denique ille *suae dignitatis sensus patet in commemoranda utilitate*, quam rei Christianae attulit, *et in enumerandis fructibus*, quos jamjam erat expertus. Atque hanc in rem non obscure indicat, ubique se doctrinam Evangelii annunciasse eo cum fructu, ut multis fuerit vitae et salutis causa, C. II. 15, 16. Et quantum hisce pretium statuatur, patet ex omni ejus oratione; quippe sua opera effectum dicit, ut Corinthii Christianae Religionis essent focii, et in ea profitenda tantos jam fecerint progressus, C. III. 2.; ut ipsi Corinthii eum in omnibus apertum et fuci expertem agnoverint, C. XI. 6. (1) Quapropter merito dicit, Christum jam pridem dedisse potentiae suae apud eos signa, XIII. 3. (2), et se laetam fovere spem, fore ut suo labore, et increscente Corinthiorum fide, ulterius quam suis terminis propagetur Christiana Religio, C. X. 15. (3)

Vel sic tamen non tanto abripitur suae dignitatis sensu, ut nimis se efferat, ac se suisque viribus pror-

(1) Cf. BEZA in *Not. marg.* ad l. (2) Vertente GRO-
TIO in *Annot.* ad l. (3) μεγαλιθυνηται) pro μεγαλιθυνησεται.
dilatari, amplificari, quod melius sect. 14 et 16. congruere
mihi videtur, quam si cum MORO et SCHLEUSNERO vertas:
laudibus celebrari, Matth. XXIII. 5. — κανόν) *Mensura,*
Regula, Dioecesis. Dicitur de ea orbis terrarum parte, quam
singulis Apostolis dederat Deus, in qua Evangelium annun-
ciarent. Ita loquitur de ἀλλοτρίῳ κανόνι, cf. S. F. N. MO-
RUS *Disf. Theol. et Phil.* p. 101., qui de toto loco legatur.
κατὰ τὸν κανόνα) pro ἐν κανόνι ἱμῶν. — εἰς περισσεύαν)
מַעַרְבָּא. usque valde, cf. BEZA ad l.

prorsus nitatur. Contra egregie cum eo *Modestiam* conjunxit; unde sequitur, ut indolem ejus non admirari non possimus.

Modestum enim illum observamus, *ubi de se, suisque fatis loquitur.* — Et si per totam fere Epistolam gloriatur, et ita suam tuetur causam, ut quodammodo jactari de se videatur, tamen ipsi huic gloriationi modestiae documenta insunt. Atque hinc gloriatio ingratum, ut supra docui, in animo movebat sensum. Modestus enim Pauli animus a vana gloria aut jactatione erat alienus, et ideo ubique excusandi formulas, repetitas continue, adhibet. C. XI. 1, 30. XII. 1. XIII. cet.; de quibus supra me agere memini.

Deinde vero, *ubique* aliquid conscripserit, quod *sui laudem referat*, aut, quid peregerit, edoceat, eas tantum non semper adjungit formulas sententiasve, quibus illa nequaquam a se, aut suis viribus repetere, sed suam imbecillitatem declarare videatur: *Non, inquit, idonei sumus ex nobismet ipsis ad cogitandum quicquam, velut ex nobis ipsis.* Postquam autem, se invito, multa congesserat, quae dignitatis suae testes erant, addit continuo: *Ceterum qui gloriatur, in Deo gloriatur,* C. X. 17. Etiam si quoque sua eaque praeclara jure commemoret, se tamen non adeo elatum gerit, ut eorum, quibus caret, non recordetur, C. XI. 6.

Nec negligendum illud puto, post 14 annorum spatium, nunc demum illum, adversariorum calumnia coactum, summum, quo eum Deus beaverat, beneficium laudare: id est, coelestem patefactionem, C. XII. Hanc enim diutius reticere, nefas

fuerat. In nulla quidem Pauli Epistola, in nullo sermone, ne in iis quidem regionibus, ubi divino-
rum beneficiorum summa erat fides, v. c. inter
Gentiles, hujus beneficii commemorationis vestigium
reperitur. Imo quum referre incipit, modestum se
praebet; id quod melius sentiri, quam verbis ex-
primi, queat. Hinc ambagibus utitur ante, quam
eo procedit, et primum quidem universe eam pa-
tefactionem proponit, deinde vero ita illam enun-
ciat, ut debilitatis suae memor esse videatur, C.
XII. 5, 6., ejusque mentionem lubenter inferat;
quin et illic gloriationi continuo addit mentionem de
illo *σκόλοπι τῆς σαρκὸς*, et *ἀγγελῷ Σατᾶν* (1),
qui eum vehementer exagitabat, et cujus mentio
coram Corinthiis inprimis modestiam declarat, f. 7.
Nec minus, dum se in gerendo munere nemine mi-
norem dicat, imbecillitatis suae est conscius, ad-
dens: *tametsi nihil sum*. C. XII. 11.

Modestissimum vero Paulum agnoscimus, ubi
de *splendido suo ministerio loquitur*. Ubique enim
muneris sibi delati praestantiam extollit, verum vi-
res, quibus officio suo par sit, a Deo repetit.
Omnes enim facultates, omnemque ministerii sui per-
functionem, tanquam Dei donum reveretur, C. I. 22.;
dumque summam illius praestantiam homines edo-
cet, divinae misericordiae ei praesto est recorda-
tio, C. IV. 1. (2) Nullam porro in annunciando
Evan-

(1) De eo vid. infra Sect. III. §. 6. ad l. hunc.

(2) Jam in ea modestiam Pauli observarunt ERASMUS,
GROTIUS, alii, et SEMLERUS *Paraphr. Erkl.* l. l. p. 95. in
nota, illam spectat in Paulo, „qui hoc munus a Christi
benivolentia et misericordia derivat, quae tantam *ικανότητος*
in ipsum contulerit”, quod maxime valet in eo, qui antea
fue-

Evangelio sui laudem cogitat, nec se ipse praedicat, sed Jesum Christum, C. IV. 5., se ipse autem Christianorum per Jesum δούλον. Muneris autem sui praestantiam evehens, imbecillitatis suae memor, addit: *Habemus hunc thesaurum in testaceis vasculis* (1), f. 7., et de suo munere continue in Deo gloriatur, C. IV. 10. X. 4, 8, 17.

Qualis ergo haec Pauli *modestia* fuerit, apparet. Namque non illa fuit, qualem saepe prae se ferunt homines, nimis se efferentes aliis, ut suae potissimum arrogantiae indulgeant; contra ejusmodi erat, *quae pietate, grato animo et fiducia erga Deum sese commendaret.*

Mentis enim laetitiam, gaudium et solatium, nec a se ipso, neque ab externis causis, verum a summo Numine repetit, Eique gratias agit, C. I. 3. VII. 6, 7. Nulla quoque sui ipsius facultate, notitia aut sapientia se valere lubenter fatetur; contra omnia Deo accepta refert, C. III. 5., ipsasque hominum actiones, quae bonae et frugiferae fuerunt, uni Deo tribuit. Ita Titi diligentiam in procurandis pauperibus, C. VIII. 16.; ita Achaeorum et Macedonum liberalitatem, omnesque interiores animi sensus studiaque omnia, Deo operante, effecta agnoscit, C. VIII. 1. IX. 15., et grates persolvit Deo, sperans fore, ut sic excitentur Corinthii, qui Deo gratos se praestent. Haec sane pietatis, haec grati animi, maxima sunt indicia! Dei etiam favorem agnoscit in largiendis ei laboris
fui

fuerat acerrimus Judaismi defensor; cum quo facit KRAUSE l. 1. Progr. 4. —

(1) Ita vocat corpus suum, imbecillitatis habita ratione.

fui fructibus praestabilibus, C. X. 17., ut nulla sit gloriandi causa, cujus non originem a Deo petit; imo τὸν κανόνα, in quo operatur, a Deo sibi concessum habet, C. X. 13. Grato propterea et pio animo ubique, Dei Christique exemplo, Corinthios excitare studet ad pietatem, et gratum animum Ei praestandum. Hoc quidem consilio admonet eos, qui erogent stipes, C. VIII. 9., omniaque hominum facta eo dirigere conatur, quo celebretur Deus, C. IX. 12., et in omnibus, quae accipiant, Deo gratos se reddant, C. I. 11.

Hunc suum animum maxime declarat, quando *de Religione* agit. Grates Deo persolvit, quod cuncta subiret in rei Christianae commodum. Munus suum Deo acceptum refert, omnemque Ei, non sibi, dicat vitam. Speciatim vero omnem suam aliorumque fidem, Christianis sacris datam, omniaque Religionis beneficia, et ipsum ministerium, C. I. 21. sqq. C. IV. 6. V. 18., et vim summam, qua usus fuit, C. X. 3, 8. XII. 9. XIII. 10., et ministerii sui successus, a Deo tanquam a fonte, gratus repetit, C. II. 14. X. 4. Quae quidem Paulum nobis sistunt, ex animo Dei gratia pleno scribentem.

Tali tantaque modestia valens, omnem *in Deo* habebat *fiduciam*, in se nullam. Illam de Evangelii promissis ubique fovet, C. IV. 14. IV. 16. — V., eaque tam firma ei inest, ut, quaecunque ei contingant, a Deo Patre deriventur, C. I. 9-11, Hinc certam fovebat fiduciam, fore, ut Deus Evangelii causam tueretur, C. III. 4., et Christianis promptum praeberet in benefaciendo animum, C. IX. 8.

Haec

Haec fane summam ostendunt modestiam, eamque veram, haud fucatam, cum justo conjunctam dignitatis suae sensu.

§. 3.

*Ingenii fervor, cum placida erga omnes
benivolentia et amore conjunctus.*

In legenda Epistola, praeter laudatas Pauli virtutes, aliae nobis occurrunt, quae ejus indolem plenius depingant. Huc ingenii fervorem, aliaque, referas. Ardens enim Pauli fervor tantus fuit, ut citius, quam alii, commoveretur. — Illum autem concitatum ubique in Epistola observavimus, et externas hujus affectionis supra recensuimus causas. Sed vero illae inprimis vim et efficaciam habebant, si causis internis excitarentur; quas invenire mihi videor in ejus fervore, quo vehementius commoveri solebat. Hujus autem, quia supra exempla adduxi, iis nunc supersedo.

Maxime quidem hic *fervor* conspicitur, *in refutandis Pseudapostolis, et reprehendendis Corinthiorum vitiis*. Hac in causa saepe utitur formulis, illius fervoris testibus. Sic de istis, vehementer concitatus, loquitur: *Istiusmodi Pseudapostoli, operarii dolosi sunt, transformati in Apostolos Christi. Neque id mirum. Ipse enim Satanas transformatur in angelum lucis. Non magnum est igitur, si transformentur, ut ministri justitiae, ejus ministri, — quorum finis erit secundum opera eo-*

rum (1), C. XI. 13-15. Ita, ingenii fervore agitat-
tus, eos Satanae ministros dicit. — Idem ille fervor
cernitur in C. IV. 2, 4., inque congestis continue
imaginibus et formulis, C. VI. 14, 15. aliis.

Denique *fervor* ille *in omni ejus defensione* apparet.
Nam argumenta argumentis addit, et, vix proposito
uno, alterum adjungit, oratioque saepe fluminis
instar proruit. Ubi enim commovetur animus, ibi
majori fervore ducitur; cujus in tertia Disputatio-
nis parte erit observandi locus.

Neque tamen existimes quaeso, Paulum illo fer-
vore prorsus abripi, et ad extrema quaeque prorue-
re. *Totus enim ad amoris, amicitiae ac benivolen-
tiae, placidumque animi sensum, erat compositus*, et
summa ejus elucet amabilitas, quae ubique in ocu-
los incurrit.

Universe quidem nobiles illi sensus, *in summo*
cernuntur *amoris studio*, quo se penitus imbutum
docet, quod omnibus inculcare fludet, quodque
er-

(1) μετασχηματίζουεντοι. מְשַׁחֲמָדִים. *Transfigurantes*
se. Verbo medio dicitur: *personam alicujus induere, simu-*
lare mores, sumere speciem. cf. SCHLEUSN. in *Lex.* ad I.
ὁ σατανᾶς) BENDEL in *Gnom.* II. 856. Paradisum spectat.
SEMLER in *Paraph.* p. 285. fabulas Judaicas ad explicationem
Gen. III. et Job. I. respicit, itemque ROSEN. de quo cf.
Erklar. der Gesch. von Sündenfall. I B. Mos. 3. in EICHHOR-
NII *Repert. für Bibl. und Morgenl. Litt.* 5. V. 4. p. 158 sqq.
Cf. GREEVE *Gnosticorum placita*, MOSHEM. *Orientalis fa-*
bulas attendit. Verum majori probabilitate sese commendat
explicatio MICHAËLIS, HEUM. aliorum, qui ad Jesum in
deserto alludi putant. Ita enim, quae de angelo lucis ha-
bentur, facile explicantur. — διακονοι δικαιοσύνης) *justi-*
tiae, quae est in Christo. Cf. BENDEL in *Gnom.* ad I.
Per Προφποποιiam ponuntur oppositi τοῖς διακονοῖς τοῦ σα-
τανᾶς, et ita Christi dicuntur ministri.

erga omnes omnino homines manifestat. Hujus sane studii, (ut in tanta rerum copia paucis defungar) documenta adfunt in loco, C. VIII et IX., de eleemosynis, ubi sese inprimis amabilitate commendat, et amorem erga Christianos Palaestinenfes, Achaeos, Macedones, fociosque suos, et erga se egregie conjungit.

Cernitur autem idem ille *amoris sensus* etiam in suo erga Corinthios amore declarando. — Os nostrum, inquit, *apertum est erga vos, Corinthii! cor nostrum dilatatum est. Non habitatis anguste in nobis*, C. VI. 11, 12. Eorum igitur in gratiam et res prosperas, et quascunque calamitates, lubenter ferebat, C. I. 5-7., ut ipsi solatio fruantur et salventur. — Ex his profecto amicus agnoscitur integerrimus, qui fausta et infausta amicorum causa laete subeat. Imo tanta hujus amicitiae et conjunctionis vis erat, ut de iis dicat: *in cordibus nostris estis ad simul moriendum et simul vivendum*, C. VII. 3. (1). His ipsis ad ardentissimum amorem testandum, quid efficacius!

Hanc autem amicitiam conjunctionemque, et benivolum illum animum ulterius explicat, *de factis suis scribens*. Ut suo indulgeret erga eos amor, iter distulerat, C. I. 23., omnemque navaverat operam, qua eorum res ita ordinaret, ut amor indulgeat. Hanc tantam caritatem egregie depingit: *Et confusus*, inquit, *de vobis omnibus, meum gaudi-*
di-

(1) ἐν ταῖς καρδίαις ἐστέ.) cf. VI. 12. *Ibi locum occupatis fixum.* — ἐν τῷ συνπροσθαιεῖν καὶ συζῆν.) Intima amicitiae significatio. Ita HORATIUS, *Od.* l. 3. 9. 24.

„Tecum vivere amem, tecum obeam libens.”

dium, vestrum omnium (gaudium esse); nam ex multa oppressione . . . per multas lacrymas vobis scripsi . . . ut cognoscatis caritatem, quam habeo abundantissimam erga vos, C. II. 3, 4. In his amica caritas cernitur, quae, amicorum causa, ingrata sibi lubens peragit. Porro in omni sua agendi ratione eorum unice salutem spectabat, C. XI. 2. II. 12., et summo opere laetabatur, quod, a se reprehensi, sint emendati, C. VII. 9. Item paternum suum animum iis praedicat, qui omnia in eos impenderat, et tametsi Corinthiorum amor languesceret, tamen ab eo ne quidem destiterat, C. XII. 14. Contra vero ardentissimum illum monstraverat, non curans, qualis ipse ab iis haberetur, sed ut illi recte probeque se gerant, C. XIII. 7. Hoc verae amicitiae exemplar dixerim. Neque mirum adeo, Paulum hanc ad eos scripsisse Epistolam, ut laetus cum iis versaretur, et illi redderentur puri, C. XII. 20.

Porro Paulus, amici instar, *eorum facta gesta*que *dijudicat*. Eorum enim vitia non auget, sed saepe, ubi salva veritate fieri possit, imminuit; benefactorum causam ita semper proponens, ut illis laudi sit. — Idcirco, quae praeclara in iis occurrant, eorum laete recordatur, et scribit: *vos fide statis* (1), C. I. 24. Eos vero, ubicunque potest, excusare studet, quod in toto C. II. est conspicuum, eorum-

(1) *ἵστανται*.) *statis*. Quam enim nonnulli Codd., notante ERASMO, et ex ejus auctoritate, MILLIO et WETSTENIO, lectionem *ἵστανται* praebent, nullius est auctoritatis. Hanc forte ob causam eam neglexit GRIESBACHIIUS.

rumque erga ipsum amorem tanti ducit, ut exinde ipsos probos esse colligat.

Nec minus hanc Pauli mentem animadvertimus, *quando de iis coram aliis loquebatur*. Eorum enim amantissimus, illos meliori de nota aliis commendabat, et quae egregia perpetrassent, summis evehebat laudibus. Talem se gesfit coram Tito, C. VII. 14. et coram Macedonibus, quum de iis gloriaretur, C. IX. 2, 4.

Eandem amicitiam et caritatem iis patefecit in *annunciando Evangelio*, in quo munere fungendo, non eorum fidei studebat dominari, sed excitare gaudium et promovere, C. I. 24. Etiam in admonendo, non magistri, sed amici personam gerebat. Tandem in laudando, imo increpando, ut comoda eorum promoveret, valde nitebatur, cf. inter alia, C. VIII. 13. IX., maxime, f. 5. X. 1. cet.

Qualem se Tito ceterisque *Collegis* praeberet, ex C. VII-IX. abunde patet. — Ideo enim illis utitur formulis, quibus integerimum suum erga eos amorem aperte declarat. Verum de his infra.

Itaque talem se praestitit erga Corinthios, idque in multorum fecit calumniis. Haec porro Epistola Paulum indicat summo *amore corruptos homines, suosque adversarios, prosequentem*. Cap. II. Impuri istius hominis ne nomen quidem commemorat; ei-que, jam emendato, condonandum esse monet, qua in causa eorum unice salutem, nequaquam suam laudem, spectare se ostendit, C. II. 5, 10. inpr. f. 7. Quam amice vero ipsos adversarios refellat, ex supra dictis abunde patet. — Hactenus de Pauli amore, cum ingenii fervore conjuncta.

§. 4.

*Animi alacritas, cum pari conjuncta
ingenii prudentia.*

Nulla fere superest Epistola, quae tot tantaque documenta offert animi alacritatis et sedulitatis, a Paulo in procuranda Relig. Christ. navatae, quam ad Corinthios altera. Hoc ex Epistolae argumento est explicandum. Totus enim in eo versatur Paulus, ut sacra Christiana ab adversariis tueatur, eaque inter Corinthios amplificet, adeoque summa ei opportunitas fuerat, qua intensissimum illud studium aperte declararet. — Verum de his haec teneantur, velim. Studiorum constantiam, in Paulo obviam, observantes, docuimus, qualem se erga Religionem gesferit, quam annuntiaret; quamque in propaganda eâ firmis duceretur cogitandi agendique principiis. Quae quidem principia cum inessent viro (§. 1.), ingenii fervore insigni (§. 3.), in propaganda Rel. Chr. studium et alacritatem summam genuere. — Deinde tam arcto vinculo conjungitur in Paulo, amor et benivolentia cum alacritate et rei Christianae promovendae studio, ut illa vix, ac ne vix quidem, rite disjungi possint. Nihilominus tanta ejus alacritatis hac in Epistola est vis, ut seperatim considerari mereatur. Sed plurimis, quae ad hoc argumentum spectant, jam supra a me tractatis, in his brevis esse potero.

Paulus igitur *alacer et sedulus* in promovenda Rel. Christ. cernitur, quod *in ejus gratiam calamitates gravissimas tranquille, laete, et hilariter*
sub-

subeat. Nulli parcat labori, nullum reformidat periculum, nullas subterfugit curas ac sollicitudines, sicubi rem Christianam augere queat. Quaecunque simul officia Religio ei imponit, lubenter exsequitur, et se suasque vires omnes Christo tribuit. Hujus se in secundis adversisque rebus socium declarans, Jesu semper mortem in corpore circumferebat, (id est: Christi causa, quotidie in corpore morti exponebatur,) ut etiam illa Jesu vita in corpore manifesta fieret, C. IV. 10. (1)

Illa autem se exferebat *alacritas in actionibus ita regundis, ut rei Christianae emolumento essent*. Nam omnia sic instituebat, ne vituperetur ministerium, VI. 3. coll. IV. 16. (2), et in vesania, quam ipsi imputabant Pseudapostoli, Deo tantum placere voluit, C. XI. Propterea lubenter manuum ope vitae necessitati consuluit, quo magis Rel. Christ. promoveret, C. IV. 4. sqq.; quin ea fuit animi alacritate, ut Religionis causa oblectaretur in infirmitatibus, C. XII. 10.

Maxime autem illa conspicua est *alacritas in adhortando, monendo et edocendo*. — Quaecunque non-

(1) *κνολον*.) *Domini*. Additur in textu recepto Elzeviriano. Omittitur autem in Codd. A B C D a pr. m. F G 17, 18. a pr. m. 31, 71, 80. Ed. Verss. Syr. Erp. Copt. Aeth. Arm. Vulg. It. Orig. Cyr. Iren. Tert. Ambrst. ed. Aug. Hilario (not. WETSTENIO), probante GRIESB. Codicum ergo auctoritate omittendum videtur.

νεκρωσις) s. *mortis periculum, mortificatio*. BEZA, LANG. BENDEL, GROTIUS, cf. Ps. LXXIX. 11. s. *Mors*, ut LUTH. MOSH. WOLFF. Prius autem s. 11. optime convenit, ubi haec ulterius explicat Paulus. cf. MORUS *Acroases super Hermen. N. T. t. 1. p. 90*. (2) Leg. quae ad hunc locum de Paulo monuit Cl. PAREAU: *Sermon sur le zele exemplaire de l'Apotre St. Paul dans le ministere de l'Evangile*; quem reperias in libro: *Sermons de J. H. PAREAU. p. 150*.

nonnullorum esset conditio, ratione iis persuadere, non vi eos cogere, conatur. Nequaquam vero id agit in apologiis, ut se Paulum, praeclarum illum hominem, honore afficiant Corinthii, verum ut Evangelio fidem habeant, Deum Christumque venerentur, et se Apostolum, imbecillum hominem, sed Dei ministrum, agnoscant. — Hanc ob causam Religionis Christ. prae Mos. praestantiam tantopere evehit, C. III., eamque ita proponit, ut, nisi praejudicatis imbuti sint opinionibus, ei fidem habere debeant. Simul autem vitia ac scelera, a quibus Religionis indoles tantopere abhorret, quam maxime iis exprobravit, eorumque summam foeditatem ostendit, C. IV. VI. 14 sqq. Porro Religionis dogmata ita proposuit, ut ad hominibus persuadendum, eosque emendandos, inprimis valerent, C. IV. maxime s. 1 - 10. V., sui que muneris gravitatem explicuit, C. V. 20., omnibus ita institutis, ut Dei gloriae inferviant, C. IX. 12, 13. V. 13. et passim; quorum ejus quoque facta tendunt, C. I. 15. Hanc ob causam aliis continue admonitionibus subjicit alias, et ab adhortando, monendoque ante non desistit, quam sibi persuasum sit, se omnia, quae valeant, protulisse, C. VI., VII. Ita quidem eos exhortatur, ut, fratrum penuriae prospicientes, Dei gloriam adaugeant, C. VIII. et IX. Et eandem quoque animi alacritatem in aliis excitare studebat laudabatque. Huc spectant plurima, in Epist. obvia, quo alii eodem flagrent studio, habeantque, quod opponant adversariis. Quapropter in Tito ejusque socio *σπουδῇ* valde laudavit, C. VIII. 16,

16, 22. Contra eos, qui illo ardore erant destituti, inprimis notavit, C. XI. 23.

Ast vero haecce alacritas, etiam si acerrima, ut vidimus, ita erat comparata, ut cum pari conjuncta esset *ingenii prudentia*; quae fecit, ut illa iustis coerceretur terminis. Haec quidem *prudentia* potissimum valuit *ad dijudicanda hominum ingenia*, ut prorsus nosceret, qua ratione se gratum acceptumque aliis praeberet, eorumque perversis studiis caute ac sapienter occurreret. — Ita noverat Paulus, poenas nimis severe inflictas, hominum animos, nequaquam emollire, sed obdurare; quapropter peccanti, quem emendare studeret, jam condonandum monet, C. II. 5, 10. — Tanta autem sensim invaluerat hominum dijudicandorum solertia, ut nullus dubitaret, quin adversarii ad calumniam jam essent parati, aliique iis facile assentirentur; vel sic tamen Corinthios, justa cum ei causa adesset, admodum laudavit, eorumque sibi captavit benevolentiam, C. III. 1 - 11. sqq. — Probe sane noverat, quomagis iis concedere videbatur, eo se magis apud eos valiturum. Propterea ita se gessit, ut calumnias parvi ducere se ostenderet, quo ipsis foret persuasum, illa levia esse et ridicula, quae adversarii proferrent, C. XI. 1. cet.

Nec minus *in iis persuadendis prudentia et solertia Pauli* apparet. Cf. C. VIII. et IX. Quum enim ad exercendam liberalitatem eos excitare studet, Achaeos et Macedones, mutua ambitione irritatos, mutuo excitat exemplo, C. VIII. 2. IX. 2.; quin ipsis significat, quantopere jam de
iis

iis coram Macedonibus gloriatus sit, quantaque ab iis illi expectent. Et jam in hac scribendi ratione tanta inest solertia, prudentia tanta, ut non modo ad conferenda dona excitentur Corinthii, sed mutuo studio in Evangelii socios ducantur, eosque monet exemplis, e Sacris Litt. petitis, efficacissimis illis apud Judaeo-Christianos. Aliis in locis, commotus animo, Ironia utitur, eosque convincere studet, uti solertes ingeniorum exploratores solent, C. XI. 16. Verbo: ea est argumentorum ratio, ea scriptoris solertia et prudentia, quae ad persuasionem plurimum faciat.

Accedit, ut *delicate admodum suum erga eos amorem*, suamque amicitiam, iis *declaret*. Non tanquam suus sibi constaret honos, sed ut majorem vim et efficaciam in eos haberet, cujus rei exempla supra attuli, C. I. 3-7, 23. XI. 7. XII. 13. XIII. 9. VII. 12-16. Denique prudenter *consilium suum iis declarat*, fore sperans ut illi eo excitentur, qui sibi obediant, satisfaciantque, C. II. 3.

§. 5.

Observationes de Pauli Indole.

Sufficiant haec de Pauli ingenii animique dotibus, hac in Epistola conspicuis. Quomagus autem de ejus *indole* constet, haec teneantur velim.

1. Hisce inter se collatis, lubenter assentimur eleganti Theologo et Philologo, Ravio, quum scribit: „Quod si Pauli vitam scriptaque perlustremus,

mus, non possumus quin miremur, in uno eodemque viro tam diversas specie tamque a se disjunctas et fere inter se pugnantes virtutes locum habuisse, ita ut ipse sibi saepe videatur dissimillimus (1).” Hoc enim nemo unus in antegressis non observavit. Itaque eo magis quaerimus, qua ratione variae illae virtutes ac ingenii animique dotes, unam, eamque Paulo propriam, constituent indolem. Quatenus autem Paulum *ex hac Epistola* novimus, ita de eo statuamus, par est: *Inerat Paulo ingenium, quod grandia quaeque et vasta, cum facile complecteretur, tum ardenti studio exsequeretur: temperabatur autem illud, et fere cohibebatur, insigni morum lenitate.* — Ex hac enim conjunctione, mirus ille diversarum ingenii, animique dotium, explicandus videtur concentus. In eo conspirant et consentiunt omnes facultates et dotes, ad unam propriamque animi formam efficiendam, et ad hunc communem quasi fontem diversae illae dotes et studia naturae sunt conferenda (2). Uti enim alia esse solet aliorum hominum conditio, ut ingenium animi facultates, vel animum ingenii dotes superent; ita fervidum illud vastumque Pauli ingenium, humanitatis et amoris sensibus prorsus regebatur. Hoc autem ingenii animique concentu ejus indoles continebatur.

Ad hanc autem indolem omnes illae referuntur dotes, quas supra in Epistola observavimus. E tali *ingenio*, vasto illo et grandi, certa illa firmaque principia. Hinc ille suae dignitatis sensus. Hinc ille fervor. Ita vero *animum* admiramur et diligimus modestum, pium, gratum, et fidu-

(1) S. F. J. RAU in *Orat.* l. p. 10. (2) RAU l. l. p. 6 et 10.

ducia in Deum insignem, amoris et benivolentiae sensibus imbutum. Et ex hoc *ingenii animique concentu* orta est illa in calamitatibus aliorum et Evangelii causa laete subeundis constantia, illa ingenii prudentia, illa denique alacritas in procuranda Religione Christiana (1).

2. Nos igitur Dei sapientiam non venerari non possumus, qui talem sibi Virum elegerit ad salutis nuntium, illo tempore, inprimis Corinthiis, ferendum. — Primis enim societatis Christianae temporibus vir requirebatur, qui vasta, qui grandia ingenio complecti, et ignea vi praeditus, ea exsequi posset; qui fervorem et alacritatem in omni re exfereret; qui nullum recusaret laborem, nullum timeret periculum. — At vero Christiana Religio, quae tota erat ad ἀγαπῆν composita, simul amoris et benivolentiae sensus a doctoribus excoli, aliisque inculcari, jubebat. Si vero Corinthios spectes, eorum usum requirebatur vir, tantis ingenii animique dotibus insignis. Quid enim, si Paulus benevolo fuerat animo, sed invicto illo robore, sed ignea illa vi et alacritate fuisset destitutus, quibus se nobis commendat, et ingenio subtili quidem, at placido, invaluisset; quā in urbe, morum corruptela laborante, uti Corinthi, valuisset? Quomodo ille homines, diversis agitados studiis, ad unum veri rectique principium adduxisset? Quomodo tam strenue se opposuisset adversariis, palam sibi calumniantibus? Quo-

mo-

(1) Lubenter igitur NIEMEYERO assentimur, scribenti: „Alle de Apostelen zijn groot in hunne soort. Maar onder hen allen is er naauwlijks een, zoo algemeen groot als Paulus.” l. l. p. 44.

modo tandem tot tantaque vitia delere ausus fuisset? His profecto impar fuisset Paulus.— Fac contra, eum ingenio fervido et vasto fuisse insignem, sed alienum a benivolo illo et miti animo, quo pacto varias composuisset lites, et eos ad Chr. Rel. profitendam et exferendam adduxisset, seseque a vana gloriant di liberasset specie? Hic fane ingenii animique concentus requirebatur ad condendum, instaurandum, emendandum et amplificandum coetum Corinthiacum.

3. Nec est, quod Religionis divinae vim et efficaciam in hacce indole exferenda omittamus. Nam antea jam ingenio illo suo eminebat Paulus, sed nisi illud suis coercuisset finibus, haud dubie in extrema proruisset. At vero cum sacris Christianis assensum daret, et infinita Dei bonitas sibi ejus vires et facultates dicasset, animi ejus, divino Spiritu jam instructi, dotes, quae forte ingenii culpa antea sopirent, nunc explicabantur, augebantur, et Religionis praeceptis ad Christianam illam ἀγαπὴν accommodabantur, quae primarias in Christi doctrina tenet partes. Hinc mirus ille animi ingeniique concentus (1).

4. Quibus ita observatis, sponte patet, quantum sit *hujus de Pauli indole disquisitionis momentum, ad Epistolam interpretandam*. Quomagus enim Paulum ex Paulo cognoscimus, eo magis elucet, eum hujus Epistolae fuisse auctorem. Nam idem hic est, qui in ceteris suis Epistolis, quemque
il-

(1) Leg. HUG. *Einl.* I. II. p. 216.

illum Lucas in Apostolorum Actis laudavit, et quem illum aliunde novimus (1).

Praeterea, sic maxime proficimus ad hanc Epistolam rite interpretandam. Ita nimirum non tantum verba, sed formulas, argumentorumque rationem et nexum, ex Pauli indole interpretamur, et tenebrae diffugiunt, quae Epistolae interpreti sese objiciant.

(1) Cf. Cl. v. HENGEL, Disf. 1. P. III. C. I.

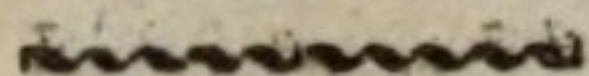

SECTIO TERTIA

DE

PAULI ORATIONE

HAC IN EPISTOLA OBSERVANDA

Pervenimus jam ad illam Disputationis partem, in qua de Pauli oratione hac in Epistola nobis agendum est. Oratio fane, qua hîc usus est Paulus, aequè est varia, ac ipsum Epistolae argumentum, ipsique, quibus in scribendo movebatur, affectus. Neque mirum adeo, varios interpretes varie hic cogitasse. Equidem ergo hac in sectione ea annotabo, quae mihi de Pauli oratione observanda videbantur, ut bene de ejus caractere constet ac indole.

§. I.

Variae Virorum Doct. de Pauli oratione sententiae.

Quo magis de hoc nostro qualicumque labore, ejusque utilitate, constat, eo quoque lubentius unam alteramve Virorum Doct. sententiam ante affero, quam ad reliqua transeo.

Doct. Gablerus, cohaerentiae in hac Ep. servandae strenuus vindex, de Pauli scribendi ratione ita judicat: „Quaecunque... sermonis bene compositi

dotes, f. apta verborum collocatione, f. elegantī membrorum structura, f. facili unius ad alterum transitu, prioribus literis (ad Corinthios) singularem suavitatem gratiamque conciliant; eas fere omnes posterioribus his literis ita deesse intelligimus, ut ubivis fere locorum vel ingrati *orationis hiatus*, et durae dictionum *ellipses*, vel *troporum* male *mixtorum asperitas*, et *hebraicae* praesertim, tum singularum dicendi formularum *constructionis*, tum integrorum *membrorum compositionis* frequenter aures paullo delicates haud leviter offendant" (1). Quae quidem scribendi vitia, et „*horridum*" dicendi genus, Paulo scribere festinanti tribuit. — Eadem fere ratione de dictione iudicat Doct. *Klotschius*, cuius iudicium suis verbis apponere liceat. „So hatte... bey dem zweyten brief an die Corinthier auf den darinn herrschenden minder guten styl, auf manche *hiatus*, auf das ordnungslose umherirren des Apostels von einem gegenstande zum andern, auf die rauhere, unangenehmere, und hebraisch-artige komposition, wahrscheinlich eine folge der eilfertigkeit, womit dieser brief abgefasst wurde, als auf etwas charakteristisches hingewiesen werden sollen" (2). Neque multum ab his differunt, quae monuit *Leunius* (3).

Bauerus autem, instituta Pauli epistolarum comparatione, „laetiores, ait, huic Epistolae con-

(1) Cf. GABLER. *Disf.* 1. praef. p. V et VI. (2) Hanc KLOTSCHII (*Handbuch der Kritischen Geschichte des Neuen T. Witt.* 1795.) sententiam novi ex EICHHORNIO *Allg. Bibliothek der Bibl. Litt.* 7e B. 1e ft. p. 89. (3) *Pauli ad Cor. Epist. II. Graece. Perpetua annot. illustrata a J. G. F. LEUN. Lemgov.* 1804. in praef.

constare formam, ab initio, id est: a C. I. ad IX. gestientem plane laetitia et superfundentem se; acriorem deinde quin mordaciorem a C. X. ad XIII., neque ironiae parcentem, nec charientismo, tanquam Attico fali" (1). — *Vlotenius* hac in Ep. suavem dicendi rationem ubique fere animadvertit, Paulumque, ubi increpantis suscepit partes, satiricum dicit. Dein vero, uberius de ea agens, contrariam fere Gablero sententiam adfert. Dictionem plerumque congruam dicit prioris Epistolae ad Cor. orationi, paucioribus tamen intermixtis imaginibus, a Judaeorum moribus institutisque repetitis; imo quam bene Graecam in priori Epistola observaverat dictionem, eandem hic reperit (2). — Hisce plurimum congruunt *Starkii* (3) et *Klinkenbergii* opiniones, quorum posterior addit: „ Ook ontmoet men hier dezelfde kracht van zeggen en bondigheid in den redeneertrant (als in den vorigen brief), als mede het bijzondere van des Apostels schrijftrant, dat hij meermalen, uit hoofde der groote levendigheid van zijnen geest, uitstappen doet, welke noch de duidelijkheid, noch de orde van zijn voorstel benadeelen" (4). — Denique *Greevius* in his literis aequabiliorem et vividiorum dictionem, quam in prioribus literis animadvertit, et orationis, quod ajunt, flumen. Priorem Epist. partem sublimiorem, fervidiorem dicit alteram (5).

In

(1) BAUER *Rhet. Paul.* l. t. 3. p. 791. (2) V. VLOTEN *de Bijbel* D. XI. bl. 545. D. XII. *Inl. op de II brieven aan de Cor.* bl. 66. (3) STARCKE et HENRY in *Opere Biblico.* ad l. p. 9. (4) KLINKENBERG *de Bijbel.* D. XXIII. p. 10. (5) GREEVE l. l. III. bl. 32, 33. Leg. WITSIUS *de Vita Pauli* l. p. 221. §. 3.

In tanto itaque V. V. D. D. dissensu, non singulas eorum sententias censebimus, sed potius ipsi *observare* conabimur, qualis sit hac in Epist. oratio. Sit beneyolo Lectori iudicium.

§. 2.

Orationis Elegantia.

Primum in his literis *Elegantiam orationis* Paulinae celebramus. At, dicat aliquis: Tune elegantiam Paulo propriam dicis, cujus oratio Barbarismis, Soloecismis, cett. est referta? Tune in hac Epist. elegantiam observare tibi videris, cujus squalida a multis habetur scriptio? Audio; at, quod reponam, habeo; elegantiam enim dico, non grammaticam, sed oratoriam s. rhetoricam, distinguente Bauero (1); et num squalida sit dicenda Pauli oratio, de eo est, quod disputemus. Ad elegantiam vero grammaticam linguae puritas pertinet. Hanc quidem Paulo nequaquam hic tribuimus, sed omnino perspicuitatem et venustatem, quas ad oratoriam elegantiam vulgo referunt (2).

1. *Perspicuam* dicere hujus Epistolae orationem, non veremur. Et huc quidem ante omnia retulerim *simplicitatem* s. *popularitatem* (3). — Illa autem
fe

(1) BAUER *Rhet.* l. 1. 3. p. 271. Leg. SCHELLERI *Praecepta styli bene Latini*, in *Prooem.* p. 9. et P. I. c. 2. f. 4-6.
(2) Cf. ERNESTI *Initia Rhet.* p. II. c. I. De epistolarum elegantia, non est quod singulatim moneam, post laborem Ven. WILDSCHUT *Spec. de I i dictionis et sermonis Elegancia in Epist. Pauli ad Philem. conspicuis*, Traj. 1807. p. 73 sqq. (3) Quae enim saepe a perspicuitate separatur simplicitas, jure hac in causa cum ea conjungitur. De utraque

se prodit *in loquendi genere*, quo usus est Paulus, *Hebraeo - Graeco*. Quodsi enim dictionem bene Graecam adhibuisset Apostolus, (num potuisset, hic non disputamus) popularitati, quam dicunt, non consulisset. Nam Judaeo - Christiani ab ea abhorrebant, et Ethnico - Christiani Religionem hanc habuissent humanae sapientiae opus, quod verborum ornatu, uti philosophorum illius temporis placita, iis commendaretur (1). E contrario autem eos in his literis edocet, doctrinae Christianae non eandem esse rationem, ac philosophiae decretorum, quae varie a variis proponi possent. — Ab altera autem parte in eo popularitas cernitur, quod Hebraico illo orationis habitu, qui in multis Epistolarum ad Romanos, Gal. et Hebr. locis conspicitur, hic non adeo usus fuerit, verum omnia magis accommodaverit Christianis Corinthiacis. Verbis enim et formulis utitur iis, quae in quotidiano vitae usu versantur; quod maxime ad popularitatem retulit Ernestus (2).

Praecipuum autem simplicitatis argumentum nobis praesto est *in simplici et haud fucata narrandi ratione*. — Quippe itineris sui propositum hisce verbis describit: ταύτη τῇ πεποιθήσει ἐβουλόμην πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν πρότερον, καὶ δι' ὑμῶν διελθεῖν εἰς μακεδονίαν. C. I. 15, 16. Turbatum quoque animum simplici dictione depingit: ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν

que scribendi dote praeter alios consulas BAUER. l. l. p. 2. p. 273. — Ven. STRONCK. *De doct. et dict. Joh. ad Jesu doct. dictionemque exacte comp.* p. 207 et 218 et DONCKER CURTIUM l. l. p. 136, 141.

(1) Cf. BAUER l. l. II. p. 271. et VAN LENNEP. *de altitudine Dict. N. T.* inserta LENNEPII *Prael. de Analogia Ling. Graec. Ed. alt. Traj.* 1805 p. 553. (2) ERNESTI l. l. p. 152.

τὴν τρωάδα . . . καὶ θύρας μοὶ ἀνεωγμένης ἐν κυ-
ρίῳ, οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου, τῷ
μὴ εὐρεῖν τίτον τὸν ἀδελφόν μου. Ἀλλὰ ἀποταξά-
μενος αὐτοῖς, ἐξῆλθον εἰς μακεδονίαν. C. II. 12,
13., et alibi: καὶ ἐλθόντων ἡμῶν εἰς μακεδονίαν
οὐδεμίαν ἔσχηκεν ἄνεσιν ἡ σὰρξ ἡμῶν . . . ἔξωθεν
μάχαι, ἔσωθεν φόβοι. C. VII. 5. Quibuscum
conf. quae de fatis suis narrat, C. VI. 3. sqq. XI. 24.
sqq. Neque omittantur ea, quae C. XI. 32. per-
quam simpliciter et native scribit: Ἐν Δαμασκῷ ὁ
ἐθνάρχης Ἀρέτα τοῦ βασιλέως εφρούρει τὴν δαμασ-
κηνῶν πόλιν, πιάσαι με θέλων. Καὶ διὰ θυρίδος ἐν
σαργάνῃ ἐχαλάσθην διὰ τοῦ τείχους, καὶ ἐξέφυ-
γον τὰς χεῖρας αὐτοῦ. Imo, divinitus ei datam
patefactionem describens, ait: ὅτι ἡρπάγη εἰς τὸν
παράδεισον, καὶ ἤκουσεν ἄρρήτα ῥήματα, ἃ οὐκ
ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, C. XII. 4.

Huic autem simplicitati affinis est *scribendi et
narrandi ratio, sine ullis ambagibus*. In Epistolae
initio statim jam ad illud pergit, in quo prima-
rium Epistolae consilium cernitur; id est, ad sui ipsius
defensionem, C. I. 17. Ubique aperte Corinthio-
rum vitia perstringit, suam agendi rationem sine
fuco verbis declarat, et Pseudapostolos palam apud
Corinthios arguit. Si vero in scribendo ambages
animadvertimus, v. c. C. XII. 1. sqq., illae sim-
plicitati et perspicuitati haud obsunt, sed eo valent,
ut nobis Pauli affectus reddant perspicuos (1). Fa-
teor equidem orationem saepe ejusmodi esse, ut non
in formam periodi redigatur, sed ut una sententia
al-

(1) Cf. supra pag. 82.

alteri sit superaddita, quod bene monuit Morus (2); unde fit, ut quaedam minus videantur perspicua: Verum hoc in Paulo, vehementer concitato, aliter fieri non poterat.

Huc quoque retulerim illam styli proprietatem, qua *Religionis dogmata et praecepta moralia*, perspicue et saepe simpliciter tradit. Exemplo sint illa, quae occurrunt, in comparata secum Religione Mosaica et Christiana; de quibus teneatur, illa id temporis inprimis fuisse perspicua, cum Corinthi adescent doctores, qui Mosaica instituta cum doctrina Christiana conjungere studerent, C. III. In iis enim Paulus summam hujus *δοξαν*, f. 8., salutares effectus, f. 9., perpetuitatem Evangelii, f. 11., vim ejus ad illustrandas hominum mentes, f. 16., simplicem et nativam indolem, f. 15., cet. clare et distincte edocet. Huc pertinet doctrina de judicio extremo, C. V. 10. cet. — Et uti ipse Christus facere solebat, ita Paulus morum praecepta saepe arctissime cum Religionis capitibus conjungit, quo magis eorum vim persentiant Christiani. Hoc in loco laud., C. V. 11. et alibi obtinet.

His autem omnino addenda est *perspicuitas in Troporum et Figurarum usu*. In Epist. quidem ad Hebr. aliisque, ut plurimum imaginibus utitur a rebus Judaeorum, eorumque cultu, desumptis. Verum hic eas usurpat, quae Corinthiis maxime innotuerunt. Has vero saepissime a *naturae objectis*, vel *e communi vita desumpsit*; scilicet a *judicio*, C. I. 9.

(1) Cf. MORUS (S. F. N.) *ad locum Pauli 2 Cor. X. 12-17.* in *Disf. Theol. et Philol.* p. 102.

a janua, C. II. 12. *ostium mihi apertum fuit per Dominum*; usitata illa sacris et profanis scriptoribus (1); *a sole*: *Deus splenduit* (ἐλάμψε) *in cordibus nostris*; quo magis salutarem Religionis vim perciperent, IV. 6.; *a divitiis*, quarum tanta Corinthi vis erat: *Habemus hunc thesaurum*, C. IV. 7. et: *multos ditantes* (sumus), C. VI. 10.; *a tentorio et veste*, C. V. 1.; *ab animalibus jugo submissis*, *sed imparibus illis*: μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις (2) VI. 14.; et *a milite armato*, qui moenia hostesque devincit, C. X. 4. — Sed eas quoque adhibuit, quas Corinthiis magis proprias dicere ausim, easque desumptas, vel *a ludis Isthmicis*, C. X. 13-16. (3), vel *a triumphis Romanorum*, C. II. 14-16. (4), quae imago Corinthiis, Romanorum jugo submissis, quin plurimis Romanorum colonis, haud fuit obscura. Et quacnam quaeso imago clarior esse potuit, quam quae occurrit, C. III. 2. *Epistola nostra vos estis*; cujus vim percipiebant ex auctori

ri

(1) Cf. SCHLEUSNER. *in Lex.* ad I. (2) Cf. BAUER. *Rhet.* I. p. 3. p. 405. (3) Loquitur de κενόμ. Repetit illud, interprete BAUERO, III. p. 404. „e certamine ludorum, ubi sua cursorum (meta) cuique describeretur, intra quam juxta alios decurreret.” (4) Hoc in loco BAUERO l. I. III. 459, non videtur concedendum, Paulum ab imagine belli ad unguenti imaginem transiisse; eumque ita metaphoras confudisse; quod antea jam monuerat CHRYSOSTOMUS *Homilia. Ed. Montefalconii* t. X. p. 466. scribens: καὶ ἐτέρᾳ πάλιν κέχρηται μετὰφορᾷ, τῇ τῆς εὐωδίας, καθάπερ γὰρ μύρον βαπτίζοντες, οὕτω πάντες ἵσμεν κατὰδηλοί, φησι; eique adstipulatur KRAUSE ad I. Neque III. GROTIUS assentiendum est, qui unguentum, quo summus sacerdos ungueretur, respicit; sed potius cum KLINKENBERGIO et HAMELSVELDIO Romanorum triumphos spectamus, in quibus aromata adolebantur, mortifera quidem devictis, qui peracto triumpho interficiebantur; contra vivifera laetaque iis, qui cum victore triumphum agerent.

ritate, quam, epistolarum commendatitiarum ope, Corinthi sibi acquirere conabantur Pseudapostoli. — Denique *exempla et imagines e Libris Mos., vel Mos. cultu* petiit; quae unicuique, vel a limine Christianam Rel. salutanti, erant nota, multumque omnino differebant ab iis, quae, Judaeo-Christianis unice accommodata, in Epist. ad Hebr. praesto sunt. Ita e. g. ad Evam, serpente deceptam, alludit, C. XI. 3., et imagine utitur velaminis, C. III. 13-14., quo inter legis recitationem capita tegere consueverant (1).

Perspicua inprimis est Pauli oratio iis in locis, quibus res explicatur *antithesum* ope. Instar omnium sint Cap. III. oppositae sibi invicem Religio Mosaica et Christiana. Et C. VI. 14. *Quod enim consortium justitiae et injustitiae? quae communio lucis cum tenebris? quae concordia Christo cum Belial?* Hisce enim uberius explicat, quam indignum iis sit *impari jugo copulari cum infidelibus.* — Huc quoque referas eam Pauli consuetudinem, qua *rem* primum *interrogando proponit*, dein ulterius persequitur; cui inprimis inest orationis elegantia. Hujus consuetudinis exempla adsunt, C. III. 1. I. 17. VI. 14 sqq. XI. 7. XII. 17. — Huc frequens particulae γὰρ usus inservit, qua dicti cujusdam causam reddere solet, C. I. 12. II. 4, 9. IV. 11, 15, 17, 18. X. 12, 14. XI. 2, 19, 20. XIII. 8, 9. alia.

Neque in Epistolae perspicuitate omittenda est
ejus

(1) Cf. SEMLER. in *Paraphr.* ad l. MICHAELIS *Ink* l. II. D. 1e st. p. 477.

proprietas, qua fit, ut pauciores, saltem breviores, ei infint *Parentheses*. — Receptus textus eas admittit in locis, C. I. 20. V. 7. VIII. 3. IX. 4. X. 4. XI. 21, 23. XII. 2, 3.; aliasque iis adjunxit, (haud assentiente Griesbachio) C. VIII. 19. IX. 3, 9, 10. (probante h. l. Bauero) (1). Griesbachius vero earum numerum auxit, neque tamen eodem semper jure, ut opinor. Admittit eas, C. I. 7, 12, 19. III. 14-17. laudante Hugio. (2) VI. 2. 13. VIII. 7, 9. X. 14. XI. 9, 24-26. XIII. 2-3. In his autem illae vix parentheses haberi merentur, quae unico verbo, aut formula una constant, et scribendi ordinem non disjungunt, sed nativam dictionis rationem indicant, e. g. C. I. 19. VI. 13. ὡς τέκνοις λέγω. C. VIII. 3. μαρτυρῶ. C. IX. 4. ἵνα μὴ λέγωμεν ὑμεῖς. C. XI. 21, 23. XII. 2, 3. XIII. 2. — In ceteris vero locis parentheses per paucae orationis seriem plane interrumpunt, pro uti id fit ad Rom. II. 13. sqq. V. 13-18. XIII. 8-10. XV. 4-7. (3), aliisque in Epistolis; quam de his quoque varia est interpretum sententia.

Ad hanc porro perspicuitatem referenda est *verborum formularumque proprietas*, quae insignis est hac in Epistola. — Huc pertinent allata jam troporum et figurarum exempla, quae prava et propria sunt in his literis. — Accedit praeterea usus vocabulorum, quae maxime sunt idonea ad rem, de qua agit scriptor, penitus percipiendam et luculenter depingendam. Ita Paulus egregie omnino scribit: ἐκ... πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρ-

(1) BAUER l. l. p. 281. (2) HUG. *Einl.* II. p. 218.

(3) Uti vult BAUER l. l. p. 279.

δίας ἔγραψα ὑμῖν διὰ πολλῶν δακρύων, C. II. 4.; quibus sane rem oculis subjicit. Adjungantur denique, f. 14. C. IV. 8. V. 7, 11. VII. 5. alia. — Et quantum ad proprietatem valeat nativus Epithetorum usus, frequenter obvius, nemo non intelligit.

His denique perspicuitatis argumentis addiderim *copiam* et *varietatem*, quae, ut bene monuit Ven. Wildschut (1), *cum pari conjuncta brevitate*.... natura sua citius ad animum penetrat; inprimis si paucis duntaxat verbis multa accumulentur. Hanc autem ipsam scribendi dotem nemo unus in his literis non admiratur. — Breves istiusmodi formulas reperias, Cap. IV. 8. Ἐν παντὶ θλιβόμενοι, κ. τ. λ. f. 18. τὰ γὰρ βλέπομενα, πρόσκαιρα. C. VI. 5. ἐν πληγαῖς, cet. C. XI. 22. Ἑβραῖοι εἰσι; καὶ γὰρ. κ. τ. λ. et sic porro. Praecipue vero illas quaeras in Capp. XI. et XIII.

Nec est, quod multis comprobem brevitatem illam cum pari hîc conjunctam esse copia et varietate; singulis enim laud. locis illa regnat; cf. etiam C. IV. 6, 11. XI. cet. Eam autem insuper observamus, ubi Paulus varia cumulat argumenta. Ita C. IV. 7 - 12. III. et quae instar omnium sint, C. VIII. et IX. Tantam enim ibi profert copiam, argumentorumque varietatem, quibus eos ad exercendam liberalitatem excitat, ut Corinthii ei resistere nequeant. Neque illa omittenda copia est, quae ex antithesibus, C. VI. 7 - 10. IX. 6.; ex interrogationibus, C. II. 2. III. 1.; ex vocis: πᾶς usu, C. I. 4. V. 15., et ex ulteriori explicatione

re-

(1) WILDSCHUT *Spec.* I. p. 81.

rerum pronuntiatarum, oriatur C. VII. 2, 3. VIII. 2. coll. 3, 4. II. 2. VIII. 7. aliaque.

Sufficiant haec de perspicuitate. Si autem quis roget: quid illa conferat ad elegantiam? Teneat ille, quod simplex, uti recte veri sigillum dicitur, eodem jure pulchri et elegantis habetur criterium. Nulla autem est elegantia sine perspicuitate. — Quodsi vero nobis loca nonnulla ambigua et obscura videantur, haud mirandum fane foret. Tractantur enim a Paulo res plurimae, quas locis temporibusque adstrictas dicunt, nobisque, post tot seculorum decursum viventibus, fere incognitas. Ne igitur illa obscuritas vitio vertatur Paulo, illa scribenti, quae iis, ad quos daretur Epistola, fatis erant cognita.

2. Venio jam ad alteram, eamque praecipuam elegantiae virtutem, quam *Venustatem* dicunt. Ne tamen quis Demosthenis vel Ciceronis elegantiam cogitet. Jam diu enim monuit Erasmus (1), primam esse eloquentiae partem, sermonem rebus accommodare. „ Si qua enim est in scriptoribus N. T. elegantia haec est, quae nulla arte constat, sed ex ipsius animi simplicitate et magnitudine nascitur, et quo minus studiose quaesita est, eo certius, graviusque audientium animos afficit” (2). Quapropter ornatum, e verborum delectu ortum, hic non adeo curamus; sed illum attendimus, qui proficiscitur e dictionibus formulisque, quas dein tropos et figuras dixerunt Rhetorici; quarum nonnullas, in

(1) ERASM. *Operum*, T. VI. p. 734. (2) TITTMAN, *de Scriptorum N. T. diligentia Gramm. recte aestimanda*, Leipz. 1813.

in hacce Epistola obvias, enumerabo, ut magis constet, quid revera Epistola contineat, quod jure ad elegantiam referatur (1).

Compendium quidem Rhetorices sacr. praebuerunt alii. Malim igitur per Epistolam vagando, hic illic nonnulla annotare.

Paulus, C. I. 9., in eo erat, ut atrocem commemoraret (2), quam subierat, calamitatem, cujus ut summam vehementiam exprimat, eleganter scribit: *Ipsi in nobismet ipsis decretum mortis habuimus*; quod elegantius fane dicitur, quam si scripsisset: in vitae discrimen adducto, de morte certo mihi erat persuasum. — Item sua et Christianorum beneficia memorans, C. I. 21, 22. allegoriam usurpat, a solemnibus Regum initiationibus desumptam; eamque non ante mittit, quam totam illam suae causae accommodaverit. In voce autem *arrhabona Spiritus*, anthropopathicam dicendi rationem jam observavit Glasius. (3) — Ne nunc afferam felicem Troade Evangelii successum, apertae januae assimilatum, C. II. 14.; attendas quaeso, quam eleganter scribat: *Facit (Deus), ut semper triumphemus* (4) *cum Chri-*

(1) Cf. HUG. *Einl.* I. II. p. 218. (2) Cf. GROT. ad I. et HASELAAR I. I. p. 109. (3) GLASSIUS *Rhetor.* S. edit. DATHII L. II. T. I. c. 7. 979, 980. (4) *θριαμβεύειν*. Duplici via hanc vocem explicant: s. notione in Hiphil: *triumphare facio*, s. *in triumphum duco*. Illud BEZA, GROT. GLASS. LUTH. SCHLEUSN. et recentiores bene multi. Hoc WOLF. WITS. alii, inprimis KRAUSE (*Progr.* III. p. 5) qui ait „significatione Hiphilica non nisi cautione quadam adhibita utendum esse; nisi aut certa in promptu sint ex aliis locis exempla,” (quae fane in N. T. desunt; nam *Coll.* 2. 15., *triumphandi* notio usurpatur) „aut aliter res expediri nequeat, atque ipsa totius loci sententia id postulet.” Jam vero (sit V. D. venia dictum) totius loci sententia eam notio-

Christo, et odorem notitiae suae manifestat omni in loco, cet. Hic sibi sistit Christum triumphantem, Deoque gratias refert, quod cum Christo vincere et triumphare sibi liceat. Sicuti autem victori in triumpho ministri aderant, aromata ei offerentes, eique adolentes; ita se sociosque suos repraesentat tales, qui victori odores ubique spargerent, i. e. qui divino beneficio laetum illum nuntium ubique manifestarent. Verum valde commotus, „metaphora paullo inflexa, *se gratum Deo odorem pronuntiat*” (1).

Multipli autem elegantia ille commendatur locus, qui inde a C. III. 1. — V. 10. decurrere nonnullis (2) videtur. Nascitur illa ex egregia allegoria, C. III. 2. *vos estis Epistola nostra, scripta illa in pectore nostro* (3); quae verba sponte Paulo oborta videntur ex his: *num et nos indigemus epistola commendatitia?* — Nascitur quoque elegantia e continuis antithesibus, quae in ipsa hac allegoria adsunt: *scripta illa, non atramento, sed Spiritu Dei vivi; non tabulis lapideis inscripta, sed tabulis carneis cordis, cet.*; e paranomasia in vocibus

γί-

tionem postulare mihi videtur, qua admissa omnia cohaerent. Macedoniae enim recordatus, animo repetit, quaecunque laeta ei hic contigerant, et a Romanorum triumphis imaginem sumit. Et ita notione in Hiphil admissa (quod quo jure fiat, cf. SCHLEUSNER ad l.) omnia uno tenore fluunt, s. 14-16. Nec enim in triumpho *victi* thura victori adolent, sed *ministri*. Quapropter haec explicatio simplicior videtur, quam si vertamus: *in triumphum ducere*, qua mira existit metaphorarum permutatio. ¹¹) *cum*, cf. Marc. I. 23. Luc. XIV. 31. Leg. KLINKENB. ad l.

(1) KRAUSE ad l. (2) HAMELSVELDIO, aliis. (3) Quam enim Cod. 17. et Verss. *Aeth. Slav.*, ali, praebent lectionem *ὑμῶν, vestro*, nullam mereri fidem satis liquet. cf. GRIESEB. ad l.

γνωσκομένη et ἀναγνωσκομένη (*cognita et lecta*); e correctione (quam ἐπανόρθωσιν vocant). f. 3.; ne enim invidiâ ducti adversarii dicerent, Paulum sibi gloriam captare, Apost. ait: *vos estis Epistola Christi, subministrata a nobis* (1). — Si vero cui durior videatur imago, ab Epistola defumta, attendat velim, illam Orientalibus, qualis fuit Paulus, nequaquam duram fuisse. — Porro illa elegantia nascitur ex antithesibus, quae inde a f. 6 - 11. loco supra all. adfunt, quibus multa paucis complectitur; tandem ex gradatione, f. 17 et 18., ceterisque orationis luminibus, quae singulatim recensere longum fit.

Est autem observandum, Paulum, quo magis commovetur animo, eo elegantiori et magis figurata uti oratione; quod indicium est, quam naturalis sit illa Paulo elegantia. Hujus rei exemplum praebeat locus, C. IV. 2 - 4. Locutus nimirum de velamine, quo coram Israëlitis Moïsis facies tegebatur, ab illo imaginem petit ad significandam animi duritiem; atque eorum corda adhucdum velamine tecta dicit. Haec autem metaphora apta, nativa, et elegans est habenda. Verum in eadem pergit figura, Cap. IV. Surgit continue oratio. Illi enim non tantum velamine teguntur, sed obcoecantur ipsi, adeo ut coruscantem Evangelii lucem percipere nequeant. Dein metaphoram paululum inflectit. In toto quidem hoc loco ei ob oculos fuit Evangelii splendor, cui tenebras opponit, quae eos ob-

fi-

(1) Sensum loci egregie expresit CHRYSOSTOMUS: ὡς ἂν εἰ ἐλεγεν, ἡ σύστασις ἡμῶν πρὸς εἰρήσιν ὑμῶν ἐστὶ καὶ γὰρ ἔχομεν ἡμᾶς ἐν τῇ καρδίᾳ διηνεῖκῶς, καὶ πρὸς ἅπαντας τὰ ὑμέτερα ἀνακηρύττομεν καλοῦθῶμεν. *Ed. Montef. T. X. p. 474.*

fident, qui illam lucem haud curant, imo negligunt. Hinc formulas et imagines petit, sensim sensimque mutatas pro vario argumento. Quod observasse sufficiat inde a C. III. 6 — IV. 6. Habet ibi Evangelium solis instar, qui mentes illustrat, s. 4., Satanas vero homines coecutientes reddit, cujus ministri falsi erant doctores, humana sapientia veram Evangelii indolem, et vim ejus divinam in humanas mentes obfuscantes. Sed non ita Apostoli agebant, qui sese Christi habebant fervos, et vera illustrabant mentes notitia. — Pergit autem in hoc argumento, s. 7-9., dicens: *at nos habemus hunc thesaurum in testaceis vasculis (reconditum)*. Eleganter fane hoc a Paulo dictum puto, ut muneris sui praestantiam corporis imbecillitati opponat. Quod ulterius ut probet, antithetorum ornatu elegantiam auget, inprimis ubi illa jungantur cum imagine, a ludis Isthmicis desumpta; in quibus est tenendum Paulum, et currentium in stadio et athletarum, qui simul in ludis aderant, rationem habere: *Presi sumus, non oppresi. Anxii, non desperantes. Insequuntur nos (alii cursores), at non relictii (sumus ab iis, quibuscum adhuc cursum instituimus.) Dejicimur (in stadio), at non perimus (surgimus continuo, et certamen renovamus.)* — Antithetis enim summam addit orationi vim iisque repititis utitur. Ita C. IV. 16 — V. 3. Opponit enim terrestrem et coelestem Christianorum conditionem. In his autem plerumque tropica et figurata utitur oratione, sect. 16-18., et unumquodque vocabulum, ac unaquaque formula oppositam sibi habet formulam, oppositumque vocabulum, quod inprimis obtinet, C. IV.

IV. 17., ubi nulla adsunt vocabula, nisi quae antithesi constituendae inserviant. C. V. corpus in utraque illa conditione domicilio assumulatur, cui inhabitat (1); varia autem domus adjuncta pro varia corporis conditione recenset. Verum commotus animo, novam superiori adjungit metaphoram a vestimento, quo induebatur, desumptam; quam antea jam usurpaverat, 1 Cor. XV. Has quidem metaphoras male mixtas asperasque dicant alii, qui artis regulas naturae obtrudere student; nos disertam in his orationem invenire nobis videmur, et binas has metaphoras, inter se mixtas, aptissimas esse ad Pauli mentem in re tam obscura significandam, et ingenii fertilitatem (ut inter Orientales, cf. Mal. IV. 2.) probare posse, contendimus. Nam
hoc

(1) De vexato hoc loco illa tantum monebo, quae mei sunt consilii. — Paulum quidem de corpore terrestri et coelesti agere, jure colligi mihi videtur ex iis tentorii adjunctis, quae hic afferuntur; ex vestis imagine; et maxime ex convenientia inter hunc locum, et 1 Cor. XV. 53. sqq. cujus loci verba Apostolus ob oculos habuisse videtur. Eadem enim ibi reperitur metaphora vestis, quam exuimus. Oportet, ait, hoc corruptioni obnoxium induere incorruptum, cet. quibus addit: tunc fiet illud, quod scriptum est: absorpta est mors ad victoriam; quo respexisse videtur scribens: ut absorbeatur mortale, s. 4. Forte tamen non anxie disputavit, utrum illa statim post mortem indueretur, cum scriptores S. ea, quae post mortem sunt, tametsi intervallo satis amplo disjuncta, saepius cum morte copulaverint. Ceterum, cf. Interpretes ad l. Cl. MÜNTINGHE, Gesch. der Menschh. naar den Bijbel, D. X. bl. 51, aanm. Ven. V. D. WILLIGEN, over den staat der zielen na den dood, in de Nieuwe Verh. van het Haagsch Genootsch. 1811 bl. 42. sqq. — Quae autem de hoc loco monuit Ven. EMMERLING in Progr. (cf. BERTHOLD Krit. Journal der Neueste Theol. Litt. 1816. 5e B. 3e st.) mihi nondum innotuerunt — καταλυθῆναι) καταλύειν τὰς σκηνας: detendere tentoria, apud POLYBIUM, allatum vide a RAPHELIO Annot. in N. T. T. II. p. 380.

hoc nobis maximo est indicio, Paulum non sollicitè quaesivisse imagines, sed illas ei inserviisse ad mentis cogitata eo significantius cum aliis communicanda.

Eandem autem ingenii fertilitatem comprobat Pauli mos, quo metaphorâ, semel adhibitâ, uti pergat, idque in variis formis vario modo faciat; quo orationis elegantiam auget, et eo continue revertitur. Ita s. 6., *scientes*, ait, *quod advenae in corpore*, (dum in illo domicilio habitamus), *peregre absumus a Domino*, (a quo illud distat, cum oppositum sit ei, quod ex Deo est, et in coelis collocatum). In omni quidem hoc loco interiorem hominem, mentem sanctam, respicit, quae in corpore habitat, et cujus domicilium post mortem mutatum foret. De his hactenus.

In initio alterius loci (quem dicunt), a C. V. 11. — VII. 16., in quo eos monet, ut doctrinae suae praeceptis obediant, s. 11 - 21., non adeo elegantia, quam gravitate sese commendat; quippe ibi dogmaticum fere tractat argumentum. Sed dein saepius antithetorum usu delectatur, quo native magis sese ejus animo offerrent, et quo simplicior in iis inveniat elegantia. Exemplo sint, C. VI. 8, 9., quibus verba sibi opponuntur aptissima. — Praecipue vero, Cap. VI. tropi figuraeque, sese excipientes, sibi invicem succedunt. — Ita, s. 4 - 10., ea recenset, quae ministerii causa lubenter tulerat, et aliorum ignominiae suam opponit conditionem. „ Quo loco, haud scio fane, an invenias quidquam apud ullum oratorem vigentius aut rerum copia, aut partium explicatione, aut antithetorum frequentatione atque

acu-

acumine, cum tanta simplicitate ex vero" (1). Sic autem pergit, ut allegoriâ utatur, C. VI. 11-13., qua intimos animi sui sensus in Corinthios effusos declarat, eosdemque ab iis in sui gratiam exposcit (2). Quibus vix communicatis, ad eos admonendos metaphoram addit, eo elegantiores, quo magis rei foeditatem exprimat: *Ne fiatis altero iugo copulati cum impiis*, jumentorum instar, quae, etsi imparia, eidem iugo subsunt, et illud in diversa raptant. Metaphoram denuo excipiunt antitheses, in quibus orationis κλίμαξ observetur, qua ad culmen adducta, subito orationem convertit ad ipsos et, *Vos*, ait, *estis templum Dei*. Neque hoc in loco negligatur velim verborum variorum delectus, μετοχή, κοινωνία, συμφώνησις, μερίς, συγκατάθεσις, quae longe ornatius dicuntur, quam si repetantur eadem voces.

Ne vero plura in Cap. VII. commemorem, attendamus orationis gradationem, f. 6 et 7. Licet enim eorundem vocabulorum repetitio, ex animo commoto orta, durior videatur; in iis tamen, quae pulchra sunt, haud praetermittenda videntur. *Consolatus*, ait, *est nos Deus adventu Titi; non solum autem adventu illius, sed etiam consolatione, quam ille accepit ex vobis, quum renuntiaret nobis vestrum desiderium, vestrum ejulatum, vestrum pro me zelum*, cett. Profecto hic ad finem usque surgit oratio. Aliam autem adjungit gradationem f. 9., item aliam, f. 11. — Metonymiam quoque ne negligamus, quam eleganter habet Paulus: *vos in*

(1) BAUER l. l. II. p. 106. Leg. HASELAAR l. l. p. 113.

(2) GLASSIUS l. l. Ed. Dathii II. p. 1199.

cordibus nostris estis, ad simul moriendum, et simul vivendum. f. 3. „ Hoc enim ex mala consuetudine (ut amico forte extincto, amicus ultro sibi mortem conscisceret) enatum, amicitiae firmissimae signum ponit Apostolus, ut ardentissimum suum amorem indicet” (1). Tot igitur tantisque de illis praedicatis, huic loco eleganter finem imponit gradatione haud vulgari: *Gaudeo, quod in omnibus penitus de vobis confidam.* C. VII. 16.

Si vero locum spectes, in quo dona ab iis expetit Paulus, Cap. VIII-IX.; in eo potissimum antithesium ornatu valet oratio. — Nam ab initio inde jam illa egregie surgit vel deprimitur, pro vario, quod tractat, argumento. Legens quidem sect. 2. (ubi verbum verbo, praedicato praedicatum, subjectum subjecto opponitur) fere versari mihi videor in locis montuosis, in quibus montes inter et valles adscenditur et descenditur. Ait enim: *ἐν πολλῇ δοκιμῇ θλίψεως* (jam penitus deprimitur) *ἡ περισσεΐα τῆς χαρᾶς αὐτῶν* (altius fane oratio surgere nequit, sed iterum in profundum descendit, scribens:) *καὶ ἡ κατὰ βάθους πτωχεΐα αὐτῶν* (at denuo, quam poscit, altissime surgit) *ἐπερίσσευσεν εἰς τὸν πλοῦτον τῆς ἀπλότητος αὐτῶν.* — Ita sect. 3. antitheses et paranomasias conjungit: *pro viribus et supra vires voluntarii fuerunt* (2). Quid multa! Tota oratio ad f. 7. usque continua gradatione absolvitur; itemque f. 10, 11., alia.

Ne

(1) GLASSIUS l. l. II. p. 896. (2) Attendas Paulum dixisse, non adeo eos egisse, sed voluntarios fuisse supra vires; quapropter BAUERUS immerito in eo *αυξήσιν* reperit.

Ne elegantem praeteritionem (παράλειψιν ajunt), C. IX. 1., nunc commemorem.

Nativa etiam venustate posterior Epistolae pars valde elucet. C. X-XIII. 13. — Paulus enim, calumnias refellens, Divinam et Apostolici muneris vim, C. X. 4., proponit allegoriâ. Militis instar pugnam instituit, sed non humanis viribus fretus, ut ille solet. Atque hoc eo dicit elegantius, quo magis res ad sensus refert. Videmus fere Apostolum debellantem, eumque tanta fortuna pugnam instituentem, ut nulla non ei cedant obstacula, et, captivis jam adversariis, omnia Regi suo subjiciat. In hac autem allegoria ad finem usque pergit, omniaque, quae militis et victoris sunt, egregie ad suam accommodat causam. Major enim inest elegantia, quod non comparisonem instituerit, sed allegoriâ sententiam investiverit.

Eadem porro venustas, eaque satis apta et elegans, cernitur C. XI. 2.: *Praeparavi vos, (quos) uni viro, (ut) virginem puram sistam, nempe Christo.* Imagine utitur virginis, quae viro nubenda paratur. Illa quidem maritum unice curet, haud ceteros attendat, oportet; quod inprimis vim habet, si Orientalium feminarum rationem observamus. Comparisonis enim, quod ajunt, tertium in eo cernitur, quod unius, non plurium, studio flagrare debeant. Non aliter Christiani pura Christi doctrinâ unice erant imbuendi, Eique soli sese dicere debebant. Atque his una tacite declarat, sese non desipere, quod antea concedere visus fuerat, C. XI. 1. — Huic allegoriae aliam adjunxit comparisonem, qua mentem suam explicare conare-

tur. Venustatem fane praebet illa troporum et figurarum permutatio ; quippe in his etiam delectat varietas. Sed insuper ipsa comparatio eleganter se habet: *Metuo, ne forte, sicut serpens ille Evam seduxit calliditate sua, ita corruptae mentes vestrae degenerent a simplicitate, quae est in Christo.* C. XI. 3. Aptā omnino est comparatio. Uti Eva decepta est πανουργία serpentis, ita vos forte decipiamini πανουργία falforum doctorum; uti Eva erat ἀπλοῦς (quod non aperte indicat, sed intelligi vult), ita et vos eratis ἐν ἀπλότητι in Christo. Neque minus efficax eadem est dicenda, cum ita magis videant Corinthii, quibus sese objiciant periculis, si his locum dent. — Eodem simul loco ironiam usurpat acutissimam, eamque adhibet „ad Corinthios unice, velut solos ea dignos, ob fastum, arrogantiam et tumorem” (1). Hujus ironiae elegantiam quisque percipit; at de his dein. — Sed quid est, quod de ceteris orationis luminibus pluribus ego moneam. Totum enim hunc sermonem „orationis ornamentis et schematibus picturatum ac modulatum”, suo tempore monuit Erasmus (2).

Quisque porro in egregio loco C. XII. 1-10.... at abstineam! Tanta enim in hac Epistola venustae orationis indicia adfunt, ut eorum delectus revera sit difficillimus.

Sed vero praeter venustatem, quae ex tropis et figuris oritur, haec attendatur velim, quae e *na-*
ti-

(1) BAUER l. l. III. p. 489. (2) Sunt verba ERASMI ad 2 Cor. XI, 23. et cf. de *Doctrina Christi* l. 4. c. 4.

tivo rerum argumentorumque ordine nascitur. Nam quo magis omnia artificiose sunt congesta, eo minor est epistolarum elegantia, quae ita arte, non ex animo, censeantur esse conscriptae. Verum in hac maxime Epistola viget nativus ordo. Omnia sponte fluunt. Dialecticum ordinem magnopere non curat Apostolus, sed ubique fere, quomodo ex altero argumento alterum oriatur, intelligimus. Verbo: amicus cum amicis loquitur. Quae forsitan causa est, cur orationis hiatus isti vituperent, qui Dialecticam quaerunt, non Naturae ordinem.

Denique (1) ad hanc venustatem referatur *collocatio membrorum*, s. distributio orationis partium, quam in locis, C. I. 6, 21. II. 10. III. 2. VI. 11. VIII. 7. IX. 8. XI. 17., aliisque vidit Bauerus (2); quaeque ideo silentio praetermitto. Verbulo modo moneo de *numero* q. d. *oratorio*; non quem Sophistae, unice placendi studio ducti, usurparunt, sed qui oriebatur ex animo sancto, divinitus affecto. Bauerus se illud recte transmisisse dicit, „ut leve et alienum a *scriptis* utique „nec declamationi destinatis” (3). Verum quid est, quod illum numerum negligamus, cum revera adfit? quod ipse concedit Bauerus. Fateor quidem, illum non ex placendi studio fuisse ortum, sed cum Apostolus ipse tam *ἀισθητικῶς* sese probavit sentire de eo, quod pulchrum sit et honestum

(1) Ne nunc quid moneam de eleganti idearum argumentorumque nexu; prouti ille C. II. 16. III. 1. VIII. et IX. aliisque in locis cernitur. (2) BAUER l. l. III. p. 359. (3) l. l. p. 349.

stum (cf. Phil. IV. 8.) quid mirum ergo, hanc verborum ἁρμονίαν suavitatem suam sese sponte scribenti ipsi obtulisse? Mihi saltem inesse videntur hujusmodi numeri locis: ἰλαρὸν γὰρ θότῃν ἀγαπᾷ ὁ Θεός, C. IX. 7., βλέπω γὰρ, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη, εἰ καὶ πρὸς ὥραν, ἐλύπησεν ὑμᾶς, C. VII. 8. πᾶς οὐχὶ μᾶλλον ἢ διακονία τοῦ πνεύματος ἔσαι ἐν δόξῃ, C. III. 8. cff. item III. 1 - 3. XI. 2. alia. Verum de his disputare non lubet, aliisque forte aliud judicantibus lubens cedo. —

§. 3.

Orationis suavitas.

Pergamus jam ad illas orationis dotes, quae ad animum referuntur. Omnes fere hujus Epistolae interpretes dictionis suavitatem observarunt. Est autem „dicendi suavitas, Schellero (1) iudice, orationis virtus, quae efficit, ut placeamus lectoribus..., atque ita ab iis libenter legamur.... Intellegitur ergo hic suavitas honesta, et honesto homine digna, non ea, quae cachinnos commoveat”.

Neque tamen hic agimus de suavitatem, q. d., animi Paulini (de qua C. II. §. 3), sed de orationis suavitatem, quae ex animo oriatur, ejusque dulcedinem prodit. Quapropter, ne eadem repetam, rogatos velim lectores, ut ante, quam ad sequentia procedant, quae l. l. uberius dixi, ea relegant. Quibus

(1) SCHELLER, *Præcepta styli bene Lat.* p. 309.

bus observatis, universe animadverto: Epistolam, quae tenerrimos illos benivolentiae et modestiae sensus aperte et sine fuce verbis declarat, inprimis suavitatis laude commendari. Quum enim suum erga Corinthios testetur amorem; cum eorum facta gestaque amici instar dijudicet; cum se eos meliori de nota aliis commendasse comiter fateatur, cett.: quis adeo sit vecors, qui suavem dicendi rationem non animadvertit! — Sed agedum ipsum Paulum audiamus, et suavitatis indicia proferamus.

Ne nunc moneam, suaves inprimis esse Epistolas, quae gratâ quadam ordinis negligentia sese commendant; uti haec nostra est Epistola; mira profecto *appellationibus* inest suavitas. — Prouti solet in ceteris, ita hîc Christianos suavi ἀδελφῶν nomine insignivit, C. I. 8. VIII. 1. IX. 1., eosque haud raro ἀγαπητοὺς dixit, C. XII. 19. et VII. 1., quo in loco magna appellationis est vis et dulcedo, quod eos ad καθαρισμὸν excitat, eoque magis sibi eorum conciliat gratiam, quo se penitus apud eos insinuat. Quin et blando τέκνων nomine eos alloquitur: ὡς τέκνοις λέγω, C. VI. 13.; quam formulam in amore suo testando native et suaviter admodum inserit. Eos quoque C. XII. 14., *filios* suos nuncupat, suumque paternum amorem suaviter hisce verbis praedicat: οὐ γὰρ ὀφείλει τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσι θηραυρίζειν, ἀλλ' οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις. Quid autem suavius, quam quod se dicat Corinthiorum δούλον διὰ Ἰησοῦν, C. IV. 5.; ne nunc illud τις, C. II. 5., commemorem.

Hisce quidem omnino addendum putarim, miram illam *in flectendis sibi eorum animis* suavitatem.

tem. — Jam initio Epistolae eos sibi conciliat, testatus suam erga eos benivolentiam, et ex iis consolationem, C. I. 3 sqq. Hoc autem eo suavius dicitur, quo gravius eos in priori Epistola reprehenderat. — Nec tamen nos ii sumus, qui, ubicunque Paulus suum testatur amorem, ibi dicendi suavitatem adesse velimus; plerumque enim ad id adversariorum calumniâ cogebatur. Nec etiam omnes de re suavi suaviter scribunt. Sed vero scribendi rationem in eo observamus, eamque mollem dicimus. Haec enim bina egregie conjunxit Paulus. C. I. 24. Dixerat se, ut iis parceret, Corinthum non petiisse. Jam vero occurrit suspicioni, ac si iis dominari vellet, et scribit: *συνεργοί ἐσμεν τῆς χαρᾶς ὑμῶν*. Quid mollius! quid amantius! cf. item C. VI. 11. — Maxime vero posterior Epist. pars, inde a C. X. suavitate sese commendat. Uno tantum addito vocabulo, amantissime scribit: *Φοβοῦμαι γὰρ, μήπως ἐλθὼν οὐχ ὅιους θέλω εὐρω ὑμᾶς*, C. XII. 20., *μὴ πάλιν.... πενθήσω πολλοὺς κ. τ. λ. σ. 21*. Nativum quoque est illud: *Χαίρομεν γὰρ*, C. XIII. 9., et ita complura alia.

Quantopere autem suavitati inserviat Pauli proprius mos, *quo rem*, quam summo jure negare potuerat, *interrogando proponit*, quoque ipsos illos iudices sistit, nemo non videt. Hujus moris plurima adsunt exempla: *τοῦτο οὖν*, scribit, *βουλευόμενος, μήτι ἄρα τῇ ἐλαφρίᾳ ἐχρησάμην; ἢ ἂν βουλεύομαι κατὰ σάρκα βουλεύομαι*; C. I. 17. *Ἀρχόμεθα πάλιν ἑαυτοὺς συνιζάνειν*; C. III. 1. *ἢ ἁμαρτίαν ἐποίησα*; C. XI. 7. cf. XII. 17. alia. Inprimis au-

tem

tem huc pertinet, *faceta*, qua utitur, *ironia*, quae mira suavitate nos allicit, etiamsi sit mordacissima, uti illud: καλῶς ἀνείχεσθε; C. XI. 4., quod longe suavius dicitur, quam si acriter eos increpasset. Ita quoque χαρίσασθέ μοι τὴν ἀδικίαν ταύτην, C. XII. 13.; de quibus Bauerus „huic, inquit, ironiae Pauli, omnes Socraticas ironias ego postpono” (1).

Sed, quo modo in *adversarios* loquatur, videamus. — Incestum illum, C. II. 5., ne nomine quidem commemorat. Obliviscendi cupidus, qualis ille fuerit, utitur pronomine τις (2). — In tota fere Epist. (quod inprimis tenendum) Paulus calumniam a se avertit, sed vix ejus auctores memorat, saltem fere eos leviter notat. Attendamus quaeſo, C. I. III. V. 12. VI. 8. (in quo posteriori loco indicans, qualis haberetur ab adversariis, eos non tantum odioso nomine non aggreditur, sed ne appellat quidem) C. VII. 2. X. 1. XII. 16. — Sicubi vero eos denuntiat, comiter valde et leniter id facere solet. In referenda enim calumniâ, C. X. 10., vix inserit vocem, φησὶ, nullo addito nomine; et f. 12. eos dicit τινὰς τῶν ἑαυτοῦς συνισανόντων. Loquitur de nonnullis ἐν προσώπῳ jactantibus; at isti Pauli erant adversarii, C. V. 12. I-

(1) BAUER l. l. p. 3. p. 492. et cf. GLASSIUS *Phil Sacra*. l. l. II. p. 911. (2) Interpretatur quidem GROTIUS: si qua Ecclesia me moerore affecit; ipsamque Cor. Ecclesiam notari putat. Cf. *Annot.* ad l. Verum CHRYSOSTOM. ERASM. omnesque fere interpretes recentiores, ad hominem quendam, speciatimque incestum illum, alludi statuunt, quod et verborum cohaerentiae, et priori Epist. optime congruit; ceterum cff. Interpretes.

Item de τῷ ἐρχομένῳ, C. XI. 4. cet. Eos autem demum Capite XI. 13-15., vehementer concitato animo, et fervore ductus, dicit ψευδαπόστολους, ἐργάτας δόλιους, διακόνους Satanae; sed vero in sequentt. ad placidam statim revertitur orationem, et suaviter monet de πολλοῖς καυχώμενοις κατὰ τὴν σάρκα, f. 18.; et dein: ὥς δ' ἂν τις τολμᾷ, f. 21. inpr. f. 22. — Praeterea in iis refellendis quasi concedere videtur calumniam, qua eum petierant; quod C. XI. inprimis obtinere monuisse sufficiat.

Neque eadem haec suavitas negligenda videtur in *monendo*, *petendo* *corrigenendoque*. — Audias velim, quam suaviter, quam comiter Corinthios moneat: Ὑπὲρ Χριστοῦ.. πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καταλλάγητε τῷ Θεῷ. C. V. 20. Μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις. C. VI. 14. Χωρήσατε ἡμᾶς. C. VII. 2. Ἀυτὸς δὲ ἐγὼ Παῦλος παρακαλῶ ὑμᾶς διὰ τῆς πραότητος καὶ ἐπιεικείας τοῦ Χριστοῦ. C. X. 1. Δέομαι δὲ f. 2.; multa alia. In his sane blandam monentis amici vocem audire mihi videor. — Sed praecipue hoc obtinet C. VIII et IX. Paulus C. VIII. ultro a Macedonibus ad Achaeos pergit, eosque jam ante admonet, quam ipsi percipiant, saltem id aperte declaret. Fiduciam enim, quam de iis fovet, enuntiat Apost. Deinde (ne in tanta copia alia commemorem) C. IX. 1. coll. VIII. 24. dicit: *Hos vobis commendo socios, nam de ministerio erga Christianos περισσόν μοι ἐστὶ τὸ γράφειν ὑμῖν*; quo nihil suavius admoneri possit. — His adjungatur illud: ἵνα μὴ λέγομεν ὑμεῖς. f. 4. — Pau-

Paulum quidem *amicam de iis tulisse sententiam*, supra vidimus; sed audias, quam *blande et suaviter* illam *proponat*. — Omnes fere Corinthios istud incesti scelus lugentes habet, C. II. 5.: εἰ δέ τις λελύπηκεν, οὐκ ἐμὲ λελύπηκεν, ἀλλὰ ἀπὸ μέρους, ἵνα μὴ ἐπιβαρῶ, πάντας ὑμᾶς. Egregiam quoque eorum conditionem ita patefacit, ut maximae illis laudi sit, in hisce: ἡ Ἐπιστολὴ ἡμῶν ὑμεῖς ἐξε. C. III. 2. Item lubenter recordatur eorum emendationis, illamque suaviter iis declarat. Ἰδοὺ γὰρ, . . . τὸ κατὰ Θεὸν λυπηθῆναι ὑμᾶς, πόσῃν κατεργάσατο ὑμῖν σπουδὴν: C. VII. 11. Quo in loco observes, quantopere eorum laudis recordari cupiat (1). Et C. VIII. 7. ὥσπερ ἐν παντί περισσεύετε, quae blandior est habenda oratio, quippe quae versatur in expetendis donis.

Quid! quod *increpantis Pauli* severitas mira mitigetur *suavitate*, C. VII. 11-13. (2). Nam C. XII. 20, eorum non adeo reprehendit vitia, sed suavissimis verbis pronuntiat se *timere*, ne illa inter eos grassentur. — Denique *grata illa orationis negligentia*, quam merito suavitatis esse docuit *Ernestus* (3), hic (ut supra monui), inprimis obtinet. —

Atque jam satis constat, Paulum in hac Epistola non tantum manifestare se amoris, benivolentiaeque sensu plenum, sed illum inprimis suavi oratione cum aliis communicasse; quae fane orationis sua-

(1) Cff. quae de huius loci suavitate monuit NIEMEYER l. I. D. V. St. 2. p. 426 sqq. (2) Quod quantum valeat bene docuit Ven. WILDSCHUT Spec. I. p. 78, 79. (3) *Oratio de grata orationis negligentia*, in ERNESTI Opusc. Philaet Crit. p. 126 sqq.

suavitas e morum illa lenitate (quam supra in eo observavimus) fuit enata.

§. 4.

Orationis Gravitas.

Haec autem, quae est in Epist. suavitas non unice hîc attendi meretur, quippe comitem ducemque sibi habet dicendi gravitatem. Haec autem illa habetur „orationis virtus, quae res graves ita tractat, ut graves esse vere adpareant” (1). Et res quidem, quas hic tractat Apost. omnino graves esse, quis refragari aufit? Quid enim Evangelii et muneris Apostolici defensione; quid coetus Christiani emendatione, et pauperibus succurrendi studio, gravius dici possit?

Cum autem supra ex Pauli *verbis* ejus indolem indagavimus; et quicumque graviter dicit ad laetiam, amorem, admirationem, spem, tristitiam, odium, timorem incitat; nunc vero hic ex iisdem verbis orationis dotes indagamus; non potest fieri aliter, quin jam multa sint praeoccupata, quae hoc quoque loco eximie valeant. Quapropter nunc scribendi modum in iis attendamus.

Universe quidem ex eo patet dicendi gravitas, quod, *Apostolica auctoritate instructus, omnia pronuntiat*. — In tota enim Epistola ita se praebet, ut non tantum amicus ad amicos, sed Apostolus ad Societatis Christ. focios scribat. Illa scribendi ratio,

(1) SCHELLER, *Praec.* 1. p. 278.

tio, in increpando, in admonendo, in jubendo, in constituendo coetu apparet; in quibus omnibus oratio tam gravis est, ut continuo ejus tanquam Apostoli auctoritatem dignitatemque sentiant Corinthii; quam praeterea ab aliis observatam vult, ut vidimus S. II. §. 2. Hanc ob causam de Macedonibus scribit: *ἑαυτοὺς ἔδωκαν πρῶτον τῷ κυρίῳ καὶ ἡμῖν*. C. VIII. 5. Propterea omnem dat operam, ut suae doctrinae unice morem gerant Corinthii, C. XI. 4. — Neque illud alienum dicatur a Pauli persona. Epistola enim Apostolica non tantum suavitatem, sed inprimis gravitatem, sese commendat necesse erat. Graviter ideo illa se habent, quae initio Epist. scribit: *Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χρ. διὰ θελήματος Θεοῦ . . . τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ . . . χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χρ.* Graviter item ultima verba: *ἡ χάρις τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χρ.* cet; estque ea totius orationis indoles, ut gravitate sua sese commendat. Instar omnium sint loca, C. II. 5. III. 6. VIII. 6, 18, 22. alia.

Quod ut ulterius pateat, adjungamus specialia nonnulla; illamque gravitatem attendamus in vocabulis, formulis, ipsisque argumentis. A posterioribus initium ducamus.

Argumentorum quidem *copia*, quam profert, insignem orationi conciliat gravitatem. Ubivis in Epistola argumentis fere argumenta addita, et cumulata videmus. Hoc autem ne ita accipiatur velim, ac si eadem continue alia repetantur forma, sed ut una eademque res diversis argumentis fulciatur. — Exemplorum est copia. Inspiciamus tantum, C. III. 7 sqq., loco saepe cit., ubi varia ar-

gumenta miro modo sibi fere inmiscentur; quod in tanta verborum brevitate est, quod miremur. — Eximia autem est gravitas loci, C. IV. 16. — V. 10., in quo, quaque fere pericopâ novum tractatur argumentum, quod praecedenti explicando inserviat. — C. VI. 5., in quibus sese Dei ministrum probat, cuivis fere vocabulo novum inest argumentum, et paucis omnem suam vitam complectitur. cff. item X. 11. XI. 4. alia, quin et totum C. X., in quo mira dicendi brevitate ac varietate causam suam tuetur.

Ne autem quis putet, Paulum argumenta tantum enumerasse, non ponderasse, praeterea observes gravitatem, quae ex *argumentorum pondere* oritur. Gravia enim et valida sunt haec, quae profert, argumenta. Ita v. c. ὁ λόγος ἡμῶν ὁ πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἐγένετο ναὶ καὶ οὐ. C. I. 18.; quod ut probet, ipsam doctrinam, quam annunciavit appellat testem; quin et Deum antestatur, qui dictis fidem faciat, s. 18-23. — Dein causam refert, cur incesto isti condonandum autumet, eamque gravissimam: *ne forte nimia tristitia absorbeatur (homo) huiusmodi*, inprimis ne quid detrimenti capiat res Christiana, C. II. 7-10., item C. III. 13-18. X. 1., quibus adjungatur cum argumentorum copia, quorum *singula* sua sese gravitate et valore commendant, tum *testimoniorum et exemplorum vis*. Haec enim ejusmodi sunt, ut Christianis vix magis possint esse accommodata. Valent enim inprimis illa, quae et e. S. Litt. et ipsius Dei testimonio petuntur. Ita hortatur eos, C. VI. 1. *ne frustra Dei gratiam receperint*, et addit continuo:

Λέ-

Λέγει γάρ· (scil. Deus) καιρῷ δεκτῷ. cet. Item f. 16. ὑμεῖς γὰρ υἱὸς Θεοῦ ἐσε ζῶντος· καθὼς εἶπεν ὁ Θεός. κ. τ. λ. C. IX. 9. alia, Vel sicubi exempla affert e S. L., petit illa vel ab Israëlitis in deserto, C. VIII. 15. (coll. Exod. XVI. 18.) aut, quod gravissime Christianos moveat, ab ipso Christo, C. VIII. 9.

Insuper gravis admodum est *argumentorum nexus*. Huc spectat, quod ipsius Dei promissis verbisque adductis, C. VI. 16-18., statim addat: ταύτας οὖν ἔχοντες τὰς ἐπαγγελίας, ἀγαπητοὶ, καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς. Cff. loca, C. IV. 1-15. VI. 1. V. 11. XII. 1., alia. — Nec minus *argumentorum usus* gravitati inservit, quae facit, ut rem, quam proposuerit, pluribus explicet. (de quibus nonnulla dixi in argumentorum copia referenda). Exempli sint loca, C. IV. 16. — V. 5., et maxime f. 5, ubi post vocem Θεός, additur: ὁ καὶ δοὺς ἡμῖν τὸν ἁγίασμα τοῦ πνεύματος... f. 15. καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν. f. 21. VI. 14. VIII. 23.; quae sane abesse facile poterant, sed graviter adduntur. — Ita etiam saepius dictorum causam subjungit, de quo supra. cff. C. IV. 1. VII. 1. XI. 5. Quo maxime pertinent, quae antea de perspicuitate monui; quippe gravitas est rerum gravium perspicuitas.

Verum haud minorem gravitatem ipsis *formulis sententiisque* inesse autumamus. Gravitatem omnino spirant formulae: Πισὸς δὲ ὁ Θεός, C. I. 18. ἐν οἷς ὁ Θεός τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα. et dein: ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ. C. IV. 4. Τοῦτο λογιζέσθω ὁ τοιοῦτος. C. X. 11. ὁ Θεός

οἶδεν. C. XI. 11. τοῦτο δὲ καὶ εὐχόμεθα, τὴν
 ὑμῶν κατάρτισιν. C. XIII. 9. cff. 11. XI. 12. III.
 17. V. 13, 14. VI. 13. XI. 10. — Illa autem
 gravitate maxime eminent *formulae asseverantes*,
 certae animi persuasionis testes. His quidem potissi-
 mum utitur in refellendis adversariis, uti: καὶ οὐ
 θαυμαζόν, C. XI. 14. οὐ μέγα οὖν, εἰ καὶ, cet. 15.
 ὑπὲρ ἐγώ. f. 23. in quibus elliptica dictio eximie
 gravitatem testatur. cff. C. XI. 31. VII. 16. III. 2.
 IV. 2. Nec omitti debent *dictiones* et *formulae*,
 admodum *simplices*, *imaginumque* usus, quae gra-
 vitate sua sunt conspicuae. In his instar omnium sit
 allegoria, a milite desumpta, C. X. 4.; concessio,
 uti C. XI. 1, 2. XII. 16. alia; inprimis autem
 antitheses, de quibus dubitem, plus ad suavitatem,
 an ad gravitatem, conferant. Sed de his omnibus
 antea me agere memini.

Restat, ut de gravitate, in *vocabulis* conspicuâ,
 nonnulla observem. Et egregiam quidem orationi
 gravitatem conciliat particularum, vocularum et ver-
 borum repetitio. — Hanc in rem legas, C. VI. 9. sqq.
 et videas, quantopere ad gravitatem faciat repetita
 formula ὥς: ὥς λυπούμενοι, .. ὥς πτωχοὶ, ὥς μη-
 δὲν ἔχοντες. Haec enim abesse potuerat, si uno
 tenore calumniam recensuisset, dein veram suam
 conditionem addidisset. Eadem est repetitio prae-
 positionis ἐν: f. 5-7., ter repetitum εἰ καὶ, C.
 VII. 8.; sexies item ἀλλὰ. f. 11. et eodem modo
 εἵνεκεν. f. 12., καὶ quater C. VIII. 7. εἴ τις quin-
 quies, C. XI. 20. καὶ γὰρ. f. 22., quam Polysyndeton
 et Epistrophē dicunt Rhetorici.

Ultimum gravitatis exemplum praebeant illa loca, in quibus *ante* orationis *subjectum* id ponitur, quod de eo *praedicatur*, uti saepe in Epist. sua facere solet Paulus. ὁ δὲ κατεργασάμενος, ait, ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, Θεός, C. V. 5. ἰλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός, C. IX. 7. πιστὸς δὲ ὁ Θεός, C. I. 18. ἐν σαρκὶ γὰρ περιπατοῦντες, C. X. 3. cff. XI. 18. alia. Denique *antithetorum* exempla praefato sunt, C. VIII. 2. loco saep. laud. 10, 11. XIII. 8. alia.

Tanta ergo fuit Pauli in scribendo gravitas, tanta suavitas. Indagantibus vero, utra harum orationis dotium priores teneat in Epistola partes, apparet nobis, dicendi gravitatem maxime in his literis dominari. Sed haec mira temperatur dicendi suavitate, atque ita jucundum, nescio quid, nobis accidit legentibus; quod et ipsa Pauli indoles, et maxime ejus affectus genuere. (1)

§. 5.

Orationis Concitatio.

Prouti pictoris sculptorisque eo major est praestantia, quo magis imaginem ad vivum depinxerit sculpseritve, ut facillime in omnibus fere lineamentis archetypon noscas; ita Epistolae auctor, qui de se suisque rebus aliiscum agit, eo habetur

(1) Egregia sunt, quae de hac Pauli oratione monuit BEAUSOBRE: „ Il fait mêler l'autorité avec la condescendance, et toute la douceur de l'Apôtre S. Jean avec la sévérité de Jean Baptiste." *Preface.* p. VI.

tur disertior, quo clarius omnes suos affectus, studiaque omnia expresit, quo magis non tantum Epistolae argumentum, sed et forma, non tantum res, sed ipsa verba, affectus illos indicant. Nec mirum. Ita enim nativa maxime habetur oratio, neque artificiose congesta; ut scribit amicus ad amicum, pater ad filium.

Atque hinc intelligitur, quamobrem concitatio in scriptoribus revera commotis orationis virtus habeatur. Est enim quasi affectuum delineatio, qua fit, ut in legentium animis hi excitentur.

Oritur autem haec styli affectio, observante Doct. Donker Curtio, „exscribentis animo incitato, s. rei magnae et gravis cogitatione et admiratione, s. affectuum commotione” (1). Quapropter illam in hac maxime Epist. spectemus necesse est, „Tantam enim oratori vim addere habentur affectus, ut *victoriam* plane in iis ponant dicendi auctores, et languere sine illorum nervis dicant omnem dicendi copiam” (2).

Hanc autem Epistolam ad Pauli affectus nobis indicandos utilissimam esse supra vidimus, quapropter nunc docuisse sufficiat, quam illi in orationem vim habuerint, et quantopere valeat dictio ad nos iisdem imbuendos affectibus.

Legas vero Epistolam, et ubivis fere non tantum commotum sese ostendit Paulus, sed eodem te movet imbuitque affectu. Rapit nos, quo nos ducere vult. Fere cum illo lugemus. Ubi plorat, vix

a

(1) DONKER CURTIUS *Disj.* l. p. 153. (2) Sunt fere verba BAUERI *Rhet.* l. P. l. p. 441. qui legatur in loco: *de affectibus.*

a lacrymis nobis temperare possumus; ut est apud Poëtam: *Si vis me flere, dolendum est primum ipse tibi* (1). Sane, haec ea est orationis dos, hac in Epist. conspicua, quae non uno alterove loco se prodit, non uni alterive verbo formulaeve inest, sed per universam fere Epistolam dominatur. Hinc mixtum illud scribendi genus, quod hic obtinet. Hinc illa generis tenuis, medii sublimisque conjunctio. Atque hinc est, quod nunc interroget, nunc audacter loquatur, quod cum summa gravitate mira sit conjuncta suavitas, quod argumenta argumentis, verbis verba accumulentur. Hinc quoque saepius oratio adeo non constat periodis, juste compositis, tropique et figurae tanto aestu sese fere protrudunt. Hinc porro metaphoram excipit allegoria, allegoriam antithesis, antithesin ironia, ironiam comparatio. Hoc pacto explicandae sunt imagines, nonnunquam propositae tantum, et mox aliis immixtae, at nonnunquam penitus ad rem accommodatae, quarum tenacem se prodit Paulus, et iterum iterumque inflexae. Haec denique ratio videtur, cur Paulina oratione aliis aliisque nos commoveamur affectibus. (2)

Hanc si observare negligimus orationis dotem, haeremus profecto (ut nonnulli fecerunt) in interpretanda Epistola, et observanda ejus oratione. —

Ut

(1) HORATII *de arte Poët.* v. 101, 102. (2) Huc maxime spectant, quae universe de Pauli oratione monuit CAMPBELL. „The styl of Paul has something peculiar, by which, in my opinion, there would be no difficulty in distinguishing him from any ohter writer”- cf. G. CAMPBELL, *The four Gospels. Translated from the Greek.* Ed. v. Edinb. 1812. vol. I. *Prelim. Disfert.* I. p. 74.

Ut autem, quae universe adhuc dixi, fiant manifesta, *singularia* quaedam de hac scribendi ratione, e Pauli Epistola adscribam.

Hebraismos (1) multis in locis reperiri Pauli ferebat scribendi ratio; verum in eo, quod iis saepius fuerit usus prae formulis Graecis, sibi quoque usitatis (cf. pag. 28.) quidni concitati animi indicia animamadvertere liceat. Ferventius enim Orientalium ingenium in Hebraeorum formulis verbisque luculentius patet, quam in Graecorum formulis. Hinc autem explicandum quod illis saepe lubens fuerit usus ad Corinthios, quorum tamen longe alia causa fuit ac Hebraeorum, Galatarum, aliorum.

Praeterea concitata nos movet Pauli oratio, quando in medio sermone *appellationes* proprias inserit; cuius rei luculentum exstat indicium in illo: *Os nostrum apertum est erga vos, Corinthii!* C. VI. 11., et quum in media oratione suum ipse infert nomen: *Ἀυτὸς δὲ ἐγὼ Παῦλος παρακαλῶ ὑμᾶς* (2) C. X. 1.; quumque Deum testem advocat: *ἐγὼ δὲ μάρτυρα τὸν Θεὸν ἐπικαλοῦμαι*, C.

(1) Concitationis indicia plurima habentur, quae supra ad gravitatem retuli; quo multa pertinent, quae ad argumentorum copiam jam adduxi, quippe concitate scribens alia aliis addit, et vix ab argumento desistit. Illud obtinet C. IV. 16. — V. 10. VI. 5-10. maxime C. VIII et IX.; Item eo quaedam revocanda, quae ad argumentorum usum, ac formulas asseverantes, propositas cum animi aestu, retuli. Quis enim scribendi virtutes adeo definiat, ut neutiquam sibi invicem accedant? (2) Concitatam orationem debilitare mihi videtur BEZAE versio: *Ceterum precor vos per clementiam et aequitatem Christi, ego ipse Paulus.* Nostratum „Voorts” quietam indicat orationem, quae in Graecis deesse videtur. Longius aberrat Ven. V. VLOTEN. Malim igitur vertere: *Ipse autem ego Paulus cet.*

C. I. 23. Commovemur fane cum Paulo, cui tanta inerat animi concitatio, cuique tanta opus erat persuadendi vi (1).

Concitatum animum ostendunt *dictiones ellipticae*, in quibus animi affectus tanto aestu prorruunt, ut breviores amet dictiones easque ellipticas. Hoc jam supra monui in illis: *εὐλογητὸς ὁ Θεός*; quibus adjungantur loca, ubi particulae absentia e concitata sua mente nascitur, quam ἀποσιῶπῃσιν dicunt Rhetorici, v. c. *ἡ ἐπιστολὴ ἡμῶν ὑμεῖς ἐξε*. C. III. 2. *νῦν χαίρω*. C. VII. 9. *χαίρω* f. 16. (2) vel absente vocabulo: *γέγονα ἄφρων*, C. XII. 11. (3)

Nec minus id testatur *abrupta illa dictio*, quando scriptor ad antegressa revertitur, a quibus in concitata oratione paululum deflexerat. Ita C. VI. 16. et XI. 8, 9, ubi, memoratis iis quae eorum in gratiam fecerat, ante scribit, quam factorum causam tradit: *est veritas Christi in me*, et demum, f. 11., ad argumentum revertitur. Hoc autem imprimis obtinet in C. VIII et IX. Postquam enim scripserat: *gaudeo, quod penitus confidam de vobis*, ab eo declinat, et ea inferit, quae aliam eamque summam gaudii causam praebebant, scil. libe-
ra-

(1) Ne nodum in scirpo quaerere videamur, vix illa loca commemoro, in quibus Paulus, etiamsi de se solus agat, plurali numero utitur; de quo LONGINUS *περὶ ὑψους*. f. XXXIII. (2) Cf supra p. 31. (3) *καυχώμενος* quod additur in recepto textu, abest in Codd. A B D E F G. 23* 46, 67** 71. 3, 5, 6. (cf. WETSTEIN ad 1.) alii 3. *Matth.* f, g. *Verss. Copt. Aeth. Arm. Vulg. It. Ambr. Ambrst. Hil.* (not. WETST.) *Pel.*; probb. MILLIO, GROTIUS, GUIESBACHIO. Videntur librarii, hiatus evitandi studiosi, id addidisse.

ralitatem eorum, Paulo cognitam. His autem ad finem perductis, C. IX. 15., eo redit, unde antea sermonem instituerat, C. X. — Monuit jam Longinus, quantopere illa dicendi ratio orationis virtus dicenda sit, quamque scriptores concitati ab inchoata oratione ad alia subinde transilient, et his interjectis ad institutum rursus sermonem revertantur, nam, τότε γὰρ, inquit, ἡ τέχνη τέλειος, ἢνίκα' ἂν φύσις εἶναι δοκῇ· ἢ δ' ἂν φύσις ἐπιτυχῆς, ὅταν λανθάνουσα περιέχῃ τὴν τέχνην: „*tum demum Ars consummata est, atque absoluta, quum Naturae speciem induit; et vicissim, Natura tum demum felix emendataque dicenda est, quum ab arte latenter adjuvatur*” (1).

Si vero orationis concitatae vim spectare cupias, ea observes loca, in quibus omnia *quaecunque animo complectitur, effundere conatur*, et unum alteri superaddens plura cumulare; qualia multa in his literis loca unusquisque reperiet. — Huc referatur *asyndeton* q. d. omisissis particulis, C. XI. 22, 23. Ἑβραῖοι εἰσι; καὶ γὰρ. Ἰσραηλῖται εἰσι; καὶ γὰρ. cet. τίς f. 29. sine copula et particula C. XII. 10., quae collecta videas a Bauero (2). Commoti enim animi fervor conjunctionum vincula respuit, uti bene docuit Longinus (3). Similiter longius ali-

(1) LONGINUS περὶ ἑψονς. f. 22. περὶ ὑπερβατῶν. ver-
tente TOLLIO p. 140, 141. (2) BAUER l. 1. p. 592.
(3) De copulis ita monet: τὴν ἐλευθερίαν ἀπολύσει τοῦ δρό-
μου, καὶ τὸ ὥς ἀπ' ὀργάνου τινὸς ἀφίσσεται: *His libera ipsi
procurrendi facultas eripitur, visque illa retenditur, qua
sicut telum e machina nervo solet, in adversarios emitti-*
tur. l. 1. p. 21. p. 139.

aliquando producitur oratio, donec cuncta adduxerit scriptor, quaeque dicat, veluti e torrenti fluunt. v. c. C. I. 3, 4. l. supra l. cet. Item: Ἡμεῖς δὲ οὐχὶ εἰς τὰ ἄμετρα καυχησόμεθα, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον τοῦ κανόνος, οὗ ἐμέρισεν ἡμῖν ὁ Θεὸς μέτρου, ἐφικέσθαι ἄχρι καὶ ὑμῶν. Οὐ γὰρ, ὡς μὴ ἐφικνούμενοι εἰς ὑμᾶς. κ. τ. λ. C. X. 13 - 16. Neque aliter, C. XI. 23. illud: Διάκονοι Χριστοῦ εἰσι; ὑπὲρ ἐγώ. Jam vero hisce scriptis, vehementer Paulus concitatur, et scribendi aestus in sequentibus cernitur, ubi copulam facile omittit. His addantur, C. IV. 4. III. 14 - 18. VIII. 2. XII. 20. — Nec ita mirum, si scriptor tanto agitato aestu a *repetitionibus* haud abstineat, unde forte aliquando durior videtur oratio, uti vocis: παρακαλεῖν, C. I. 3, 4., copulae γὰρ repetitio, C. XI. 2.; VII. 6, 7., verborum vel formularum pleonasmī: καθ' ὑπερβολὴν ἐβαρήθημεν ὑπὲρ δύναμιν. C. I. 8. Αὐτὸς ἐγὼ Παῦλος. C. X. 1. coll. XII. 2, 3. — Quae omnia tantam profecto habent in lectorum animos vim, ut eosdem affectus, eandemque concitationem iis infundant.

Haec maxime animi commotio stylum reddit concitatum per *imaginum audacium et insolitorum usum*, a triumphis Romanorum, a Satana, ab obscuratione mentis per Deum hujus seculi, aliisque, defunctorum, de quibus supra, et huc quoque retulerim verborum fervescentium usum, uti illud ἐσυλήσα. C. XI. 7. — Ubicunque igitur dictionis concitatio, nos movet, variisque imbuit affectibus, quod quidem in tota Epistola, sed maxime in posteriori ejus parte obtinet, quae ob
 plu-

plurium virtutum oratoriarum conjunctionem egregia est habenda (1).

§. 6.

Orationis Sublimitas.

Superest, ut de dicendi sublimitate pauca disseram (2). „Cernitur autem haec, Cl. Lennepio iudice, non artificio quodam verborum, ad pompam et ostentationem comparato, quod non tam vitae, quam scholae censetur, non afflatu quodam furoris, quo vates suos, tanquam rabie tumentes, divinitus ferri, crediderunt, ignorantiae tenebris obcoecati, gentiles; sed oratione simplici, propria, familiari, quae, ex ipsis nata rebus, earum amplitudini, divinitaque explicandae sit accommodata” (3). Egregie autem observavit Blairius, acutus ille pulchri venustique iudex, eas demum revera sublimes

es-

(1) Maxime ergo hujus loci sunt, quae universe de Pauli stylo monuit Cl. VAN HENGEL: „Zijne ziel was niet van ééne, maar van vele gedachten tegelijk vervuld, die, als pijlen, door dezelve heenkruisten. Zij werden bij hem, de eene onmiddelijk uit de andere, geboren, verdrongen elkander, vóór zij geheel gevormd voor zijnen geest stonden, en lieten hem geene rust over, om aan de inkleeding te denken. Te regt heeft men den stijl des Apostels met een' bruischenden stroom vergeleken, welke alles in zijne vaart medevoert.” Zie *Verh.* t. a. p. bl. 24. (2) Posit forte ad gravitatem referri sublimitas; verum prouti a perspicuitate gravitas differt, ita fere a gravitate sublimitas. Sunt sane graves, res omnes sublimes, sed omnes res graves non aequae sublimes. (3) Cf. J. D. A. LENNEP in *Orat. l. de altitudine dictionis sacrae N. T. ad excelsam Longini disciplinam exacta*, subjuncta VALCKENARII et LENNEPII *Praek. de Analogia*, Traj. 1805. bl. 559, 560.

esse habendas descriptiones, quae versantur in rebus vere altis, ejusque sublimitatis sensu nos imbuant (1). Quapropter recte oratio sublimis dicitur, quae manifesto indicat, rem esse vere maximam, extraordinariam et sublimem (2); forte brevius definitur sublimitas: *rerum sublimium gravitas* (3).

Oratione autem sublimi cum nullae res tradi possint, nisi quae revera sunt sublimes, earum consummata penes scriptorem esse debet notitia (4). Haec autem sublimis earum indoles e verbis pateat necesse est; estque ea sublimis oratio, quae nos penitus moveat, qua affectus in nobis gignan-

(1) BLAIR *Lessen over de Redek. en fraaije letteren*, D. I. bl 76. (2) SCHELLER, *Praec. styli* l. p. 368. (3) Laxius tamen ejus fines circumscripsit LONGINUS, nervose scribens: Τοῦτο γὰρ τῷ ὄντι μέγα, οὐ πολλὴ μὲν ἡ ἀναθεώρησις, δίσκολος δὲ, μᾶλλον δ' ἀδυνάτος ἡ κατεξαιρέσει, ἰσχυρὰ δὲ ἡ μνήμη, καὶ δυσεξάλειπτος. Ὅλως δὲ καλὰ νόμιζε ὕψι, καὶ ἀληθινὰ, τὰ διαπαντός ἀρέσκοντα, καὶ πᾶσιν. „Ista enim vere grandis sententia est, quae auditorem in longam sui rapit admirationem: cui non modo non difficulter, verum nulla omnino vi atque ratione resisti potest: quaeque menti semel impressa, perennitura deinceps eidem, ac indelibili inhaeret caractere. In summa hanc esse demum veram, hanc genuinam et egregiam sublimitatem existima, quae et semper placeat, et ubique, et omnibus”. cf. LONGIN. l. l. f. 7. p. 44. — Haec autem omnia ad pulchrum et ornatum, non item ad τὸ ὕψος referenda esse, movuit BLAIR *Lessen* l. l. p. 78, 79. cum ipse LONGINUS f. VIII. eo revocet σχήματα et verborum compositionem; quae non adeo ad τὸ ὕψος sunt referenda; qua in re LONG. consentientem sibi habuit Cl. LENNEPIUM. Quapropter, quae in aureo LONGINI libello habentur, inde a sect. XVI — XLII., venustatis sunt. — At contra observavit Cl. SIEGENBEEK LONGINUM non adeo tractare illud, quod vulgo *sublime* dicimus, sed universe *Eloquentiam sublimem* (*de verhevene welsprekendheid*) cf. LONGINUS *over de verhev. vertaald door* M. SIEGENBEEK, Leyd. 1811. Inl. p. 11. (4) Cf. BLAIR p. 78, 79. et SCHELLER l. l. p. 368, 369. BAUER l. l. III. p. 771.

gnantur generosi, sublimes. Inprimis autem huic pertinent simplicitas, brevitās, perspicuitas et gravitas, de quibus supra me dicere memini (1).

Haec autem si ad Paulum accomodantur, Apostolus in hisce literis res tractat admodum sublimes. — Reputes, Lector! quot quantaque praedicet de rebus coelestibus, at ne cogites, res tantum coelestes altas esse dicendas; quippe et illae, quae in errarum orbe peraguntur, saepius sublimes sunt dicendae, et affectus iis gignuntur perquam excelsi, ipsa hac Epist. teste. Homines nimirum puros Deo sistere vult, amorisque item studio excitare. Ecquid autem amore excelsius sublimiusque? Deus ipse amor! Affectus suos, at quales in Paulo! exprescit, eosque animadvertimus altos, qui non nisi in animo excelso oriri possunt, quique pathetico sensu nos afficiunt.

Legas, quae ipse scripsit de *coelesti illa ἀποκαλύψει*, C. XII. Paulo, antea Rel. Christ. adversario, hodieque Evangelii vindici, ejus annunciandi provincia erat mandata, quae sublimis dici mereatur; sed insuper beneficio fruebatur, quo mortalium nemo adaeque fuerat beatus, coelestisque ei contigerat patefactio. Sed audias illum summa simplicitate simulque mira sublimitate hanc describentem: *Novi hominem in Christo ante hos 14 annos, (an in corpore, an extra corpus, nescio, Deus scit,) raptum in tertium usque coelum. Et novi hujusmodi hominem (an in corpore, an extra corpus, nescio, Deus novit,) raptum fuisse in paradysum, et audiisse inef-*
fa-

(1) BLAIR l. 1. p. 87, 93.

fabilia verba, quae nemini hominum eloqui liceat. (1).
Obsecro te, Lector! tune apud scriptorem quen-
dam

(1) De difficili h. l. multi multa retulerunt, quae singula repetere non hujus est loci. Pauca haec teneantur velim. *ἀνθρώπος ἐν Χριστῷ*). ἐν Χριστῷ, quod alii cum ἀπαργέντα, alii cum οἶδα jungunt, cum GROTIUS referre malim ad ἀνθρώπον. Neque tamen his verbis universe: *Christianum* intelligerem, sed potius *hominem, arctissime cum Christo junctum*. coll. 2 Cor. V. 17. Rom. VIII. 1. et; consueto S. S. maxime Johanneo, usu verborum οἱ ἐν Χριστῷ, idem fere ac μέντες ἐν Χριστῷ cf. STRONCK. *Disf.* l. p. 111. Imago defuncta videtur a vite, cui rami sunt inserti. cf. Joh. XV. 5. — Paulum hic loci de se agere docuit. Ven. HASELAAR *Disf.* l. p. 133. Illud vero addidisse videtur, quo magis probaret, se illo beneficio fuisse beatum, tanquam cum Christo junctum. — πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων.) Non est, quod haec cum GROTIUS ad priora referas, ac si ante 14 annos demum ad Christianorum sacra accesserit, quod temporis ratio non patitur. Sed pertinere videntur ad subsequencia; quippe haec ante 14 annos evenerant. Ceterum de temporis notatione cf. HASEL. l. l. p. 136. Forte haec addidit, ut significaret, se per omne illud tempus, iis nunquam fuisse gloriatum. — ἀπαργέντα.) subito elatum, evectum. cf. Act. VIII. 39. Apoc. XII. 5. — εἰς τρίτον οὐρανόν, εἰς τὸν παράδεισον.) Non curamus hic Rabbiorum nugas de 7 coelis, cf. WETSTEIN ad I. LIGHTFOOT. *Hor. Hebr. et Talm.* p. 721. SCHOETGEN. *Hor. Hebr. et Talm.* p. 718. Nisi utraque notio de eodem loco adhibetur, quae est SEMLERI et HASEL, sententia, saltem Paradiso non inferior locus intelligi potest, quam tertio coelo, Paulo monente, qui primum dicit de tertio coelo, dein de Paradiso. *Paradisus* dicitur de beatorum sede, Luc. XXIII. 43. et de divinae majestatis sede, ubi Dei est solium, Apoc. II. 7. coll. XXII. 1-3. cf. BOSVELD *Leerr. over* 2 Cor. XII. 1-11. bl. 5. Dord. 1815. — εἴτε ἐν σώματι, εἴτε ἔκτος τοῦ σώματος.) Res, quam expertus fuerat, illo eum affecerat sensu, ut ad se ipse vix attendere posset, et prorsus nesciret, utrum id sola mente, an vero una cum corpore fuerit expertus. Quo magis autem hanc ecstasim iis ostendat, continuo repetiit. — ῥήματα) דברים, Res. ἀρρήτα) SEMLER, BOSV. vertunt: *nondum dicta*. Malim cum BEZA vertere: *ineffabilia*, cf. HASEL. p. 132. Erant autem ejusmodi, ut non licitum fuerit, (οὐκ ἐξόν. cf. Act. II. 29. 1 Cor. VI. 12.) ea verbis exprimere. Quapropter qualia illa esse potuerint, nos non anxie indagamus, s. ad Dei splendorem, s. ad Religionis Chr. indolem

dam Graecum Latinumve, vel disertissimum, quicquam reperias, quod huic sublimitati aequari possit? Hic enim non somnia narrantur, sed vera, sed facta. Non in mortalium hominum societate versabatur, sed coram viris sanctis erat: Henocho puta, Abrahamo, Mose, Davide, aliis, coram Angelis et Spiritibus, qui Dei throno adsunt; et vero coram ipso Deo. Atque hic non vulgares sermones audivit, sed ἀρρήτα ῥήματα. Vel sic tamen,

lem, s. ad Pauli fata, s. ad alia spectaverint. — σκόλοψ τῇ σαρκί.) *palus acutus, spina*, qua homines perforantur. cf. SCHLEUSNER ad v. MOSH. l. l. p. 692. ἄγγελος Σατῶν) *mali genii minister*, cf. 2 Cor. XI. 14, 15., quemadmodum veri Doctores, Dei angeli, Gal. II. 14., dicuntur. — κόλασις) *adhibetur de infligendis doloribus et cruciatibus*, i Petr. II. 20. i Cor. IV. 11. coll. 2 Cor. XI. 20. Binis hisce imaginibus eadem res significari videtur: eum scilicet summis afflictum fuisse doloribus et cruciatibus. Cujusmodi autem hi fuerint, haud facile definiatur. Veruntamen vix vitiosi affectus, i Cor. VII. 7., nec *proprie* malus genius, cuius hic angelus fuisse dicitur, nec quaedam mentis anxietas, aut corporis difficultas, quorum nulla adsunt vestigia cogitari possunt. Verba enim ἐν σαρκί illam calamitatem non adeo ad corpus referre, ex eo mihi colligendum videtur, quod haec tantum inserviant ad metaphoram ornandam. Prouti alio loco σκόλοποι ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς dicuntur adversarii, Num. XXXIII. 55. Quapropter verisimile admodum videtur, falsos illos Apostolos Paulo ob oculos fuisse, qui non tantum suae doctrinae, quemadmodum etiam illi ceterorum Apost. , sed maxime *Apostolico suo muneri*, quod ceteris Apostolis haud ita fieri solebat, adversabantur. Ab his enim multa molesta graviaque passus fuerat, et summis doloribus cruciabatur, velutque κόλασαι ei infligebantur. cf. sect. 9., ubi hunc eventum ad ἀσθενείας refert; et quae iisdem verbis, C. XI. 13 sqq. et 23. VI. 4-10. Gal. IV. 17. VI. 17. repetit. Cf. loca Num. XXXIII. 55. Ezech. XXVIII. 24. ubi Israel proponitur vacuus ἐκόλοπε πικρίας cf. BIEL, Nov. Thes. Phil. P. III. p. 289., et BOSVELD l. l. p. 68. — Atque ita explicari potest, quare Paulus illos non diserte significaverit. Quippe ipsi eo forte superbirent, et Corinthii eos facile cognoscere poterant ex iis, quae Paulus modo scripserat, C. XI. 14, 15.

mēn, quanta in narratione inest simplicitas! quanta brevitās! quanta sublimitas! Sensim sensimque se effert scriptor, nosque secum dūcit in altum, donec ipsi nobis videmur coelestibus locis adesse; et illinc nobiscum haud revertitur. Quam splendidum hocce orationis lumen! quam coelesti re dignum! (1). — C. VIII. 9. Reputat Christi conditionem, excelsam illam et majestatis plenam, splendoremque divinum, quo fruebatur ante terrestres e Maria natales, eique opponit humilem, quam in hisce terris egit vitam, laboribus, curis, calamitatibus plenam; at vero quam simplicia sunt illa: *Propter vos pauper factus est, dives eum esset.* Quid grandius his! quid sublimius! — Paulus, qui saluberrimos Evangelii effectus mente sua jam perceperat, eos ita exprimit, C. III. 18., ut illius altitudinem sentiamus ipsi: *Nos autem omnes, inquit, resecta facie* (abrepto Legis Mos. velamine) *Domini splendorem, veluti in speculo intuentes, ad eandem imaginem transformamur, a gloria ad gloriam.* — Hoc sane est sublime, et Evangelii veram indolem ejusque effectus indicat. Etenim Evangelii ope Dominum, non ipsum, sed tanquam in speculo, intuemur. Quam grande, Deum contemplari! sed grandius additur: ad illam imaginem nos homines transformamur!

Qui parva summis, modica temperate, magna graviter dicit, is, Cicerone (2) teste, est eloquens. — Tali certe Paulus invaluit eloquen-

tiā

(1) Quanta sit repetitae formulae: *ἕτε ἐν σώματι, εἰς ἔκτος τοῦ σώματος* cet. ad sublimitatem percipiendam vis, neminem fugit. (2) CICERO *Orator.* c. 29. s. 102. p. 678. Ed. Ernesti.

tiâ in loco, C. V. 1. Nam audias, quam summisse, quamque humile de corpore suo loquatur: *Si terrenis hujus domus tabernaculum dissolutum fuerit. Non majoris illud ducit, quam tentorium, quod destruere aut erigere solebant proavi. Haec sunt humilia. Verum ubi corporis illius in coelum sublatis gloriam spectat, sublime spirant omnia et sunt coelestia: Aedificium ex Deo habebimus, domicilium non manibus constructum, aeternum, in coelis (1). Vide! non humanis viribus est exstructum, sed ex Deo est; non manibus confectum, sed ἀχειροποίητον; non temporum injuriae cedens, sed aeternum; non in hisce terris erectum, sed in ipso coelo, inque Dei domicilio. Verba sunt simplicia, sed in summam nos rapiunt admirationem — C. V. 10. Christum sibi sistit judicem, tribunali suo insidentem, de quocunque homine sententiam dicentem. Haec sublimitate superant omnia; attamen verba usurpat, fateor, simplicia, sed quae nos sublimitate sua commovent. Omnes enim, ait, nos manifestari (adesse) oportet, coram tribunali Christi, ut quisque reportet, quae in corpore fecerit. Quod revera Dei terror dici possit.*

At animi affectus, generosos illos, et altos, desiderans, adeas simplicissimam illam, quam Paulus facit conditionis suae descriptionem, quam quo saepius intueor, eo major ea mihi et sublimior vide-

(1) Melius interpungi mihi haec sectio videtur, posito commate post αἰώνιον, quippe aliud illius conditionis adjunctum memorat.

detur: *foris pugnae, intus terrores*, C. VII. 5. Cogitate pugnas illas, adversariorum tela, labores irritos, cett., quantumque voci *φόβοι* infit cogitate. Qui affectus amoris! qui benivolentiae! Profecto haec sunt divina. — At omnium instar sit illud, quod et sublimitate sententiarum, et vocabulorum proprietate, et affectibus generosis eminere mihi videtur: *Dixit mihi Deus: sufficiat tibi gratia mea*, quibus laeto animo adjungit: *Lubentissime igitur gloriabor potius de infirmitatibus meis, ut tanquam in tabernaculo inhabitet in me potentia Chrisii*. C. XII. 9. Hi sane affectus, divini fere, perquam simplices proponuntur. — Itidem, gravia atque splendida monet, C. XIII. 11., in quibus orationis *κλίμακα* ne negligas: *Quod superest, fratres! valete, instauramini, consolationem habete, idem sentite, in pace agite et — Deus caritatis et pacis erit vobiscum*; quod quam sit splendidum, quamque sublime, non est quod moneam (1).

His multa adjungi possint, sed addere malim Cl. Lennepii verba. „Quotus quisque vestrum est, paullum modo erectior, qui, cum Pauli illud ardens, pro Dei gloria, et veritate atque virtute, pectus, in ejus Epistolis, intelligat, loqui, non, tanquam fulmine tactus, protinus inflammetur.... Equidem quamquam vehementer amo Platonem.... in Literis divinis.... altitudinem admiror tantam, quantam non Longinus cogitavit summam, sed ipse, di-

(1) Cff: cet. I. 8. IV. 7.; et quae annotavit BAUERUS (l. I. p. III. p. 782.) III. 6. VI. 11 - 14. VIII. 1. XIII. 1 - 3.

divino spiritu plenus, Paulus, in agendi rationibus Dei, cum animo contemplatur, nec verbis assequi potest, quasi, quodam aestu subito a terra in coelum abreptus, exclamat: „ O altitudinem immensam sapientiae et cognitionis Dei” ” (1).

§. 7.

*Observationes de Pauli Oratione
in hac Epistola.*

Postquam scribendi dotes hac in Epistola singulatim consideravimus, nonnulla de *Orationis indole et caractere* animadvertam.

1. Vidimus *variis orationis dotibus suum esse hac in Epist. locum.* — Orationis *gravitas*, quae summa in Paulo esse solet, hic potissimum mirâ mitigatur *suavitate*, cujus maxima est, qua nos alliciat, vis. Nonnullis autem in locis dictionis *sublimitas* nos mover, et abripit, et per totam quidem Epistolam, maxime in posteriori ejus parte, Paulus multiplici commendatur scribendi *elegantia*. Atque ita sponte patet, quanta sit Paulinae indolis vis et efficacia in orationem. Uti enim vastum illud ingenium et fervens morum lenitate temperabatur: ita orationis gravitas mirâ lenitur suavitate. Inprimis autem animus ejus commotus orationem reddit concitatam. — Quid vero, ergone est altera ad Corinthios Epistola perfectum absolutumque

(1) V. LENNER *Orat.* I. p. 597. 598.

eloquentiae exemplum ? Absit. Neque ipse hoc cogitavit Paulus , nec nobis ita est judicandum. Magnum fane adest discrimen Demosthenem inter et Paulum. In illo accurata viget eloquentiae vis, in hoc omnia nativa ratione procurrunt (1). Licet enim non est, quod negemus, Paulum eloquentiae nequaquam fuisse rudem, sed hanc dotem usu continuo exercuisse (cujus documenta adsunt in egregia illa oratione , quam in Areopago Atheniensi habuit, in illa coram Agrippa, in aliis); tamen perfecta ejus haud fuisse videtur eloquentia; perfectam enim illam non sectatus est.

At vidimus continue omnia nativa ratione procedere, ut attente Epistolam perlegentibus apparebit. Prae ceteris autem in definienda orationis indole, attendatur *concitationis* vis, quam tota exferit Epistola. Hinc quidem orationis color et character hic proprius est, et privus. Hinc factum, ut multi reperiri videantur *hiatus*, et ut ab uno ad alterum profiliat oratio. Quae omnia impediunt, quo minus hic eloquentiae consummatae exemplum quaeramus. Quippe non ad artis regulas anxie est composita, sed ex commoto maxime animo profecta. Differt autem, utrum quis Paulum eloquentem dixerit, an vero eloquentiae dotes in Epistola ejus observaverit.

2. *Quatenus igitur hae orationis virtutes Episto-*

(1) Legantur, quae de Paulo et Demosthene inter se comparatis annotavit HEMSTERHUSIUS *Orat.* l. p. 32. et quam VALCKENARII sententiam reperias in libro: J. L. EWALD et J. CLARISSE *over de Kanselwelsprekendheid*, p. 31.

stolae insunt, eatenus diserta appellari meretur. —

Paulus nimirum a natura quamdam felicitatem acceperat, qua disertum se praestaret. Ideo artis regulas non anxie quaesivit, sed eas eatenus adhibuit, quatenus ipsi naturae insunt, et ab ingenio solerti, usu jam edocto, hic applicantur. Quamcunque rem suis fere coloribus depingere saepe valebat, et pro nativa scribendi ratione aliis persuadebat, docebatque eos et oblectabat. Talem autem eloquentiam, (naturalem eam dicunt) hic potissimum ostendit (1). — In eo diserta dicenda est Epistola, quod optime Apostoli consilio inserviret, et vere, bene, apte et convenienter argumento, quod tractaret, scriberetur. Hac dote altera potissimum ad Cor. Epistola, prae multis aliis Pauli Epistolis, sese oratoriis virtutibus commendat: quod inprimis de posteriori Epistolae parte constat. Quis enim tantam orationis elegantiam, tantam suavitatem gravitatemque in alia Pauli Epistola inveniat?

3. Hoc autem nemini mirum videri potest. *Nam eloquentia* non solum ad forum pertinet (2), sed *in Epistolis item vigeat necesse est?* „ Quis enim Cicero-
nis

(1) Egregie eam depinxit NIEMEYERUS. „ Die natuurlijke welsprekendheid, welke uit de volheid van het hart stroomt, welke zonder regel ontroert, bekoort, wegsleept, elke hartstocht in beweging brengt, en het hart doet ontbranden.” cf. l. l. V. I. p. 285. (2) Cf. Cl. v. D. PALM *Redev. over den waren aard der welsprek.* in de *Redevoer. en Verh.* bl. 40. verv. Ven. E. KIST *Betoog dat de welsprekendheid innerlijke waarde bezit*, in de *Redev. en Verh.* bl. 181. en verv. Cf. BLAIR l. l. II. p. 59.

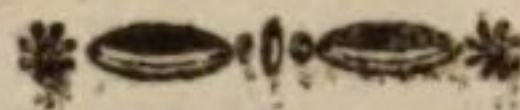
nis eloquentiam in orationibus solis quaerat, non etiam in Epistolis" (1). Sunt Epistolae, monente Ernesto (2), inventae, ut cum absentibus colloqui possemus. Jam vero in illis totus effunditur animus, et si quis naturali eloquentia valet, illa in Epistolis valeat, necesse est. — Verum praesertim *hujus Epistolae argumentum*, si illam habuerit Paulus, *hic eam requirit*. Neutiquam enim, ut saepe solebant oratores, de levibus disserit rebus, quas nauci floccique habet; sed gravissimum tractat argumentum, in quo describendo omnia ejus studia omnesque conatus versantur. Non obiter tantum eos monet, sed omni, quo potest, ingenii fervore, summaque ope nititur, ut iis persuadeat, ut eos emendet, ut ex animo pleno doceat. Qua quaeso in causâ ad excitandam naturae illam in scribendo felicitatem, aptiorem efficaciorque, quam in hac ipsa, nactus fuisset opportunitatem?

4. Atque *illam naturalem eloquentiam manifestavit in nativa scribendi ratione*, qua omnem suum animum, omnia sua studia, omnemque indolem suam expresit; qua iis utitur verbis, quibus res non tantum apte, sed omnium maxime accommodata, denuntiat, et illis orationi gravitatem conciliat imaginibus, quae non aliunde sunt quaesitae, sed sponte scribenti se obtulerunt, quaque in tali tantoque argumento tractando, eas usurpat formulas, eamque dictionem, quas dein tropos et

(1) BAUER l. l. P. I. p. 2. (2) ERNESTI *Init. Rhetor.* §. 237. p. 109.

figuras dixerunt, easque pro solerti suo ingenio ita orationi immiscuit, ut orationis lumina dici mereantur. Verbo. Paulus in hac Epistola, commoto animo, et oratione concitata, conscripta, probavit illud Quintiliani effatum: *Pectus est, quod discipulos facit* (1).

(1) QUINTILIANUS *Inst. Orat.* l. X. c. 2.

C O N S P E C T U S.

Prolegomena.

De Corintho et Corinthiaco coetu.

p. 1

S E C T I O P R I M A.

De altera Pauli ad Corinthios Epistola.

§. 1. De internâ Ecclesiae Corinth. conditione.	11
2. De tempore, loco et consilio, quibus scripta est Epistola.	21
3. De affectibus, quibus movebatur Paulus in conscribenda Epistola.	27
4. De Epistolae formâ et argumento.	48

S E C T I O A L T E R A.

De Pauli Indole, in hac Epistola observanda.

§. 1. Studiorum Constantia.	64
2. Modestia, cum justo conjuncta dignitatis suae sensu.	75
3. Ingenii fervor, cum placida erga omnes benivolentia et amore conjunctus.	85
4. Animi alacritas, cum pari conjuncta ingenii prudentia.	90
5. Observationes de Pauli indole.	94

S E C T I O T E R T I A.

De Pauli Oratione, in hac Epistola observanda.

§. 1. Variæ Virorum Doct. de Pauli oratione sententiae.	99
2. Orationis Elegantia.	102
3. Suavitas.	122
4. Gravitas.	128
5. Concitatio.	133
6. Sublimitas.	140
7. Observationes de Pauli oratione.	148

THE.

T H E S E S.

I.

Sectarum in Corinthiaco Christianorum coetu origo e Graecorum disputandi studiis repetenda videtur.

II.

Altera Pauli ad Corinthios Epistola unam constituit Epistolam.

III.

Ad eam rite explicandam multum valet, si internam Ecclesiae Corinthiacae conditionem cognoscamus, si varios affectus, quibus in scribendo movebatur Apostolus, observemus, et epistolarem inprimis scribendi formam attendamus.

IV.

Mixtum orationis genus, quod hac in Epistola obtinet, ex Pauli in scribendo affectibus est explicandum. Hic autem maxime valet: *Pectus est, quod disertus facit.*

V.

Inerat Paulo ingenium, quod grandia quaeque et vasta cum facile complecteretur, tum ardenti studio
ex.

T H E S E S.

exsequeretur: temperabatur autem illud insigni morum lenitate.

VI.

Interpretatio Literarum S. et vera Philosophia his quidem temporibus egregia et praecipua sunt, juvante Deo, nuntiorum Evangelii subsidia et praesidia.

VII.

In interpretando Sacro Codice optime versamur, si scriptores ex ipsis scriptoribus explicemus.

VIII.

Joëlis vaticinia, C. III. 1, 2. (C. II. 28. sq.) Messiae tempora et Spiritus effusionem spectant. Haec autem effusio, quae Pentecostes die accidit, egregie valuit ad Religionis Christianae veritatem demonstrandam.

IX.

Formulae: εἶπεν λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, Matth. XII. 32. significare videtur: *adversari Christi doctrinae, dum hac in terra versaretur*, sed εἶπεν κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, *adversari doctrinae, a Spiritu Sancto multis σημεῖοις καὶ τέρασιν firmatae*. Ex his itaque natura et indoles τῆς βλασφημίας τοῦ πνεύματος intelligitur.

X.

Si cui persuasum est de divinae patefactionis veritate, is dubitare nequit, quin unius Dei cultus, non vero Polytheismus, apud antiquissimos homines obtinuerit.

XI.

T H E S E S.

XI.

Si reconciliationis cum Deo vera doctrina tollatur, salutaria Christi merita prorsus tolluntur, nec ulla superest, eaque certa, veniae spes.

XII.

In mysteriis tractandis, nulla tutior est via, quam si solummodo scriptores Sacros sequamur duces, et diffidamus argumentationibus, saepius fallacibus,

XIII.

Feruntur homines plerumque ad magna et sublimia, aequae atque ad tenuia et humilia. Est vero ea Religionis Christianae praestantia, ut homines a tenuibus et humilibus ad summa et coelestia evocet et ducat.

XIV.

Egregia fane sunt *Reinhardi* verba: „Das vollkom-
„ menste Mittel unter allen, durch welches die mensch-
„ liche Natur alles werden soll, was sie auf Erden wer-
„ den kann, ist die Sittenlehre des Christenthums, ...
„ das vornehmste Mittel der Erziehung für unser Ge-
„ schlecht.“ *System der Christ. Moral*, D. I. Vorr. f. 4, 5.

XV.

Veteris Testamenti Codex egregium in Christianam morum disciplinam habet usum. Quippe ejus consilia et principia firmat, praecepta vindicat et illustrat, ejusque disciplinae praestantiam docet.

XVI.

In coetibus publicis Christianorum fatis commen-
da-

T H E S E S.

dari nequit rituum externorum cum simplex, tum propria ratio. Quodsi haec teneantur non est, quod aut novos, propterea, quod sint novi, aut veteres, quod sint veteres, vel spernamus, vel praeferamus.

XVII.

Immerito hodieque nonnulli vituperant pictores, qui fata Christi delineantes, imagines suas petere solerent ab humili, non item a sublimi ejus conditione. Hinc enim cum eorum ingenium, tum pretium, quo haec haberetur doctrina, egregie patet.

XVIII.

Falli videntur ii, qui statuunt, Majores nostros *Mercurium*, *Martem*, alios, coluisse Deos. Neque ex iis, quae de *Nehalennia* aut *Hercule Magusano* nobis innotuerunt, huic opinioni argumentum peti potest.

XIX.

Religio Christiana jam diu ante Dagoberti I. tempora in Patriâ nostrâ cognita fuisse videtur.

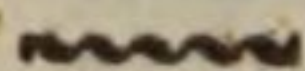
XX.

Sacrorum emendatio, Sec. XVI., egregie valuit ad moralem Religionis Christianae rationem restaurandam. Ita homo tetendit ad veram hominis praestantiam.

AAN MIJN' VRIEND

H. J. R O Y A A R D S,

Bij zijne bevordering tot Doctor
in de Godgeleerdheid.

*V*erbeelding! breng mij voor 't gezigt
Den man, bestraald met godlijk licht,
Getroost in rouwe en smarte;
Den tolk van waarheid en van deugd,
Die, deelende in der eng'len vreugd,
Gevaar en boeijen tarte.

*G*elijk een adelaar, zich stout
Verheffend' boven rots en woud,
In ruimer lucht gaat rennen;
En rustig, waar de stormwind loeit,
Door wolken boort en hooger roeit,
Met onbezweken pennen:

Ook

Ook zoo verheft hij zich van de aard,
 Geen magt weerhoudt zijn hemelvaart,
 Hij komt der Godheid nader;
 Hoe vreesfelijk zijn vijand woel',
 Hem deert geen leed, en 't reinst gevoel
 Doorstroemt zijn borst en ader.

Van daar die kracht in woord en beeld,
 De taal, die ziel en zinnen streelt,
 Geen' ander ingegeven!
 Van daar die vloed, die welig bruist,
 En liefelijk in de ooren ruischt,
 Waar Paulus spreekt van 't leven!

Wel u! die zijne wijze taal
 Verdedigt, vrij van woordenpraal,
 En zijne leer te gader;
 Verhef, als gij zijn' zin ontvouwt,
 De leer, die eeuwig waarde houdt,
 Zoo trouw, gelijk uw vader.

A. SIMONS.

AAN

A A N M I J N' V R I E N D

H. J. R O Y A A R D S.

*Vrij moog' geschiedenis de namen ons vermelden
 Van hen, op wier bezit Athene en Rome boogt;
 't Is Jezus leer alleen, die wijzen vormt en helden,
 Door hooger kracht bestraald en reiner geest verhoogd.
 Dat voelen wij, Mijn Vriend! als wij bewond'rend staren
 Op het verheven beeld, dat ge ons van Paulus geeft,
 In hem den leerling zien, den volgeling ontwaren,
 Die trouw aan'smeesters leer, naar'smeesters voorbeeld streeft;
 Door geestdrift aangevuurd, met menschenmin verbonden,
 Door waarheid voorgelicht, en hooger geest geleid,
 Heeft hij geen ander doel, dan Jezus te verkonden,
 Kent hij geen grooter vreugd, dan and'rer Zaligheid.
 Door zulk een zucht beziel'd, kan hij gevaren tarten,
 Vertrouwend op zijn Heer, toont hij in tegenspoed
 Geen Stoicijsche deugd, gevoelloos onder smarten,
 Neen, menschelijk gevoel, met Christelijken moed.
 Maar neen, ik schets hem niet, Gij hebt hem ons geteekend,
 Wij zien in u op nieuw, wat gij in Paulus ziet:
 „ 't Gevoel van't hart alleen maakt waarlijk ons welsprekend,
 „ Dat leeren school en kunst en koude regels niet.”
 Wat zeg ik? Neen uw lof laat ik aan and'ren over,
 Ik juich wel bij het feest, waarop uw kunde blijkt,
 Maar vlecht voor u geen krans van ligt verdorrend loof,
 Terwijl de groene olijf, u om den schedel prijkt.
 En echter grooter eer is 't doelwit van uw streven,
 Ik weet, gij wilt de kroon, waarop de Meester wijst.
 Mijn Vriend! Gij kent de les door Paulus ons gegeven:
 „ Hij is alleen beproefd, wiens ijver Jezus prijst.”*

J. F. VAN OORDT, J. W. ZOON.
 Theol. Cand.

W. A. R. I. D.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Royaards, H. J.,

Disp. inaug. de altera Pauli ad Corinthios Epistola, et observanda in illa
Apostoli indole et oratione

Traiectum ad Rhenum 1818

Diss. 1497

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10844987-0